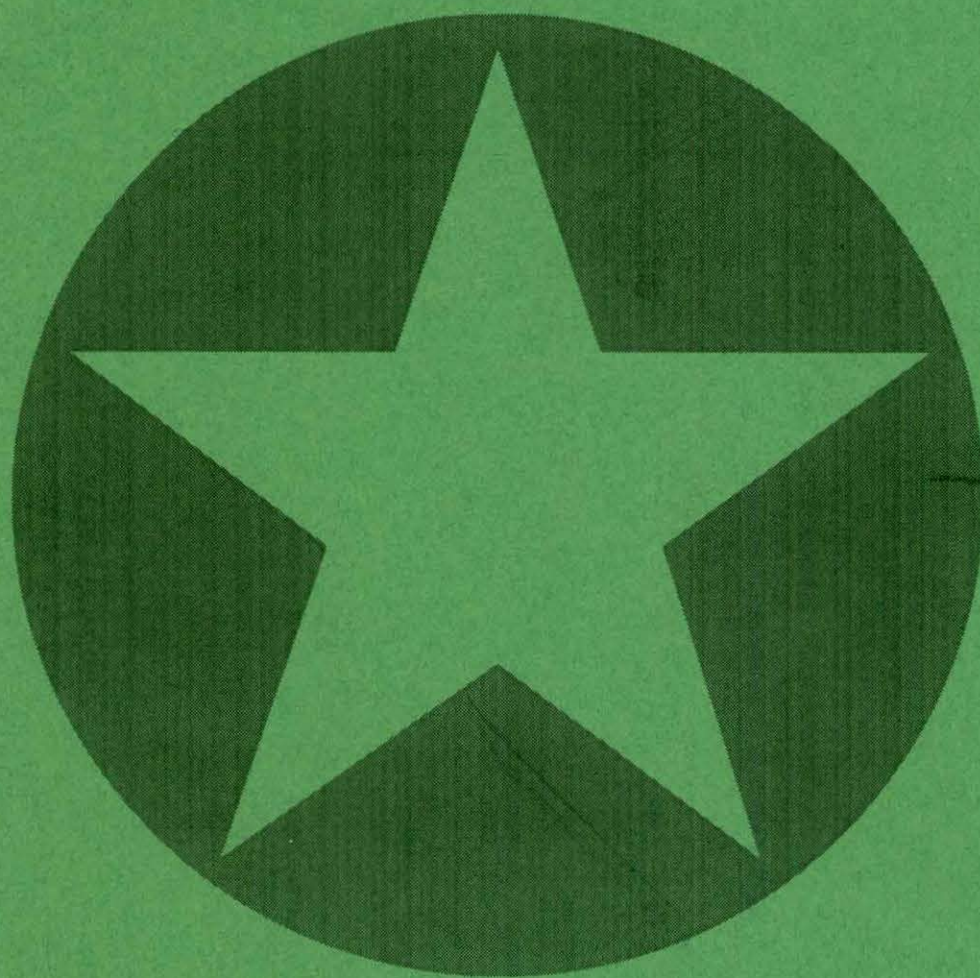

Studiehefte

OM NORSK ØKONOMI

RAUD UNGDOM • 1999

Eit lite føreord

Det er mange grunnar til å læra seg ein del om økonomien i Noreg:

- Mange av dei politiske sakene vi arbeider med er «økonomiske», slik som skulenedleggjing, oljepolitikk, kontantstønad, arbeidsløyse etc. Skal vi bidra til kamp på slike område må vi ha kunnskap.
- Skal vi forstå samfunnsutviklinga, på alle område, må vi vita ein del om dei mest grunnleggjande forholda i økonomien. Kan vi ikkje noko om økonomi blir vi ikkje i stand til å laga gode revolusjonære strategiar for framtida.
- Skal det vera råd å skapa eit nytt samfunn, etter kapitalismen, er det heilt naudsynt at venstresida og arbeidsfolk har stor kunnskap om økonomien.

Ein organisasjon som Raud Ungdom kan ikkje ha oversyn over alle sider ved norsk økonomi. Vi må satsa på å få nok kunnskap om ein del viktige område til at vi kan meina noko om dei, og bruka dei i den politiske argumentasjonen.

Dette heftet er laga for å hjelpa til med å oppnå nett dette. Planen var at laga skulle koma gjennom opplegget (to møter) før sommarferien. Det er fullt mogleg å nytta opplegget som ledd i valkampskoleringa og seinare. Vi har retta tilfanget inn mot nett slikt som kan koma til nytte i skuledebattar og den slags.

Dette heftet er sett ihop i all hast. Det er ikkje meir gjennomarbeidd enn at du og laget sjølve må gjera ein innsats for å tileigna dykk stoffet. Dette er ikkje meint som eit oppslagshefte under skuledebattar, det skal vera til hjelp for studier av økonomi og førebuing til valkampen (men det kan sikkert vera nyttig å ha under debattar, òg).

Heftet inneheld fire ulike delar. Fyrst er ein lengre tekst om «norsk økonomi», som inneheld ein del fakta og synspunkt, og nokre døme på retorikk. Som supplement til denne teksten er del 2, som er ulike artiklar vi meiner kan vera til nytte. Del tre er eit skoleringsopplegg til bruk i laga. Det er bygd på ein framgangsmåte som ikkje krev at de har ein «økonomi-ekspert» på møtet for å læra om økonomi, dette heftet og kvarandre skal vera alt de treng. Del fire er fleire artiklar for dei som vil lesa meir. I denne delen er det samla tekstar om renta, eit emne som er lite omtalt i del ein.

I del 1 vil eg gå igjennom nokre sentrale område, og koma med innspel til kva vi kan si i debattar etc. Eg må gjera merksam på at sosialøkonomi er eit *fag*, og eg er slett ingen økonom. Eg har inga formell utdanning i økonomi, min kjennskap til emnet skriv seg frå aktivitet i Raud Ungdom og arbeid i redkasjonen til Klassekampen. Denne teksten er heller inga fagøkonomisk utgreiing, han er meir retta inn på *politikken* og *retorikken* knytt til emnet. Det er òg viktig å vera klar over at faget sosialøkonomi er ekstremt «politisk», det rører ved kjerna i klassesamfunnet. Sosialøkonomi er ikkje eit fag med nokon endeleg fasit, veldig mykje er avhengig av kva *klasse* du ser økonomien med utgangspunkt i. Dette er viktig å hugsa når Jens Stoltenberg stiller opp på tv, med sin overmåte gode sos.øk-eksamen i bakhanda. Dette er eit *politisk* felt, og vi har full rett til å ha meiningar om økonomi sjølv om vi ikkje er utdanna økonomar.

Til slutt: Bortsett frå ein del statistikk i del to (*Økonomiske levekårsforskjeller i «Forskjells-Norge»*), står det lite om fattigdom og rikdom i dette heftet. Det er fordi eg manglar tal, og ikkje har tid til å finna dei fram. Eg veit Torstein Dahle arbeider med å skaffa fersk statistikk over økonomien, som han skal ha klart til eit RV/RU-seminar i juni. Vonaleg kan dette heftet supplerast med stoff derifrå.

Magnus E. Marsdal
Studieutvalet, 20. mai 1999

DETTE HEFTET ER EKSTREMT INTERNT.

OM DU LEGG DET ATT PÅ BUSSEN ELLER PÅ ANDRE VIS GJER DET MOGLEG FOR AUF Å FÅ TAK I DET, RISIKERER VÅR SKULEVALSDEBATTANTAR BETALA EIN EKKEL PRIS I HAUST. TENK SJØLV KOR KJEKT DET VILLE VORE Å HA EIN KOPPI AV AUFs SKOLERINGSOPPLEGG.

DEL 1

Tom side

Om norsk økonomi

Kva er det viktigaste ved norsk økonomi? Olje og gass. Noreg er ein råvareleverandør til industrilanda (fisk og vasskraft er andre viktige norske ressursar), og vi er for tida verdas nest største oljeeksportør (etter Saudi-Arabia). Det er ganske ekstremt: Fire millionar nordmenn er verdas nest største eksportør av Det svarte gull!

Dermed er Noreg eit ekstremt rikt land. Vi er verdas Beste vestkant. Statoil er Noregs klart største selskap (107 mrd kroner i omsetnad i 1998, 18.000 tilsette og verksemd i 23 land) og heileigd av staten. Nummer to er Hydro (produserer Olje, aluminium, vasskraft, kunstgjødsel; alt sammen energiproduksjon eller energiintensiv produksjon), 97 mrd i omsetnad og 51 prosent eigd av Staten. Desse selskapa er klart større enn AkerRGI, Kværner og dei andre private. Det totale brutto nasjonalproduktet (BNP) i Noreg ligg på ca 1100 milliardar kroner.

På 90-talet har tempoet i oljeutvinninga vorte skrudd kraftig opp, resultatet er auka drivhuseffekt og ei enorm opphoping av oljemilliardar på den norske staten sine hender. Desse milliardane blir samla i Oljefondet, som IKKJE skal brukast til beste for befolkninga. Det skal derimot investerast i utanlandske aksjar (og obligasjonar, som er statlege verdipapir). Oljefondet er i dag på ??? mrd. Etter ei utreikning med 4 prosent avkastning årleg, vil fondet vera oppe i den svimlande summen av 2500 milliardar kroner i 2030.

Dei norske oljeselskapa skal satsa stort i utlandet, Statoil skal halda produksjonen sin «på et rimelig stabilt nivå» også når norsk sokkel er tømt. (Les meir om dette i KK-artiklane *Norge i den globaliserte økonomien* og *Den hvite mann med det svarte gull.*)

TYNINGA AV VELFERDEN

Olja har gjeve Noreg ein litt spesiell økonomi, som kan oppsummerast slik:

Styrtrik stat, fattige kommunar.

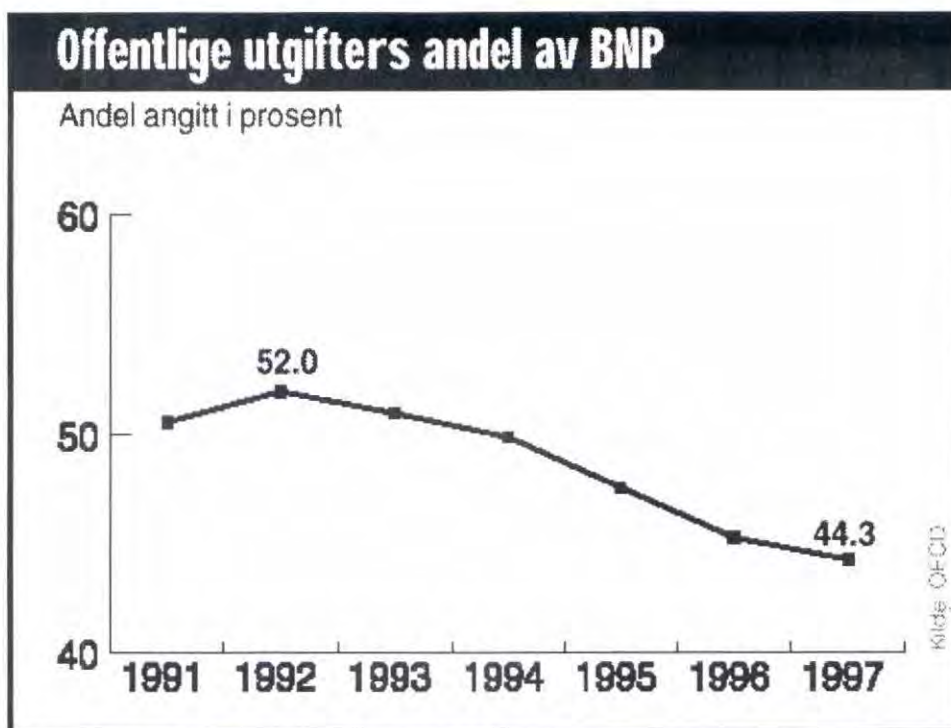
Det er kommunane (og fylkeskommunane) som tek seg av det meste av velferden i Noreg. Kommunen driv barnehagar, eldreomsorg, grunnskule, psykiatri, fritidstilbod og mykje meir, fylket driv mellom anna vidaregåande skule og regionsjukehus. På same tid som staten legg seg opp oljemilliard etter oljemilliard, har mange kommunar fått trongare og trongare kår. Dette går direkte utover befolkninga gjennom dyrare kollektivtrafikk, skulenedlegging, sjukehuskøer, kriser i eldreomsorgen etc etc etc. Studentar betaler med latterleg låge stipend og studielån, og desto høgare rente. For å setja det på spissen:

Folk flest i Noreg, og serleg dei fattigaste, betaler kvar einaste dag prisen for dei norske herskarane sine imperialistiske olje-ambisjonar.

For det er til ekspansjon i utlandet nasjonalformuen (oljepengane) skal gå, ikkje til å skapa eit godt samfunn for oss som bur i Noreg.

Her er vi ved eit av dei viktigaste spørsmåla i norsk økonomi, og ved spørsmål som ofte kjem opp i debattar. Difor skal vi ta oss tid til litt statistikk og retorikk kring nett desse spørsmåla.

Fyrst statistikk: På 90-talet (stort sett med Ap-styre) har det skjedd ei enorm omfordeling mellom «offentleg sektor» og «privat sektor» i Noreg. Privat sektor har hatt en ekstremt mykje høgare vekst (auka aktivitet) enn fellesskapssektoren. Denne figuren viser kva det er snakk om, serleg frå 1992-1997 er utviklinga eintydig. (Merk at det som reiknast som «offentleg» her er mykje meir enn dei offentlege tenestene/det vi vanligvis kallar «offentleg sektor», denne ligg kring 24 prosent. Det totale talet inkluderer også overføringar som trygd og landbruksstønad, som ofte går direkte ut i privat sektor.)

Tallene viser offentlige utgifter, inkludert både offentlig sektors drift og investering (som utgjør i omtrent 24 prosent av BNP) og de totale statlige overføringer.

For å sjå litt på kva dette tilhøvet mellom offentlig og privat sektor inneber i praksis, kan vi samanlikna investeringane i varehandelen med investeringane i skule og helse.

Handel framfor helse			
En konkretisering av forholdet mellom privat og offentlig sektor kan man få ved å sammenlikne investeringene i varehandelen med investeringene i undervis-		ning og helse. Til tross for høylydte krav og ditto lønnader til både eldre og undervisning, er de årlige investeringene i varehandelen større enn begge	
		disse sektorerna til sammen. I fjor var investeringene i varehandelen høyere enn de totale utgiftene til både drift og investering i hele grunnskolesektoren.	
Brutto investeringer			
Varehandelen		Helse- og sosialomsorg	
1996	22,471 mrd	1996	7,562 mrd
1997	26,287 mrd	1997	8,295 mrd
1998	28,630 mrd	1998	10,645 mrd
Undervisning		Kommuner og fylkeskommuner	
1996	5,947 mrd	<i>Totale investeringer</i>	
1997	10,473 mrd	1996	16,804 mrd
1998	8,156 mrd	1997	22,711 mrd
		1998	23,466 mrd
Brutto investeringer og drift for undervisning i kommuneforvaltninga			
Grunnskole og førskole		Videregående skole	
1996	22,207 mrd	1996	11,553 mrd
1997	28,512 mrd	1997	11,773 mrd
1998	27,957 mrd	1998	12,664 mrd

Kilde: Statistisk Sentralbyrå

Eit døme på retorikk knytt til desse tala er dette:

Tal frå OECD viser at det vart investert 29 milliardar i varehandelen i fjor, og 19 millionar i helse, omsorg og skulesystemet til saman. Kva slags samfunn er det eigentleg vi vil ha? Med Ap eller KrF ved makta får vi eit samfunn der det blir investert tre gongar meir i varehandel enn i helse og omsorg. Det blir investert over tre gongar så mykje i kjøpesenter og nye kassaapparat som i heile grunnskulen og vidaregåande skule til saman! Om handelsnæringa og NHO er det viktigaste for deg bør du røytsta på Ap, men om du vil setja menneske framfor pengar bør du bli med i Raud Ungdom.

Dette med varehandel og helsesektor er det ikkje så lett for høgresida å vri seg unna. Men når vi peikar på at staten er søkkrik medan skulen og kollektivtilbodet forfell, har dei vanlegvis svara klare. Eitt av dei er at Oljefondet er naudsynt for å sikra framtidens generasjonar, for å sikra pensjonane til meg og deg. AUF kan finna på å melda slikt som dette i ein skuledebatt:

«Det er lett å vera RV, og krevja meir til alt og alle. Men vi i Arbeidarpartiet, vi er her for å ta ansvar. Vi er ikkje her for å lova gull og grønne skogar. Veit de kva ho frå RV vil gjera? Ho vil bruka av Oljefondet! Ho vil finansiera valgretoikken sin med dei pengane som vi no set på bok. Men dei pengane, det er dei som skal gjera det mogleg å betala ut pensjon til oss, når vi blir gamle. Dei vil ho bruka opp no med ein gong. Men dette er *oljepengar*, olja er ein *eingongsressurs*, og det er galskap å svi av alle pengane med ein gong. Det trur eg dei fleste her forstår. Om du er ein sånn som likar å knusa sparegrisen fordi du vil ha iskrem no med ein gong, må du gjerne røysta RV. Men eg er stolt over å vera med i AUF og Arbeidarpartiet, der vi tar *ansvar*, ikkje minst for dei generasjonane som kjem etter oss.» (APPLAUS).

Tja, kva har du tenkt å svara? Før eg kjem med nokre framlegg, litt meir om desse oljepengane:

1 For det fyrste er det Ap og stortingsfleirtalet som har gått i spissen for å pumpa opp olja raskast mogleg («svi av alt på ein gong»). RVs politikk er *ikkje* å ta alle desse milliardane og freista skaffa folk til å utføra offentlege tenester for dei. RVs politikk er å ha eit langt lågare utvinningstempo. Det er bra for miljøet, det er sparing for framtidige generasjonar, og det bidrar til å halda oljeprisen oppe (bra for «norsk økonomi», og forsåvidt for miljøet).

2 For det andre så er det *ikkje slik* at den einaste metoden for å «sikra seg mot eldrebylgja» er å pumpa opp masse olje, investera pengane i aksjar, og så vona at dette skal gje avkasting nok til pensjonar i framtida. Om det var slik at alle land som *ikkje* gjorde dette ville få ei katastrofal framtid, med alt for mange eldre som ingen hadde råd til å halda i live, ville jo *alle* land som ikkje har olje eller tilsvarende ressursar liggja syltynt an. Men slik er det ikkje. Det viktigaste for eit land når det gjeld å «ha råd til alle pensjonistane», er å ha **høg sysselsetting og verdiskaping**. Når det blir mange eldre (og det *blir* det) er det viktigaste for norsk økonomi at dette ikkje blir «forverra» ved at vi også har mange arbeidslause. Ein langsiktig politikk for å møte eldrebylgja er såleis investering i kompetanse og arbeidsplassar i fastlands-Noreg. (Torstein Dahle har tal som underbygger dette godt, men eg har dei ikkje tilgjengeleg no. Vonaleg finn vi dei fram før valkampen.)

Å byggja opp verksemder og kompetanse som gjer oss i stand til å driva verdiskaping og halda høg sysselsetting i Noreg i framtida, er det som skal til for å møte «eldrebylgja», ikkje å spela med nasjonalformuen på det internasjonale børskasinoet, som er det oljefondstrategien går ut på.

3 Både det første og andre poenget er det mogleg å laga god politisk retorikk av, det kan de arbeida med sjølve. Men dette tredje har eg erfaring med at kan funka bra i skuledebattar. Der har eg opplevd sånn ca:

a) RU held innlegg mot dei råtne nedkjerjingane og avslører sanninga om oljerikdommen, stor applaus.

b) AUF tek replikk og held sitt ansvarsfulle innlegg, stor applaus (folk vil jo ikkje vera uansvarlege og knusa sparegrisen heller...)

c) RU må gje svar attende, men har ikkje tid til å forklara korleis «auken i arbeidsløysa i 1993 utgjer ei like stor forskyving av forholdet mellom verdiskapande innbyggjarar og pensjonistar som heile auken i eldre som er forventa mellom 2010 og 2020, og dessutan...». Slikt *går* jo ikkje å forklara i skuledebattar. Dersom salen ikkje er veldig anti-RV, kan fylgjande retorikk vera verdt eit forsøk, og det er også eit viktig politisk poeng:

«Det er berre ein ting du gløymer, herr AUF: Har vi nokon grunn til å stola på slike som deg? (Vendt til salen): De veit kva slags parti dette er, dei har *alltid* ein grunn til at det offentlege må skjera ned. No står XX her i dag og lover oss at om vi berre ikkje krev PC til alle klasserom *no*, så skal vi få det godt *i framtida*, på grunn av *Oljefondet*. OK, tenk dykk sjølve: Om førti år møter vi XX igjen, då er han sikkert Industriminister eller noko slikt. Og så spør vi: 'Du, hugsar du i 1999; då sa du vi skulle få desse oljepengane *i framtida*, berre vi gjekk med på å setja dei vekk i *Oljefondet*. Kan vi få pengane no?' Kva svarer han då? 'Nei, den nåværende situasjon for våre statsfinanser er meget anstrengt, vidare fins et uoppdekket kapitalbehov i Statoil som *Oljefondet* må ta høyde for, og dere må være klar over at *framtidens* Eldrebølge blir en *ytterligere* belastning for vårt velferdssamfunn. Vi er nødt til å legge en ansvarlig holdning til grunn, og det er den rene galskap å prioritere oljepenger til alle gode velferdsformål på det nuværende tidspunkt...'

For pampane på stortinget vil det *alltid* finnast ein god grunn til at folket ikkje kan få oljepengane, om vi let dei stikka av med pengane no, får vi aldri sjå dei igjen.»

Ein slik retorikk gjer dette til eit spørsmål om *tillit*. Har publikum tillit til politikarar og oljefondsretorikk, eller har dei ikkje? Stort sett er svaret «ikkje», og det kan vi utnytja i debattar. Men det kan vera dumt å satsa på slik retorikk dersom publikum *har* stor tillit til Ap og høgresida, då er gjerne saklege argument og fakta meir effektivt.

Eit retorisk spørsmål som eignar seg i raddis-forsamlingar er: Arbeidarpartiets Jens Stoltenberg er stolt over å vera imperialist. Han stod i Aserbadsjan og peika på bakken der Statoil vil punpa olje, og han sa: **Her ligger fremtiden for den norske folketrygden.** Vil vi verkeleg at våre pensjonar skal sugast ut av bakken og arbeidskrafta i Aserbadsjan? Er den framtida AUF og andre som elskar Oljefondet ynskjar seg ei framtid der vi skal henta vår velferd frå å plyndra rikdomen frå andre land, frå fattige land? Vi har eit val; skal vi satsa på oljeimperialisme, børskasino og plyndring av andres ressursar, eller skal vi satsa på utdanning og verdiskaping her i Noreg, slik at vi kan

(Les meir om Oljefondet i artikkelen *Oljefond – for hvem? og Norge i den globaliserte økonomien.*)

«OVEROPPHETING AV NORSK ØKONOMI»

Det mest brukte uttrykket i «debatten» om norsk økonomi er truleg «overoppheting». Ein annan variant av det same er «varsellampene blinkar for norsk økonomi». Dette er ganske uforståelege metaforar. Eit utsagn so kjem nærare det dette egentleg dreier seg om, er at «det er press i økonomien», som betyr det same som «Noreg har ein alt for stram arbeidsmarknad». Og dette betyr det same som «det er for få arbeidssøkarar», det vil si «det er for få arbeidslause».

Kvifor er det for få arbeidslause? Det politikarar og NHO er opptekne av er «konkurranssevnen» til norsk industri: Vi må ikkje få for høge løner og dermed for dyre varer, for då tapar vi i tevlinga mot utanlandsk industri. Når det er høg arbeidsløyse blir arbeidarane redde for å mista jobben, og villige til å godta lågare løn og verre arbeidsvilkår. Men når det er låg arbeidsløyse blir situasjonen motsett: Arbeidskjøparane må konkurrera om arbeidskrafta, arbeidarane er ikkje redd for å mista jobben, og fagrørsla får dermed stor forhandlingsstyrke i tariffoppgjera. Dette pressar lønsnivået oppover, meirverdi blir omfordelte frå kapitalistar til arbeidsfolk.

Lønsoppgjeret i 1998 var det fyrste på mange år som ikkje var urimeleg dårleg, det førte til ei BREMSING av den prosessen som har dominert 90-talet: Eigarane tek ein stendig større andel av verdien. Oppgjeret i '98 gav ca 6,5 prosent lønsauke, i gjennomsnitt. Dette vart kalla Den store lønsfesten, også SVs Erik Solheim skreiv i Dagsavisen at oppgjeret «løp løpsk, nå må det strammes inn i norsk økonomi».

Altså: «Overoppheting» = «for høg aktivitet» = for få arbeidslause = arbeidarklassen står for sterkt på arbeidsmarknaden. Så sjølv om «overoppheting» er det verste skjellsordet for politikarar, journalistar og NHO, har det definitivt ein del positive sider sett frå synspunktet til det store fleirtalet.

Kva gjer politikarane for å få bukt med «overoppheting»? Etter lønsoppgjeret i fjor gjorde ei to ting: Dei sette opp renta, og dei skar ned på statsbudsjettet. Poenget med å setja opp renta er at det tek inn kjøpekraft frå folk flest og fjernar lysten til å investera (ta opp lån) frå ein del kapitalistar som ville sett igang ulike forretningsprosjekt ved lågare rente. Dette bidrar til å få ned aktiviteten og etterspørselen, altså blir økonomien (arbeidsmarknaden) «kjølt ned». Det blir mindre kamp om arbeidskrafta. (Meir om renta seinare.) Å skjera ned på statsbudsjettet fører til mindre aktivitet: Færre offentlege tenester, mindre kjøpekraft hos folk som har fått redusert trygd eller liknande, altså mindre etterspørsel, også etter arbeidskraft. Slik kan staten bidra til å gjennoppretta den ynskja «balansen» mellom arbeid og kapital.

Kva skal så vi meina om «overoppheting»? Vi meiner IKKJE at dette er eit «påfunn», at ikkje problema med auka inflasjon (løns- og prisstigning) som fylgje av svært stram arbeidsmarknad ikkje er reelle problem. Men vi ser saka litt annleis enn Etablisementet. Vi skal nemna 3 punkt:

1 For det fyrste ER det ikkje full sysselsetjing i Noreg. Vi har over 50.000 arbeidslause, pluss mange titusen som er stua vekk på universitet eller uføretrygd.

2 For det andre må vi peika på at dette handlar om kampen for offentleg sektor: Når staten tek inn skatt frå næringslivet og arbeidsfolk, betyr dette at staten snevrar inn «det økonomiske rommet» for privat sektor og

skaper eit «rom» for offentleg sektor. Altså: Ressursar blir flytta, slik at dei til dømes kan gå til å laga sjukehus og løna sjukepleiarar i staden for å gå til nye kjøpesenter eller reisebyrå.

Dersom nokon foreslår å auka kapitalskatten i Noreg, frå 28 til 30 prosent, vil det koma eit ramaskrik frå «næringslivet»: «Fleire små og mellomstore bedrifter driv med små marginar, dei vil gå dukken med eit slikt skattenivå». Men dette er jo nettopp poenget! Om vi skal skaffa nok sjukepleiarar, om det skal vera rom for offentleg sektor, *må* dette rommet (arbeidskraft og andre ressursar) takast frå privat sektor. Det er altså nausynt at ein del bedrifter går konk.

Når aktiviteten i økonomien nærmar seg maksimalnivået (altså få arbeidslause, altså «overoppheting»), kjem det tilsvarane ramaskrik frå «næringslivet»: «Økonomien må kjølast ned! No trengst ein stram finanspolitikk (fint ord for kutt i statsbudsjettet) for å få likevekt i arbeidsmaknaden» (fint ord for lågare sysselsetjing). Med dette meiner dei at sjølv om det *trengst* eit nytt sjukehus i Trøndelag, sjølv om det *er* krise i eldreomsorgen i Bergen, sjølv om barneskulen i Kristiansand *er* helseskadeleg for elevar og tilsette, etc etc, så kan vi *ikkje* gjera noko med desse problema no – for då blir det «overoppheting av norsk økonomi».

Dette tenkjer dei fleste politikarar og journalistar er heilt logisk: Vi kan jo ikkje utføra fleire oppgåver enn det faktisk finst arbeidskraft til! Men spørsmålet dei ikkje stiller er: Kvifor er det alltid offentleg sektor som må vika plass for privatkapitalen? Kvifor er det aldri omvendt

Dette kan uttrykast retorisk:

AUF og Unge Høyre og Carl I Hagen er bekymra for «overoppheting av norsk økonomi». Kva tyder det? Dei er redde for at det skal bli for høg aktivitet, for mange sysselsette – dei er altså redde for at vi skal få for låg arbeidsløyse. For då kan det jo skje at arbeidarane ikkje er så redde for å mista jobben, dei kan finna på å stilla høge lønskrav! Og delar av næringslivet kan få knapt med arbeidskraft. Dèt kan vi ikkje ha noko av, tenkjer Ap og SV, og går inn for å kutta i statsbudsjettet. Kapitalistane krev altså at behova til sjuke, eldre, elevar og sosialklientar må vika når det er knapt med arbeidskraft. Dette er «til alles beste», for å unngå «overoppheting».

Men når hørde vi ein kapitalist, som hadde planane klare for eit stort kjøpesenter, der kalkylene viste at han ville tena millionar i løpet av ti år, når hørde vi ein slik kapitalist si: «Nei... Det ville vore eit fint prosjekt, men eg må jo ta omsyn til heilskapen i norsk økonomi. Eg kan jo ikkje bidra til overoppheting, no som det er så høg aktivitet i byggjebnansjen. Og dessutan har eg høyrte at helsesektoren treng fleire folk, så profitten må min profitt må nok stilla seg i andre rekkje...»

Nei, kapitalistar treng ikkje tenkja slik. Det er alle *andre* som skal oppføra seg «ansvarleg» og ikkje skapa overoppheting, kapitalistar skal berre gjera det einaste som er verkeleg heilagt i vårt samfunn: Tena pengar.

(Vi *veit* at kapitalistane aldri vil ta omsyn til heilskapen i samfunnet, det er difor det finst «økonomis politikk». Omfordeling mellom offentleg og privat sektor er heile *poenget* med økonomisk politikk. Ap og stortingsfleirtalet har synt meir enn godt nok kva slags økonomisk politik *dei* står for: Kapitalistanes behov skal gå foran folk flest, offentleg sektor må vika for private kjøpesenter.)

3 Vårt svar på «overoppheting» er også å stramma inn, men i motsett ende:

Sitat frå RVs arbeidsprogram:

”RV ynskjer ei heilt ny skatteordning. Innanfor systemet i dag går RV inn for:

- Toppskatt skal òg reknast av kapitalinntekter og overskot på næringsverksemd.
- Auka toppskatt på høge inntektene, dvs dei som tener meir enn statsministeren.
- Reglar som gjev aksjeutbytte skal vera skattepliktig inntekt, dvs at aksjonærene skattar av inntekt slik som lønstakarar.
- Vinst ved aksjesal skal vera fullt ut skattepliktig.
- Formueverdien på aksjar skal vera reell - ikkje symbolsk.
- Progressiv formuesskatt, langt høgare skatt på store formuer.
- Fjerning av 55 %-taket for skatt av inntekt som skapar nullskattytarar.
- mindre skatt på låge pensjonar.
- endra særfrådragsreglar slik at det reduserar skattefrådragane for de svakast stilte.

...

1. Inntektene til kapitalistar må skattleggjast som vanlege lønsinntekter.
2. Formuesskatten til dei rike må aukast.
3. Inga særskatt på funksjonshemming, uførhet og sjukdom.
4. Særfrådraga for alders- og uførepensjonistar må gje skattereduserande effekt.
5. Vekk med "moms" på vanlege matvarar. "

Fleire argument om «Overoppheting» finn du i artikkelen *Hvem er overopphetet?*.

KVA MED «KAPITALFLUKT»?

Det typiske svaret på slike punkt i RVs økonomiske politikk, er «kapitalflukt»:

«Om ikkje Noreg gjev levelege rammevilkår for storselskapa, flyttar dei arbeidsplassane til utlandet. Dette kan vi lika eller ikkje lika, men vi i Arbeidarpartiet er faktisk opptatt av kva som er best for heile befolkninga. Vi er opptatt av å halda på arbeidsplassane her i Noreg, det trur vi er bra både for arbeidsfolk og for offentleg sektor som treng skatteinntekter frå næringslivet. Om vi gjennomfører RVs kommunistpolitikk i Noreg risikerer vi å få ei langt høgare arbeidsløyse, og det trur eg ingen av oss er tent med.»

Til dette er det mykje å svara. Til dømes at det ikkje er slik at selskapa kjem til å flytta berre fordi vi set opp kapitalskatten eit par prosent. Men eigentleg må vi gje dei rett: Kapitalen HAR makt til å diktera den økonomiske politikken. (I ein slik situasjon kan det jo vera kjekt å vera sosialist, ettersom vi har ei løysing på problemet: Gjer næringslivet til folkets eigedom!)

Eit retorisk svar på «kapitalflukt» kan til dømes gjerast slik:

Dei pratar om kapitalflukt. Om vi skattlegg millionærene vil kapitalen flykta, seier dei. No skal eg undersøkje denne teorien om kapitalflukt. Her har eg eit kronestykke. Eg legg det på bordet framfor meg her, og så skal vi sjå kva som skjer. (Bøy deg ned mot kronestykket og rop høgt): ØKT KAPITALSKATT! MILJØAVGIFT!!! OPPRØR!!! REVOLUSJON OG ARBEIDARMAKT, SOSIALISME!!!!

Ser dykk: Krona har ikkje rørt seg ein millimeter. Pengar er berre pengar, dei flyktar ikkje. Det trengst MENNESKE for å flytta kapitalen. Det er altså MENNESKA som velgjer kva slags skattar og avgifter som er mogleg og ikkje mogleg, og det er MENNESKE som Carl I Hagen og Thorbjørn Jagland som har fjerna alle hinder for kapitaleksport. DÅ blir trugsmålet om «kapitalflukt» eit problem, men det er fullt mogleg for oss å gjera noko med problemet. Alt som trengst er at befolkninga har politisk vilje til å styra samfunnet etter folkets behov, ikkje kapitalen sine. Den viljen, er heile poenget med Raud Ungdom.

Det går òg an å laga andre variantar som får fram ein revolusjonært budskap. Når høgresida må ty til argument av typen «dette høyrast jo veldig fint ut, men det går ikkje, fordi då vil kapitalen flykta», så serverer dei jo eigentleg ei perfekt pasning til Raud Ungdom.

For KVA SLAGS SAMFUNN ER DETTE, der det store fleirtalet berre må bøya seg for ein liten gjeng med styrtrike investorar? Berre dei sutrar litt: «Nei, ikkje miljøavgift, for då flyttar vi kapitalen vår...ædda-bædda...». Det er jo LATTERLEG! Kvifor blir ikkje AUF med oss i Raud Ungdom på å krevja slutt på denne galskapen, og innføre ein folkestyrt økonomi??? AUF ser jo at kapitalmakta går utover arbeidsfolk og miljø, kvifor går de ikkje inn for sosialismen? Det er kanskje fordi det kan gå utover karrieren, i eit departement eller to...?

Nettopp dette er verkeleg Vår Revolusjonære Nisje i debatten, og vi må bli flinke til å utnytte slike situasjonar.

«HUGS AT DU ER SOSIALIST...

Det er alltid viktig å ha dette i bakhovudet: Vi er MOT kapitalismen. Økonomisk politikk handlar ofte om å finna løysingar på konkrete problem, og det må vi også driva med. Men det er IKKJE Raud Ungdom si oppgåve å «bevisa» at det er mogleg å føra ein økonomisk politikk som er Skikkeleg bra for Arbeidsfolk, under kapitalismen. For det er det ikkje! Når vi lærer oss konkrete fakta og analysar i norsk økonomi, er det mest av alt for å gjera oss sjølve betre i stand til å argumentera for sosialismen, for revolusjon, for eit verkeleg folkestyre. Det er denne – revolusjonære – budskapen som er den viktigaste, også i en lokal valkamp, så det er viktig å øve seg i revolusjonær retorikk.

EIT SKATTESYSTEM FOR DEI RIKE

Det er nyttig å vita ein del elementære ting om skattesystemet i Noreg, korleis det ofte fungerer som ein omvendt Robin Hood. To av dei viktigaste punkta er at kapitalskatten er mykje lågare enn skatt på arbeidsinntekt, og at aksjeutbyte er skattefritt. Les om dette i studieoppleggets artikkel frå Rebell nr. 5 1996.

RENTA – EIT VÅPEN I DEI RIKES HENDER

Renta blir stort sett ikkje noko viktig tema mellom ungdom, for dei betaler ikkje på studielån eller huslån. Ungdom flest drit i renta. Likevel tek vi med litt om emnet her, ettersom det er viktig i debatten om norsk økonomi for tida.

Rente er i utgangspunktet noko som gjer at den som har pengar kan tena på det, og den som må låna pengar må betala for det. Rente gjer altså dei rike rikare. Rentepolitikken blir styrt av Noregs Bank og Finansdepartementet (innanfor Stortingets vedtak), og har fleire funksjonar:

1 Renta kan **regulera etterspørselen**. Høg rente tek inn kjøpekraft frå alle med lån, og fører til at forretningsprosjekt blir skrinlagt eller går konk (det som ser lønsamt ut med 4 prosent rente på investeringslånet blir elendig butikk med 8 prosent.) Renta er eit av dei kraftigaste verkemidla staten rår over i den økonomiske politikken. I ein klassisk, sosialdemokratisk «motkonjunkturpolitikk» blir renta sett opp når det er høg vekst (fare for overoppheting), og lågt når økonomien treng «drahjelp». Dei seinare åra har dette ikkje vorte fylgd i Noreg, renta var svært låg samstundes som veksten var svært høg.

2 Dette kan ha samband med at renta også skal bidra til å **halda valutakursen stabil**. Stortinget ynskjer tilnærma fast valutakurs (mot Euro), og dette kan renta bidra til. Korleis? Valuta er ein vare, som spekulantar sel og kjøper i gigantiske mengder kvar dag. Vi kan ikkje her gå inn på kva som fører til svingingar i valutakursane. Men vi kan forklara at dersom du er ein valutaspekulant og set pengane dine i norske kroner, så får du norsk rente. Dersom krona er i ferd med å bli sterkare enn det «utgangsleiet» som Noreg ynskjer, kan vi setja ned rentene. Då blir det mindre attraktivt å kjøpa kroner, etterspørselen går ned, og dermed kursen. (Kursen (prisen) er avhengig av tilbod og etterspørsel.)

Dersom krona er i ferd med å bli for svak, kan høgare rente få fleire til å kjøpa kroner, og såleis driva kursen opp igjen. Dette skjedde hausten 1998. Låg oljepris hadde ført til svekt «tillit til krona», og spekulantar dreiv kursen nedover. Då sette Noregs Bank opp renta kraftig, noko som førte til at mange nordmenn mista heile (det «elleville») lønstillegget sitt og vel så det, gjennom auka renteutgifter. Den høge renta gjorde krona meir attraktiv, og kursen svingte tilbake til utgangsleiet.

(Litt meir om renta i fleire artiklar i del 4.)

KVINNERS LEVEKÅR

Kvinner har langt dårlegare økonomi enn menn i Noreg. Desse tala er klare nok, og kan koma til nytte i diskusjonar om kvinneundertrykking og jentekamp:

****De økonomiske ulikhetene mellom kvinner og menn er økende i alle aldersgrupper. Av 1,55 millioner kvinnelige skatteyttere har 90 prosent middels og lav inntekt (skattbar inntekt fra 200.000 kroner og nedover). Blant menn utgjør denne gruppa 70 prosent.**

****852 000 kvinner har mellom 0 og 100.000 kroner i årsinntekt. Mange av disse havner under Statistisk Sentralbyrås (svært lave) fattigdomsgrense som er 79.000 kroner i året.**

****Men disponerer på årsbasis 130 milliarder mer enn kvinner bare i lønnsmidler. Mannsinntekta er omtrent 293 milliarder, kvinnene tjener 163 milliarder (inntekståret 1996).**

****I netto formue, (likningsformue, fratrukket gjeld og andre fradrag) har menn 187 milliarder mer kvinner i Norge.**

****Yrkesaktiviteten blant kvinner har vært jevnt økende fra 1981 da det var 407 000 hjemmerarbeidende til 1995, da det var 134 000. Dette har ikke gitt en tilsvarende uttelling i inntekt og formue. Omtrent 100 000 av de 463 000 deltidsarbeidende kvinnene i 1997 ønsket å arbeide heltid.**

****Blant pensjonister er forskjellene økende, selv om det blir færre kvinnelige minstepensjonister. Omtrent 80 prosent av minstepensjonistene er kvinner, ca 54 prosent av kvinnelige pensjonister har minstepensjon, dette er 201.191 kvinner. Det totale antall alders- og uførepensjonister i Norge er ca 974.788.**

****Forskjellen mellom gjennomsnittlig mannspensjon og kvinnepensjon har økt fra 9.592 kroner i 1984 til 25.158 kroner i 1996. For pensjonistenes totale inntekter (inkludert lønn og annet), var forskjellen mellom kjønnenes gjennomsnitt i 1986 53.700 kroner, mens den utgjorde 66.300 kroner i 1995.**

Opplysningene er systematisert fra Statistisk Årbok 1998 (Statistisk sentralbyrå)

(Alle disse tala kan du sjølv finna via www.ssb.no, der ligg Statistisk årbok og andre publikasjonar.)

DEL 2

Tom side

PRIVATISERING

-fett nok for de rike -hva med oss andre?

Privatisering var en gang et fy-ord for alle sosialdemokrater. Nå foregår privatisering over alt; i Norge, i EU, i Latin-Amerika. «Økt effektivitet til alles beste» er melodien vi får høre fra både Høyre, Arbeiderpartiet og Frp, men som det meste annet er privatisering et klassespørsmål - noen tjener på at andre taper.

Magnus Marsdal

Privatisering betyr at bedrifter som er eid av det offentlige (staten, kommunen eller fylket) blir helt eller delvis solgt til private investorer (kapitalister som investerer). Dette fører til at makta over bedriftene blir flytta fra folkevalgte (lokalt eller på Stortinget) til private kapitalister. En annen slags privatisering er anbud. Når offentlige tjenester, f.eks. vasking i offentlige bygninger, blir satt ut på anbud må den offentlige bedriften konkurrere med alle private bedrifter som ønsker å få oppdraget. Den som leverer det billigste og beste tilbudet får jobben. Anbudssystemet fører til kamp og motstand fra arbeidsfolk, f.eks. var bussjåførene i danske Esbjerg i streik og daglig kamp med politiet i over ni måneder, etter at den private anbudsvinneren ville sette dem kraftig ned i lønn.

Hva skjer?

I Vest-Europa er det beregna at det i 1996 vil bli privatisert verdier for 360 milliarder kroner. (I følge den amerikanske banken J.P. Morgan.) Dette gjelder f.eks. det tyske televerket, den tyske postbanken og flyselskapene Lufthansa, Alitalia og Air France. I Sverige har staten privatisert store selskap som Pharmacia og SSAB, sosialdemokratene har lovt å selge unna statlig eiendom

for minst 50 milliarder kroner innen år 2000. Svenskene har også privatisert kommunale sjukehjem. Her i Norge står Rica-hotellkjeden klar til å drive sjukehjem, de har støtte fra Høyre og Frp, og ledelsen i LO er ikke veldig imot et slikt forsøk. I England skal jernbanen privatiseres.

I Oslo har privatiseringspartiene Høyre og Frp flertall i byrådet. Høyre vil at kommunale institusjoner (skoler, sjukeheim osv.) skal sette reinhold og andre tjenester ut på anbud, og de vil privatisere bl.a. Oslo Energi og kommunens alpinanlegg. Da Rebell spurte Frps byrådsleder om hva de ville privatisere svarte Svein Kristiansen: *-Det er jo stort sett alt det, bortsett fra Likningskontoret.* Ei liste over noen av FrPs privatiseringsønsker finner du sist i denne artikkelen.

Hvem rammes?

Hva fører anbud og privatisering til for folk flest?

Kampen mot privatisering og anbud føres ofte av de ansatte innafør de offentlige bedriftene som blir ramma. Statens og kapitalens massemedia framstiller det som om disse ansatte er ei særgruppe som har motsatte interesser av oss andre - "forbrukerne" eller "skattebeta-lerne". For det første er de aller fleste "forbrukere" arbeidsfolk sjøl, og har interesse av å støtte andre arbeidsfolks kamp. For det andre er det ikke bare de ansatte som blir ramma, det er like ofte brukerne av de tjenestene som blir privatisert.

Brukerne blir ramma:

1 Best tilbud for de som er rike. Dette gjelder f.eks. privatisert helsevesen og skolevesen, der de som kan betale for seg får plass. Dette fører til at de rike kan kjøpe seg forbi helse- og utdanningskøene. I tillegg blir det offentlige tilbudet til folk flest etterhvert dårligere, fordi de private skolene og sykehusa har råd til å kjøpe de beste lærerne og legene. Økte og mye tydeligere klasseskjeller er følgen av privat skole- og helsevesen.

2 Dårligere tilbud der tjenesten ikke er "lønnsom". Dette gjelder særlig innafør såkalt infrastruktur - f.eks. kollektivtransport, televerk og post. De offentlige tjenestene,

Karl er for privatisering og anbud. Hva med deg?

både innafør tele, transport og post har hatt som mål at alle skal ha et likeverdig tilbud, uansett hvor de bor. Det betyr at portoen ikke er dyrere på et brev fra Finnmark til Oslo enn på et fra Oslo til Oslo. Det betyr at det kjøres en masse bussruter som egentlig ikke er lønnsomme fordi det ikke er nok kunder på disse bussene. Busselskapet tar noe av overskuddet fra de lønnsomme bussrutene og bruker det til å holde i gang bussen for de som bor i mindre tettbygde strøk. Det er det samme man gjør innafør tele, NSB og Posten - dette kalles krysssubsidierting. Man subsidierer de ulønnsomme delene med inntekter fra de lønnsomme.

Når privatkapitalistiske bedrifter overtar, har de ingen interesse av å støtte opp under Bestemor i Finnmark eller de som bor ved den ulønnsomme bussruta. Kapitalistene er her for å tjene penger, punktum. Derfor vil de kaste seg over de lønnsomme delene av markedet og bry seg lite om hva som skjer med de "uheldige" som man ikke kan tjene penger på. Sjøl om myndighetene skulle

gumentet ofte at det offentlige eller kundene skal spare penger, fordi konkurranse fører til mer effektiv drift. Dette kan f.eks. være et argument for at en kommune skal legge vaskinga av sine lokaler ut på anbud. "Mer effektiv drift" betyr ofte at arbeiderne jobber hardere eller at de jobber for mindre lønn. Anbudskonkurransen kan altså ofte vinnes av det selskapet som klarer å tyne arbeiderne sine hardest.

Når offentlig ansatte "konkurransesettes" betyr det at sjefene deres får det mye lettere når de går til angrep på lønns- og arbeidsforhold, de ansatte vet at hvis de ikke blir "konkurransedyktige" (lavtlønte) nok kan de tape i konkurransen. Og når arbeidsløsheten er høy er det mange som synes at dårlig betalt jobb er bedre enn ingen jobb, så arbeiderne lar seg presse. Gjennom EOS er Norge knytta til anbudsreglene for EUs Indre Marked, som krever at offentlige oppdrag legges ut på anbud i hele EU/EOS. Det fører til et stadig press i retning dårligere lønns- og arbeids-

I Eshjerg ble bussdrifta satt ut på anbud og sjåførene satt ned over 30 000 kr. i lønn. Politiet brukte hunder mot de streikende.

lage regler om at selskapene skal drive slik at alle får et likeverdig tilbud, vil kapitalistene gjøre alt de kan for å snike seg unna, og stort sett får de det som de vil til slutt. Enden på visa kan bli at de private selskapene skummer floten i de lønnsomme delene av markedet, mens det offentlige sitter igjen med underskuddsområdene og gir et stadig dårligere tilbud. Til slutt kan politikerne og NHO kreve at det må bli slutt på de ulønnsomme offentlige systemene, nå får finnmarkingene heller betale det det egentlig koster f.eks. å frakte brevene deres! Bestemor og tusevis av andre blir tvunget til å flytte, markedet styrer.

Arbeiderne blir ramma:

Konkurransen tvinger fram "sosial dumping". Når virksomhet som har vært offentlig monopol skal "konkurransesettes" er ar-

beidsløsheten er høy er det mange som synes at dårlig betalt jobb er bedre enn ingen jobb, så arbeiderne lar seg presse. Gjennom EOS er Norge knytta til anbudsreglene for EUs Indre Marked, som krever at offentlige oppdrag legges ut på anbud i hele EU/EOS. Det fører til et stadig press i retning dårligere lønns- og arbeids-

forhold, fordi de arbeiderne som har kjempa fram gode rettigheter hele tida er trua av konkurransen fra selskap og land der forholda er dårligere. Innafør store bedrifter som Telenor og Posten har "den nye konkurransesituasjonen" (som kommer gjennom EOS) ført til en drastisk reduksjon i antall ansatte. Dette har ikke arbeiderne klart å kjempe mot, for sjefene har jo "rett": konkurransen fører til at de som tyner arbeiderne hardest og sier opp flest folk er de som overlever.

Oppsplitting av offentlig virksomhet (f.eks. at vaskinga settes bort til rivate firma) fører til oppsplitting av arbeiderklassen. Folk jobber «på samme golv», men har forskjellige arbeidsgivere og ofte ulike fagforeninger. Det er arbeidsgiverne som tjener på at arbeidsfolk blir splitta.

HVA VIL FRP?

Forholdet mellom FrP og Arbeiderpartiet er stort sett slik at Hagen sprer møkka, Gro og Torbjørn gjør jobben. Derfor er det ofte slik at det som FrP slet ett år, blir gjennomført tre år senere. Vi skal gi deg et blikk inn i privatiserings-framtida, her er noen forslag henta fra FrPs hefte «Solidarisk finansiert, privat produsert»:

**Privatiser Statoil
Privatiser Telenor
Selg store deler av NSB
Fri konkurranse i postsektoren
Bussdrift ut på anbud**

**Privatiser eller legg ned fritidsklubber, kino og teater
Ta betaling for bibliotekstjenestene
Privatiser NRK**

**Skolene skal «fristilles fra politisk styring, og bli sjølstyrte, uavhengige, økonomiske enheter»
Likestill privat og offentlig skole
Legg ned kommunal musikk-skole**

**Alt «ikke-medisinsk» ved sykehusene ut på anbud
Ambulansetjenesten ut på anbud**

**Privatiser eldreinnstifusjoner
Privatiser hjemmehjelpa**

**Selg kommunale eiendommer
Privatiser alle kommunale kantiner
Veivedlikehold ut på anbud
Private redningselskap kan være brannvesen
Søpeltømming ut på anbud
Privatiser vannverk og renseanlegg**

**Privatiser fengslene,
fangetransport ut på anbud**

Kvinner blir hardest ramma

I de offentlig sektor-yrkene som trues av privatisering finner vi flest kvinner, særlig innafør reingjoring, helse, eldreomsorg og barnehager. Også som brukere av offentlige tjenester blir kvinner hardest ramma. Det er kvinner som får omsorgsbyrden for syke og eldre dersom det offentlige ikke tar ansvar, og kvinner har lavere lønn enn menn, og stiller dermed bak i køa nar det er storrelsen på lommeboka som avgjør hvem som kommer først.

Hvem tjener på privatisering?

De som er tjent med privatisering er veldig fa, til gjengjeld kan de tjene veldig mye på det.

1 Ut i fra punktet om sosial dumping er det lett å se at anbud og privatisering gjør det lettere å tyne arbeidsfolk hardere. Noen kapitalister tjener direkte på dette, fordi deres bedrifter deltar i anbudskonkurranser som gjør det mulig å presse lønna ned. Alle kapitalister tjener på dette fordi lavere lønn og færre ansatte i offentlig sektor gir lavere skattepress, altså mer igjen til privatkapitalistene. Privatisering og anbud er altså ekstra ammunition for kapitalistene i den økonomiske klassekampen.

2 Den viktigste drivkrafta bak privatiserings- og anbudspolitikken er likevel noe annet, nemlig at kapitalistene vil tjene penger på nye områder. Nar den internasjonale konkurransen mellom kapitalistene blir stadig hardere ser de seg om etter nye måter å tjene penger på. Det mest opplagte er mange steder å prøve å komme seg inn i det som fram til nå har vært offentlige monopoler (der staten/kommunen har enerett). Nar bare det offentlige har drevet jernbane, televerk, post, sykehus og skoler har det ikke vært så lett for privatkapitalistene å tjene penger i disse sektorene, bortsett fra at de har fått bygge skoler, levere utstyr osv. Nå er de i gang med å fjerne monopolene over hele verden, enorme sektorer blir åpnet for privat virksomhet og utbytting.

Samtidig som de private selskapene tar over offentlige tjenester, blir de offentlige bedriftene mer og mer lik de private konkurrentene sine. F.eks. er Telenor omgjort til aksjeselskap, og kaster seg ut i konkurransen om fortjeneste også i utlandet, blant annet i Ungarn og Tsjekkia. Forskjellen mellom private og statlige selskaper viskes ut, og etterhvert har ikke politikerne (Stortinget) noen mulighet til å styre "sine" selskaper (f.eks. med hensyn til spredt bosetting), fordi de må følge de kapitalistiske markedsløvene. Dessuten sørger EU for å forby den politiske styringa som fortsatt skulle være mulig.

Arbeidsfolk og de fleste norske ungdommer har interesse av å stoppe privatiserings- og anbudsholgen som skyller innover Norge og Europa. Hvordan? Hva kan vi gjøre, nar fienden er de sterkeste kapitalkreftene i verden, og fienden vet nøyaktig hva han vil? Som en start kan vi diskutere privatisering med folk vi kjenner, og fa fram hvem som tjener på det og hva det fører til for folk flest. For det andre kan vi jobbe for å samle Nei-sida til kamp mot EOS. EOS-avtalen tvinger Norge til å følge Unionen sine anbudsregler og er høyrekreftenes beste redskap i angrepene på arbeidsfolk.

Økonomiske levekårsforskjeller i «Forskjells-Norge»

-For at vi skal kunne si noe substansielt om økonomiske levekår, må disse først beskrives!-

Økende forskjeller?: I LO-notat, nr. 5, 1997, slås det fast at det, de siste fire år, er blitt en økende forskjell i «kjøpekraftsandelen». De fattigste 30% har en nedgang på ett prosentpoeng, fra 16,4 til 15,4%. Middelklassen(40% av husholdningene) har en nedgang på 0,5 prosentpoeng, mens de rikeste 30% har en økning på 1,5 prosentpoeng til ca. 48%. Det har altså skjedd en ganske sterk omfordeling i favor av de rikeste 30% av befolkningen. De 10% rikeste skattytere disponere *like* mye inntektsmidler- 150 milliarder kroner- som de 26% nest rikeste og som de 64% fattigste. Norge er dermed, hva angår inntektsmidler, et *omvendt* to tredels samfunn.

Norske husholdninger kan inndeles slik når det gjelder inntekt etter skatt*(Statistisk årbok 1998), i prosent:

	<u>Av alle hush.</u>	<u>Menn</u>	<u>Kvinner</u>
1. 0- 150 000	35,7	25,6	53,4
2. 150 000- 250 000	27,5	27,6	27,5
3. Over 250 000	36,9	47,0	19,0

De rikeste:

Fra 300 000----- 26,8 34,8 12,7

***Inntekt etter skatt:** Alle inntekter, pensjoner/overføringer o.l. *minus* skatt

Gruppe 1 kan sies å være «fattig», gruppe 2 «middels» og gruppe 3 «velstående og rik». Det er en *meget* skjev kjønnsmessig fordeling av lønnsmidler i Norge.

Setter vi skillet ved årsinntekt kr. 200 000 (etter skatt) for under og over

«velstående og rike levekår» ser «Forskjells-Norge» slik ut for husholdningene, i prosent:

	<u>Av alle hush.</u>	<u>Menn</u>	<u>Kvinner</u>
<u>Under:</u>			
0- 100 000	18,5	11,4	31,1
100 000- 200 000	33,6	30,0	39,8
<u>Tilsammen</u>	<u>52,1</u>	<u>41,4</u>	<u>70,9</u>
<u>Over:</u>			
200 000- 300 000	21,2	24,0	16,3
300 000-----	26,8	34,8	12,7
<u>Tilsammen</u>	<u>48,0</u>	<u>58,8</u>	<u>29,0</u>

Deler vi inn slik blir forholdet for «velstående og rike» menn 6 av 10, mens det for kvinnene blir knapt 3 av 10. **NB!** De økonomiske og etiske/normative vurderingene avgjør hvor skillelinjen bør legges.

Fordeling av alminnelig skattbar inntekt, 1996 (Statistisk årbok 1998):

	<u>Menn</u>	<u>Kvinner</u>
Ingen inntekt	132 617	129 948
100- 49 900	122 615	267 129
50 000- 99 900	307 131	459 094
100 000- 149 900	300 089	337 305
150 000- 199 900	316 191	219 240
<u>Tilsammen av alle, 80%</u>	<u>1 178 643/70%</u>	<u>1 412 716/91%</u>
<u>De rikeste:</u>	<u>Menn</u>	<u>Kvinner</u>
300 000- 500 000	135 521	23 577
500 000- 999 900	39 345	4 167
1 000 000 -	9 311	1 004
<u>Tilsammen 6%</u>	<u>184 177/12%</u>	<u>28 748/1,8%</u>

Antall skattytere er totalt 3 227 250 personer.

Kjønnsforskjeller: Menn har alminnelig inntekt på totalt 293 milliarder kroner, kvinner har 163 milliarder. 2,05 millioner/64% av alle skattytere har skattbar årsinntekt fra kr. 0- 150 000. Av disse har hele 1,4 millioner, 562 000 menn og 852 000 kvinner, inntekt fra kr. 0-100 000. 213 000/6% av alle skattytere har *skattbar* årsinntekt fra kr. 300 000 og oppover. Gjennomsnittsinntekten (før skatt) for de «fattigste» 64% er kr. 72 000, for de rikeste 6% kr. 528 000. For de 1,4 millioner skattytere med årsinntekt fra kr. 100 000 og nedover er gjennomsnittet kr. 50 000! De «fattigste» 64% har 150 milliarder kroner i inntektsmidler, mens de rikeste 6% har 112 milliarder. De «fattigste» 64% har (bare)195 milliarder kroner i nettoformue, mens de rikeste 6% har 333 milliarder. Menn har totalt 353 milliarder kroner i nettoformue, mens kvinnene har 166 milliarder. Formuesfordelingen mellom kjønnene er dermed enda skjevare enn inntektsfordelingen! De rikeste 6% har i skattbar inntekt *pluss* nettoformue 100 milliarder kroner *mer* enn de «fattigste» 64% har *tilsammen!* Se vedlegg: Avisartikkel i Finansavisen 19.1.99 **Forskjeller og fattigdom i Norge.**

Hvordan kan utjevning skje? Utviklingen kan bremses, stoppes eller snues. Det er ikke uvesentlig! En utjevning kan skje mellom middelklasse og overklasse. De allerede etablerte forskjeller kan opprettholdes ved at «utviklingen i retning **større** forskjeller» stopper opp. I begge tilfeller uten at man **løser** fattigdomsproblemet. De fattige får bare bedre økonomiske levekår **ved** at de tildeles større andel av kjøpekraft og formue og ved at deres kjøpekraft **ikke** «spises» opp av skatter og økende avgifter. På grunn av de allerede innebygde enorme forskjeller vil prosentvise økninger bare øke forskjellene.

«Fattig-Norge»

- Et samfunn med så mye økonomisk fattigdom er ikke et humant samfunn-

Et eksplisitt fattigdomsbegrep må, som sagt, stå sentralt i en beskrivelse og i en analyse av levekårsforskjellene i Norge. Indirekte, relativistiske fattigdomsmål egner seg ikke som målestokk fordi de ikke tar hensyn til faktiske levekostnader. Indirekte mål måler forskjeller og **ikke** fattigdom. SSBs lavinntektsgrense ved «50% av medianinntekten» gir gjennomsnittlig 7,3% fattige. OECDs fattigdomsgrense går ved inntekt (etter skatt) på kr. 60 900, noe som gir 3,7% fattige. FNs beregninger gir Norge 11,3% fattige. Se avsnittet nedenfor: **Hvor går fattigdomsgrensen?**

Det finnes *relativ økonomisk knapphet*, men ikke *relativ økonomisk fattigdom!* I utjevningsprosessen må det derfor utarbeides *en minstenorm for eksistensmidler* basert på en økonomisk, etisk og humant sett forsvarlig og begrunnet fattigdomsgrensen. Et slik nivå er antydnet av Statens institutt for forbruksforskning (SIFO). SIFO-standarden gir, som tommelfingerregel, voksen, enslig person kr. 158 per dag til livsopphold. Denne forbruksstandarden (ekklusive boutgifter/ strøm og brensel) inkluderer **ikke** utgifter til bilhold, lege/tannlegebehandling, medisiner, alkohol/tobakk, feiring av begivenheter/gaver, ferier, videregående skolegang, innenlandsreiser o.a., og må derfor betraktes som et **absolutt** nasjonalt, økonomisk eksistensminimum. Man bør i dag plusse på antydningssvis kr. 2000 per måned for voksen person til dekning av utgifter til sistnevnte behovskategorier for å kunne fastlegge en *human fattigdomsgrense*. Eksistensmidler, inntekter/trygder/pensjoner/sosialbidrag o.l. må justeres opp til dette humane livsoppholdsnivå. Skatte- og avgiftstrykket må ikke være sterkere enn at *alle* er sikret eksistensmidler på en normativt forpliktende fattigdomsgrense. Etablerer vi ikke en normativ fattigdomsgrense er det uklart hva vi mener med betegnelser som «Forskjells-Norge» og/eller «Fattig-Norge». Utjevning uten et slikt begrep betyr at de fattigste glemmes i prosessen. Se beregninger i avsnittet **SIFO-standarden som økonomisk og etisk ståsted.**

I Norge er det enorme «forskjellsgap». Når f.eks. de 10% rikeste familiene m/2 barn gjennomsnittlig har kr. 700 000 i disponibel inntekt per år og de 10% fattigste har kr. 134 000, er det ikke nok å bare snakke om «store forskjeller». Vi må snakke om fattigdom! «Forskjells-Norge» er et samfunn med fattigdom! Det er 570 000 barnefamilier i Norge. De fattigste har ikke *bare* lite penger, men *altfor* lite penger til at man kan si at de har forsvarlige økonomisk levekår! Kr. 30-50/60 per dag per person er inhumant og økonomisk og etisk forkastelig!

KLASSEKAMPEN

Utgitt av Klassekampen AS

Besøksadresse: Grønlandsveien 31, Oslo
Postadresse: Boks 925, Grønland, 0134 Oslo
Nettadresse: <http://www.klassekampen.no/>
Telefon: 22 05 95 00
Telefaks: Redaksjon: 22 05 95 80
 Administrasjonssj.ansvar: 22 05 95 87
E-post: sentralby@klassekampen.no
Trykk: Anstrykk Oslo AS

Ansvarlig redaktør: Jon Michelet
Disponent: Marga van der Wal

Abonnement: Postgiro 0814 2060981
 åssalg, annonser og innmat
 Postgiro 0807 2061469
 Bankkonto: 1600 40 27467

Finansiering på Klassekampens Venner: Postgiro 0874 0644939
 Bankkonto: 1607 51 62611

Alternativ til bombing

USA og Storbritannia ble stadig mer desperate med å stramme inn galgenfristen for Nato-bombing av Kosovo. Krigstruslene er så øredøvende at det ikke gir rom for humanitære alternativer som er nødvendige for å komme de kosovoalbanske flyktningene til unnsjening før vinteren. Truslene har i seg sjøl ført til ønsker for hjelpearbeidet; hjelpearbeidere er blitt trukket ut.

Ikke på noe tidspunkt har USA og de øvrige Nato-land prioritert hjelpearbeidet for flyktningene uten samtidig å avlevere den ene krigstrusselen etter den andre over Jugoslavia samtidig med at det har pågått regulære krigshandlinger i Kosovo. Vesten har gjennom sin politikk avdekket hulheten i de humanitære argumentene og i stedet med all tydelighet vist at det handler om stormaktspolitikk på Balkan hvor hensikten like mye er å rivalisere om posisjoner, vingestekke Serbia og å få kontroll over «det albanske kordet».

Kampene har mer eller mindre dødd ut; Kosovos frigjøringshær (UÇK) har foreløpig gått på et sjollorskyldt nederlag og har nå erklært våpenhvile. I stedet for å konsentrere seg om å forhandle fram fritt leid for en internasjonal hjelpeaksjon for flyktningene, dunder USAs utsendinger, anført av revolver-diplomaten Richard Holbrooke, på med bombetruslene og driver dermed Serbia ned i skyttergravene. USAs hensikt er å beholde førerskapet over Nato og å feste nakkegrep på situasjonen i Kosovo og på UÇK – uansett om det koster albanske flyktninger livet.

Nato-truslene har ikke bare blokkert for framstøt med hensyn til hjelpearbeid (slik det blir drevet i andre konfliktsituasjoner); det fins heller ingen politisk logikk i hva bombingene skal oppnå annet enn å svekke deler av Serbias militære kapasitet og infrastruktur som beviselig vil ramme den serbiske sivilbefolkninga slik Vestens leilslåtte sanksjoner har gjort gjennom en årrekke. Tilbud om nødhjelp til fattige serbere ville kunne åpne dører for hjelpearbeid i Kosovo og bedret det fastlåste forholdet for en eventuell politisk løsning på Kosovo-konflikten (selv om Vesten ikke støtter kosovoalbanernes legitime krav om nasjonal sjølbestemmelse).

Det fins ingen politiske mål for Natos bombingangen humanitære planer; ingen politiske løsninger – nevaktig slik som i Irak hvor såvel irakere, shia muslimer og kurdere er blitt rammet av sanksjonene. Natos politikk er like hul som gamle bombebratere.

PETER M. JOHANSEN

ÅPENT FORUM

Den store omfordelingen

Det har skjedd en dramatisk omfordeling av samfunnets bruk av ressurser de siste årene, trolig uten sidestykke i noe annet OECD-land, skriver Anders Skonhoft.

Anders Skonhoft er amanuensis i sosialøkonomi, ansatt ved NTNU

Stat-budsjettet legger opp til en beskjeden økning i offentlig sektor for 1999. Veksten er lavere enn forventet vekst i landets samlede verdiskaping (bruttonasjonalproduktet, BNP) slik at andelen av BNP reduseres neste år. Hvis dette blir det endelige resultatet av budsjettbehandlingen, og hva som faktisk skjer neste år, fører denne utviklingen seg inn i en trend hvor den relative betydningen av offentlig sektor gradvis har blitt redusert. Reduksjonen har funnet sted i Arbeiderpartiets regjeringstid i 1990-årene. I 1992 utgjorde de offentlige utgiftene omlag 52 prosent av BNP, og i 1997 var denne andelen falt til under 45 prosent.

Overoppheving

Argumentet for å redusere betydningen av offentlig sektor og å stramme inn neste års statsbudsjett, er at økonomien er overopphevet. Økonomien har ganske riklig vært overopphevet de siste par årene, men virkningen av finanskrisen i Asia har allerede virket dempende på aktiviteten her hjemme. Blant annet gjennom redusert etterspørsel etter olje, og fall i oljeprisen. Høyere rente har dessuten allerede gjort sit.

Dels argumenteres det med at lavere offentlig utgifter og et stramt budsjett i seg selv vil virke gunstig på renteutviklingen. En innstrammning vil gi psykologiske effekter som gjør at markedet vil bli styrket til tross for at økonomi-slik at presset på krona reduseres. Dermed kan renta settes ned. Slik lyder også argumentasjonen fra analytikerne i banker og meglerforetninger som sjelden tenker mer enn en dag fram, og husker knapt mer enn en dag tilbake. Men som blant annet Statistisk Sentralbyrå har påpekt, finnes det ikke noen tidligere erfaringer (unntatt i en slik sammenheng mellom gapet på offentlige utgifter og inntekter, og renteutviklingen). Det finnes heller ikke noen robuste økonomiske teorier for denne type sammenhenger. Det er realøkonomiske faktorer som stort sett er avgjørende for hva som

skjer. Fallet i oljeprisen var for eksempel den utløsende faktor for lavere kronkurs og rentehøyningen. Mekanismen var her at renta ble satt opp for å tiltrekke utenlandsk valuta og øke etterspørselen etter norske kroner for dermed å søke å stabilisere kronkursen. Det motsatte skjedde for et par år siden da høye oljepriser var hovedårsak til sterk kronkurs og lav rente.

Faglig retorikk

Nå finnes det naturligvis også de som vil redusere betydningen av offentlig sektor og privatisere velferdstilbud av ideologiske årsaker. Ofte pakkes det inn i en faglig retorikk om at private løsninger er mer effektive, samfunnet får mer helse ut av hver krone når privat

“ Det er realøkonomiske faktorer som stort sett er avgjørende for hva som skjer ”

sektor står for tjenesteproduksjonen, og så videre. På makroplan reflekteres dette i påstanden fra enkelte konservative økonomer at en mindre offentlig sektor vil gi større samlet verdiskaping og høyere vekst. Men det finnes ingen robuste sammenhenger av denne typen. Tvert imot, bildet er svært sammensatt som blant annet påvist av Levig og Zervos i et arbeid i American Economic Review fra 1995. På den ene siden er betydningen av offentlig sektor svært stor i de rike landene i Nord-Europa. På den annen side er det klare eksem-

pler på land med et høyt BNP per innbygger og en relativt liten offentlig sektor. I SA og Japan er til slike land. Den klare veksteffekten av offentlig sektor kan forklares ut fra to motstridende effekter. På den ene siden kan politisk omgrep i arbeidsmarkedet og varemarkeder via skatter og avgifter ofte ha negative konsekvenser. Finanse-

Moderniseringskampanje

ring av offentlig sektor kan derfor virke veksthemmende. På den annen side vil offentlige investeringer i infrastruktur og menneskelig kapital (utdanning) påvirke den økonomiske veksttaket på en positiv måte. Overføringer fra det offentlige virker ofte på samme måten, for eksempel arbeidsmarkedstiltak som gjør at menneskelig kapital vedlikeholdes og utvikles. Men offentlige overføringer kan også virke i motsatt retning. Dessuten er det grunn til å tro at fordelingseffekten som følger av en stor offentlig sektor i seg selv er gunstig i et slikt perspektiv, mindre sosial utstøting, mindre kriminalitet og mindre sløsing med menneskelige ressurser.

Offentlige utgifter som andel av BNP (i prosent)

	1960	1980	1990	1996
Frankrike	53,6	46,1	49,8	53,5
Tyskland	52,4	47,9	45,1	49,0
Nederland	55,7	55,2	54,0	49,0
Norge	29,0	40,5	55,8	45,5
Sverige	51,0	60,1	59,1	64,7
Storbritannia	52,2	44,0	59,9	41,9
USA	27,0	31,8	33,5	33,3

Gjennomsnitt 17 OECD-land: 27,9 42,6 44,8 45,9

Kilde: The Economist, 20. september 1997

ERNIE

Idenes genstrek for de rike:

Skattesystemet

Vi blir opplært til å tro at skattesystemet er et slags Robin Hood-system, som henter inn penger særlig fra de rike, og deler dem ut igjen, særlig til de fattige. Rebell kan lære deg noe du aldri kommer til å lære på skolen: Det er omvendt!

De rike har mye lavere skatt enn folk flest. Overklassen har brukt staten til å lage et skattesystem som gjør dem sjøl rikest mulig. I denne artikkelen vil vi forklare to eksempler på hvor råttent skattesystemet er, og det fins mange flere. Eksempelene er hvordan skatt på kapital (kapitalister) er mye lavere enn skatt på inntekt (arbeidsfolk), og hvordan de rikeste sniker seg unna skatt på formue.

Skattesystemet i Norge bygger på at nesten all skatt er skatt på arbeidskraft. Beskatningen av kapitalen og av kapitalens inntekter er svært beskjeden. Dette blir særlig ille når vi vet at det som kalles "kapitalinntekter" egentlig er

skattlegges mye hardere enn arbeidsfolks inntekt fra eget arbeid.

Et eksempel fra de lignings-listene som ble lagt ut nå i høst, kan vise hvor vi mener. (Eksemplet er hentet fra Dagens Næringsliv 19. sept. i år)

Familien Kolberg i Asker eier bilfirmaet Kolberg Motor AS. I 1995 mottok de 30 millioner i utbytte fra selskapet, dvs. inntekter skapt av de som jobber i firmaet. Egentlig er slikt aksjeutbytte helt skattefritt i Norge, men for å gi inntrykk av at det skattlegges, lager man følgende formelle vri;

Familien Kolbergs utbytte er "skattepliktig" kapitalinntekt **30.000.000**

Derfor blir de lignet 28 prosent skatt av kapitalinntekten sin = **8.400.000**

Men i denne skatten gjøres det et fradrag for noe som kalles "godtgjørelse", som beregnes til 28 prosent (av 30.000.000) = **8.400.000**

Dermed blir den skatten som Kolbergfamilien skal betale av utbyttet sitt beregnet slik:

$$8.400.000 - 8.400.000 = 0 \text{ (null)}$$

I ligningslistene som kunngjøres i avisene, presenteres dette som om Kolberg-familien har hatt en skattepliktig inntekt på 30 millioner og har betalt 8,4 millioner i skatt. Sannheten er altså at de ikke har betalt 5 flate øre i skatt av utbytteinntekten sin! Men ifølge ligningen i Asker for 1995 er Jan Bernhard Kolborg Askers største skattyter! (Dette er altså et helt virkelig eksempel.)

På denne måten lures vi til å tro at skattesystemet er i slekt med Robin Hood; kapitalistenes aksjeutbytte er egentlig skattefritt, men de gir inntrykk av at de betaler 28 prosent skatt av det. Når ligningslistene gir inntrykk av at de fleste store kapitalistene betaler store beløp i skatt, er det altså i de fleste tilfeller ren bløff!

Unnskyldninga

Hvordan unnskylder de seg da, når noen avslører at aksjeutbytte er skattefritt i Norge? "Jo", sier kapitalistene, "grunnen til at ikke vi skal betale skatt på aksjeutbyttene og det meste av aksjegevinstene våre, det er at disse inntektene allerede har blitt skattlagt en gang før: Aksjeselskapet har jo betalt skatt av sine inntekter (utbytte til aksjonærene betales av selskapets overskudd ved slutten av året). Hvis også vi skulle betale skatt, ville det bli dobbeltbeskatning! Aksjeselskap gir utbytte som betaling for å ha brukt vår kapital (aksjepengene), og siden de allerede har betalt skatt av de pengene de betaler oss med, er det helt rimelig at ikke den som mottar utbyttet også skal betale skatt". Sier kapitalistene.

Dette kan jo høres rimelig ut,, men prøv å sammenligne med situasjonen til vanlig folk, som lever av lønn og ikke av kapital! Tenk om hjemmehjelp Anne Olsen skulle si det samme: "Når jeg bruker av min beskattede inntekt til å betale for bruk av andres arbeidskraft, må det selvsagt bli skattefritt for mottakeren!" Da skulle det bli skattefritt for rørleggeren som reparerer lekkasjen i vasken hennes. Men det er det jo slett ikke!

Vi skal vise hvordan arbeidsinntekt blir "dobbeltbeskatta" og aksjeinntekter ikke blir det:

Anne må tjene **402.50** for at rørleggeren skal sitte igjen med **100** kroner, resten går bort i skatt:

Anne må øke sin inntekt med **402.50**
Skatten øker med **35,8%** = **144.10**
Anne sitter igjen med: **258.40**

Hun betaler rørleggeren **258.40**
Rørleggeren må betale merverdiavgift: **48,32**
Han får en skattepliktig inntekt på: **210.08**
Skatten hans øker med **52,4** prosent (av det han tjente; 210.08) **110.08**

Rørleggeren sitter igjen med **100,-**

Man kunne skaffet 50 milliarder kroner til skoler, sykehus og annen velferd bare ved å gi kapitalistene samme skatt om det er på vanlige arbeidsinntekt er.

De rike blir rikere...

kapitalistens inntekter fra andres arbeid, for det er jo ikke aksjeeierens eget arbeid som gjør at han kan tjene millioner hvert år. Slik inntekt burde jo egentlig

Hva må Kolberg Motors AS tjene for at Kolberg-familien skal sitte igjen med 100 kroner? Svaret er **138,90!**

Aksjeselskapet må øke sin inntekt med:	138,90
Selskapet øker da skatten med 28 prosent (av 138,90):	38,90
Aksjeselskapet sitter igjen med:	100,00
Selskapet betaler til Kolberg-familien:	100,00
Kolberg-familien betaler i skatt:	0
Kolberg-familien sitter igjen med	100,00

Kapitalistene har brukt sin makt over staten i Norge til å lage et skatteparadis for seg selv, samtidig som de hyler over skattetrykket og gir inntrykk av at de betaler sååååå så mye skatt.

Rød Valgallianse har på Stortinget fremmet forslag om at kapitalistenes inntekt fra andres arbeid skal skattlegges på linje med arbeidsfolks lønnsinntekter. Det er et svært moderat forslag - egentlig burde disse inntektene selvsagt skattlegges mye hardere enn lønnsinntekter, siden de ikke er inntekter av eget arbeid, men inntekter av andres arbeid. Men selv et så moderat forslag ville bety en skatteskjerpning for kapitalistene på omkring 50 milliarder kroner hvert år! Dette sier noe om den kolossale subsidieringen som kapitalistene i Norge nyter godt av - i form av skatteprivilegier. Det bør vi tenke på når makthaverne skriker opp om at det sys puter under armene på bøndene, eller når de sier at de ikke har råd til skikkelige vilkår for skoleelever og lærlinger.

Formueskatt

Inne i Rød Valgallianses forslag ligger også at det skal foretas en skikkelig beskatning av formue her i landet. All formueskatt utgjør i alt omkring 5 milliarder, mens det betales omkring 170 milliarder i inntektsskatt. Det aller meste av formuesskatten betales av vanlige folk, skatt på bolig eller sparepenger.

De virkelig rike betaler ofte lite eller ingenting i formuesskatt. Hvis man f.eks. har 100 millioner kroner og setter dem inn i et aksjeselskap, blir formuen med ett slag beregnet til bare 30 milliarder kroner, dvs. at 70 millioner "forsviner" ved formuesfastsettelsen. Det er særlig for

aksjeformuer og store eiendomsformuer at skattereglene ser slik ut. En kapitalist kan altså "ferne" 70 prosent av det han skal bertale skatt av, bare ved å sette pengene i aksjer i stedet for i banken. For pensjonisten som har spart et langt liv og som har 200.000 i banken, teller de 200.000 fullt ut med i formuesfastsettelsen. Nå kan jo pensjonisten også sette 200.000 i aksjer i stedet for i banken. Men poenget er at det vil han spare noen kroner på, mens en som eier 30 millioner eller en milliard, kan spare millionbeløp på at regelverket er slik. Det blir altså mer lønnsomt jo rikere du er!

Regelverket åpner også for mange andre triks, som kan få store formuer til å "forsvinne" skattemessig. Ett eksempel er at formue plassert i bygninger blir "taksert" som mye mindre enn den virkelig er, samtidig som gjeld trekkes fra på formuen. Hvis man f.eks. har 30 millioner, kan man låne ytterligere 30 millioner og kjøpe et forretningsbygg for 60 millioner. Ved formuesfastsettelsen vil det kanskje bli verdsatt til 25-30 millioner (kanskje enda lavere). Da kan man f.eks. få følgende regnestykke;

Ligningsverdi på forretningsbygget er:
25.000.000
 - lån **30.000.000**
 =nettoformue **-5.000.000**

Her er altså en reell formue på 30 millioner kroner med ett slag blitt til en negativ formue på 5 millioner. Disse reglene kombinert med at formue investert i aksje- selskaper "taksertes" lavt (15 mill regnes som ca 4,5 mill) fører til at rikfolk plutselig ikke har noen skattemessig formue i det hele tatt! Det var gjennom slike regler at en av Norges rikeste menn, Christen Sveaas, kunne operere med null i formue.

Fri flyt av kapital

Hvordan er det så *politikkerne*, som har vedtatt disse reglene, unnskylder seg? De utrolig gunstige skattereglene for kapitalister i Norge, blir vanligvis begrunnet med at eierne stikker av gårde til utlandet med kapitalen sin, dersom de ikke får gunstigere regler her enn i andre land. Slikt er det faktisk mulig å hindre eller begrense. F.eks. hadde vi *avgifter* på slik flytting av kapital helt fram til 90-tallet, men på grunn av EØS-avtalen er slikt nå forbudt. For i EØS er det fri flyt, også av kapital, og vi ser jo hvem som tjener på det.

Kapitalistene står på for fullt i de andre kapitalistiske landene også, for å skaffe seg enda gunstigere skatteregler. Og så kan norske kapitalister bruke dette som brekkstang for å få enda bedre regler i Norge, deretter kan de andre bruke de norske reglene som brekkstang i andre land, osv osv. Kapitalens internasjonale felleskap har ingen grenser. Se bare på de norske rederne, som nå i 1996 har klart i

presse seg til enda gunstigere særregler enn de andre kapitalistene!

Ap har ansvaret

De nåværende reglene ble innført i 1992. Arbeiderparti-regjeringen var drivkraften i å lage disse drømme-ordningene for kapitalistene. De hårreisende skattereglene som subsidierer kapitalistene med milliarder, er altså ikke noe en Høyre-regjering har dyttet på oss, de kom fra "Arbeiderpartiet", som liksom står for "solidaritet" og "fordeling". Det er langt fra mystisk at flertallet av norske bedriftsledere synes Gro ved roret er å foretrekke framfor at Høyre tar over!

Det er viktig å skaffe seg innsikt i skattereglernes rolle i det kapitalistiske Norge, for dette handler om milliardbeløp. I denne artikkelen har vi bare gitt noen små glimt av hvordan skattereglene brukes til å få omfordelt titalls milliarder fra arbeidsfolk til kapitalistene. Samtidig brukes massemedia og skattemestene til å gi folk inntrykk av at det er akkurat det motsatte som skjer! Det mangler i hvert fall ikke på frekheten hos herskerklassen!

... d e
fattige blir
fattigere

Schengenforhandlinger før regjeringsskifte

FORHANDLINGENE mellom Norge og EU om en ny Schengen-avtale vil starte allerede før regjeringsskiftet midt i oktober. Utenriksminister Bjørn Tore Godal orienterte Stortingets utvalgte utenriks- og konstitusjonskomité om situasjonen mandag, samtidig som han ba om råd og avklaring.

Godal fikk det svaret han ønsket. Flertallet har ikke endret seg siden vedtaket i juni, slik at det vil være flertall også i det nye Stortinget før forhandlinger.

Mindretallet, de tre sentrumpartiene og Sosialistisk Venstreparti, mente at det beste ville være å utsette forhandlingene til etter folkeavstemningen i Danmark om Amsterdam-traktaten. Avtalen som integrerer Schengen-samarbeidet i EU, EU-landene vil signere Amsterdam-avtalen allerede 2. oktober. Umiddelbart etter signeringen er det klart for forhandlinger med Norge og Island.

Har ikke noe valg

Det er den nye regjeringen som kommer til å slutføre forhandlingene, og påtroppende statsminister Kjell Magne Bondevik gjorde det klart etter møtet at han ikke har noe valg.

Etter Bondeviks uttalelser mandag synes det klart at sentrumsregjeringen ikke kommer til å utfordre stortingsflertallet på denne saken. Den kommer ikke til å sette seg i fare ved å si nei til Schengen-avtalen, slik de tre regjeringspartiene egentlig ønsker.

Vi registrerer at regjeringen mener det er gunnlag for å starte forhandlingene, og tar det til etterretning. Den nye regjeringen må også forholde seg til stortingsflertallet i denne saken, sa Bondevik etter møtet.

Etter at Stortinget vedtok å knytte Norge til Schengen-avtalen i juni i år, vedtok EU-toppmøtet å gjøre den til en del av det ordinære EU-samarbeidet. Norsk tilknytning til Schengen-avtalen må derfor forhandles.

Kan ikke bremse

Vi kan ikke dra i bremsen, men stå på så en godt fornyet Bjørn Tore Godal etter møtet.

Vår klare for å starte forhandlingene etter at Stortingets flertall nå har bekreftet vedtaket fra før sommerferien. Det er dette som legges til grunn for forhandlingene. Etter dagens møte føler regjeringen at den har ryggen fri, sa utenriksministeren.

Godal presiserte etter møtet at det er en folkerettslig avtale som skal forhandles fram mellom EU og Norge og Island. Han mente det overnasjonale elementet i vår Norge utveksling.

Substansen i den avtalen som Norge forhandler fram før sommeren ligger fast, konkluderte Godal.

Godal la særlig vekt på at det er viktig for Norge å få en avtale av høy kvalitet i passforbeholdet i Norden og det overnasjonale politisamarbeidet. Havres leder Jan Petersen ga Godal sin fulle støtte.

I nybyr regjering må forholde seg til stortingsflertallet, og det ønsker at forhandlingsprosessen skal komme i gang. Dette vil også være rammen for fremtidige regjeringer, sa Petersen.

Skatteparadiset Noreg

Dei siste ti åra har skattesystemet i Noreg blitt kraftig endra. Omfordelinga frå rike til fattige er langt mindre enn før. Sjølv Trygve Hegnar meiner Noreg er eit skatteparadis.

HANS K. MJELVA

NOREG går som kjent så det susar. Årets skattekoster stadlestar utvillinga. Dei rikare blir rikare. 56 nordmenn har over 100 millionar kroner i formue, har VG funne ut. På grunn av skattereglane er dei rike i røynda både rikare og fleire.

Dei siste ti åra har skilnadane på fattig og rik auka kraftig i Noreg. Tal frå Statistisk Sentralbyrå viser at realinntekta til den tidelen av folket med lågast inntekt gjekk ned med 1,1 prosent frå 1986 til 1995, medan den rikaste tidelen auka si realinntekt med 15,1 prosent (ifl. figur).

Ser vi igjen på formue er skilnadane endå større enn for inntektene. 10 prosent av innbyggjarane i Noreg sat i 1995 på 60 prosent av rikdommen i landet, og talet aukar med dei gode tidene. I tillegg har ei av dei mange skattereformene dei siste 10-12 åra gjort at likningsverdien ikkje lenger speglar den reelle verdien (marknadsverdien) av ein viktig del av formuen til dei rikaste. Aksjer.

Hjelp frå Stortinget

Forskarane ved SSB meiner husstandsaksjen til den auka rikdommen til Noregs rikaste langt på veg kan tilskrivas at skatt på aksjeutbytte vart fjerna i 1991, med verknad for utbetalingane frå 1995. Det gjorde det mellom anna mogleg for finans- og bladmannen Trygve Hegnar å ta ut 80 millionar i skattefritt utbytte frå sine selskap i 1994, pengar han kan leve av resten av livet. Hegnar står i årets likning oppført med 38 millionar i formue og null i inntekt, noko han seier er rett.

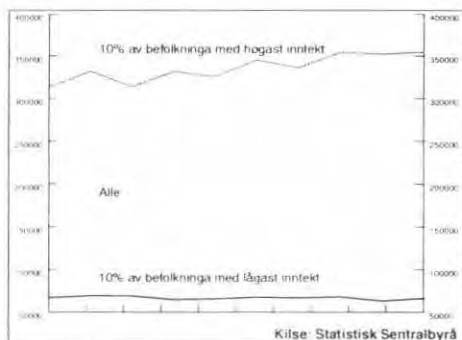
Det nye skattesystemet har like mange smutthol som det gamle, sier Torstein Dahle.

Foto: Ola Sæther

58 millionar i formue – 0 i inntekt. Trygve Hegnar lever på skattefritt utbytte frå sine selskap.

Foto: Ørjan Ellingsvåg

Kilde: Statistisk Sentralbyrå

– Eg jobbar gratis, og eg held foredrag gratis. Hadde du sjekka i likninga for tre år sidan hadde du sett at eg stod oppført med 80 millionar kroner i inntekt, noko som var utbytte frå bedriftene mine. Så eg har nok pengar, eg treng ikkje mein, seier han.

Hegnar omtalte i bladet Kapital, som han eig og redigerar Noreg som eit skatteparadis. Det står han framles på.

– Når ein tekk endringa i skattesystemet har vi kome på eit nivå som gjer at Noreg har eit av dei beste skattesystema i verda, seier han.

Hegnar og andre marknadsjefere legg stor vekt på at systemet har var effektivt, fordi inntekta til aksjonærene vart skatta to gonger. Først som inntekt i selskapet, så som skatt på utbytte. Tårnet til Hegnar & Co. må likevel langt på veg kunne kallast krokodilletrær.

I samband med innføringa av systemet med fritak for skatt på aksjeutbytte vart det gjeve eit omfattande skatteamnesti, som gjer at ein god del av det som blir delt ut i dag aldri har vore

skatta av. I det gamle systemet tekk bedriftene sette av pengar i såkalla «shifting skatteleie fond», og store delar av desse vart gjort permanent skattefrie. I tillegg er ein del postar som normalt sett skulle ha vore skatta for berre i liten grad skatta av, seier Torstein Dahle, RV-politikar, sosialøkonom og lærar på Skatteetatskolen i Bergen.

Han meiner det nye skattesystemet har like mange smutthol som det gamle, og at gjennom

skatteplanlegging, som oppkjøp av gjeld, kan storkapitalistar kome svært godt ut av det nye systemet. Det står i så fall stikk i strid med den offisielle versjonen frå regjering og pengelolk, nemleg at det nye systemet gjer at ein ikkje lenger kan synte på skatten. Dahle meiner det for folk med svært mykje pengar, som dei 445 norske millionærane, er langt på veg ei viljesak om å flytte skatt eller ikkje.

– Berre dei som har lyst til å betale formuesskatt gjer det, og eg vil forsvida og meine at berre dei som har lyst til å be-

tale inntektskatt gjer det, av dei som er verkeleg rike, seier han.

Kjernen i det skattesystemet som har lagt grunnen for den rikdommen som no kjem til syne i Noreg er delingsmodellen og dei reformene i skattesystemet som vart vedtatt rundt den i 1991. Om du skulle ha gloynd det, røvsta både Arbeidarpartiet og Senterpartiet for reformene. Med desse reformene vart

■ skatten på kapitalinntekt redusert til 28 prosent
■ skatten på aksjeutbytte fjerna
■ likningsverdien på børsnoterte aksjeselskap redusert frå 100 til 75 prosent av børsverdi
■ likningsverdien på ikkje-børsnoterte aksjeselskap redusert frå 50 til 50 prosent av antatt verdi og
■ skatten på eige-dom ståande på om-lag 50-40 prosent.

– Berre dei som har lyst til å betale skatt gjer det, av dei som er verkeleg rike

Stoltenbergs skryteiste

Mykje av forklaringa på dei mer kapital-venlege skattereglane i Noreg ligg i ein mer liberal internasjonal kapitalmarknad. Senterregjeringa, med Senterpartiet godt planta i pengesalaten, fjerna dei fleste restriksjonar som var på handel med valuta. I den internasjonale utviklinga, med ein nedbygging av handelsbundingar og proteksjonisme gjennom fleire nye frihandelsregimer, har dei skiltande norske regjeringane underskrive det meste. Til saman har dette gjort det lettare for kapitalen å flytte over landgrensene, og dei gunstige skattevikara er difor langt på veg gjort for å hindre utflytting. Det må, for å seie det enkelt, vere minst like lett for storkapitalen å vere her som i andre land. Med ein kapitalskatt på 28 prosent har Noreg eit av dei bedre skatteregima i EU.

– Det er vil kalle styrekapitalistar klare seg bra, medan bedrifter der eigarer er aktivt med i arbeidet kjem relativt dårleg ut. Men dei kan og klare seg viss dei leiger seg gode eksperter. Det som blir råka av delingsmodellen er dei som ikkje

har kunnskap til å snu seg omna, seier Dahle.

Medt eksalkampen slo finansminister Jens Stoltenberg i border med ei uttale i Finansdepartementet hadde gjort. Den viste at marginalskatten, det vil seie den høgaste skattesatsen nokon betalar på den siste teite-krona, har gått ned frå 75,8 prosent i 1986 til under 50 prosent i 1997. Dei som tenar mykje betalar mindre enn før i inntektskatt, noko som i hovudsak skuldast skatteletten for aksjonærar. I det store ordskiftet i Trondheim der Thorbjørn Jagland gjorde Carl I. Hagen til hovudmeststandar, måtte Hagen berre svadgå ut eit av hovudkrava til Frp-grunnleggjar Anders Lange hadde bygd partiet på var men ein opplyft.

Berre dei som har lyst til å betale skatt gjer det, av dei som er verkeleg rike

Torstein Dahle
Sosialøkonom og
RV-politikar

Gåver til dei rike

– Berre dei som har lyst til å betale formuesskatt gjer det, og eg vil forsvida og meine at berre dei som har lyst til å be-

KLASSEKAMPEN

Utgitt av Klassekampen AS

Besøksadresse: Grønlandsleieret 31 Oslo
Postadresse: Boks 9257 Grønland 0134 Oslo
Nettadresse: http://www.klassekampen.no
Telefon: 22 05 95 00
Telefaks: Redaksjon: 22 05 95 80
 Administrasjon/annonsø: 22 05 95 87
E-post: sentralbi@klassekampen.no
Trykk: Avstrykk Oslo AS

Ansvarlig redaktør: Jon Michelet
Disponent: Marja van der Wal

Abonnement: Postgrosk 0804 2066991
Løssalg, annonse og annet: Postgrosk 0807 2081669
Bankkonto: 1600 40 27867

Foreninga Klassekampens Venner: Postgrosk 0824 0544938
 Bankkonto: 1607 51 62611

Kjernefysisk dobbeltmoral

Kjell Magne Bondevik var ikkje sein om å vera rysta over dei pakistanske atomprovesprengingane denne veka. Noreg tek sterk avstand, det blir snakka om kutt i bistand, det er ikkje måte på moralsk forarging over det Pakistan og India har gjort. Det er ikkje vanskeleg å vera samd i at rustningskappløpet mellom India og Pakistan er livsfarleg. Det er eit trugsmål mot framtida til menneska i eit av verdas mest folkerike område. Men likevel er *den norske dobbeltmoralen* det som mest av alt spring i augo på oss som observerer hendigane frå denne avkroken her oppe i nord.

Ikkje berre er det ein skrikande og dobbeltmoralisk kontrast mellom fordøminga av dei nye atommaktene på den eine sida, og det hjartelege tilhøvet til imperialistiske atomland som USA, Frankrike og Israel på den andre. Det er òg slik at *Noreg sjølf* har bidratt til utviklinga av dei hata atombombene, også i Pakistan. Som Klassekampen skriv i dag eksporterte Rautfoss Ammunisjonsfabrikker zirkonium-royr til Pakistan i 1978 og -79, materiell som var heilt naudsynt i utviklinga av det pakistanske atomprogrammet. Eksporten vart gjort i to omgangar, for å omgå regelverket til Det internasjonale atomenergibyrået. Dette kjem i tillegg til eksporten av tungvatn til Israel på 50-talet og deretter Norsk Hydros innsats for å hjelpa India med sin produksjon av tungvatn.

Noreg har gjeve viktige bidrag til den kjernefysiske opprustinga som «alle» er så forferda over. Økonomiske eksportinteresser og vestlege stormaktsinteresser har alltid vore langt meir sentrale i utforminga av norsk handels- og utanrikspolitikk i etterkrigstida enn ønsket om Fred på Jord. At sjølve Noreg skulle bli «atomvåpenfritt» var heller aldri ambisjonen til dei norske *herskarane*, det skjedde tvert imot som resultat av det fyrste folkelege opprøret her i landet etter andre verdenskrigen.

Dobbelmoralens fremste vaktar Bondevik taler ikkje om dette. Han gjer som alle andre statsleiarar i Nato-sfæren, auser dobbeltmoralisk fordøming utover Dei Andre, på vegner av Alle Oss. Det er ikkje ein gong naudsynt å nemna at «vi» er Gode, medan «dei» er Onde, det ligg implisitt i sjølve verdsbiletet som Bondevik og vestlege medier er fanga i. Stormaktsinteressene som har forma dette verdsbiletet er eit langt større trugsmål mot freden i vår del av verda enn alle bombene India og Pakistan har til saman.

MAGNUS ENGFEN MARSDAL

LORDASGJESTEN

Hvem er «overopphetet»?

Torstein Dahle er siviløkonom, bystyremedlem for RV og RVs representant i formannskapet i Bergen

«Overopphetet» er det nye moteordet. Alvorlige menn med gyldne fallskjermer i baklomma vandrer mellom debattprogrammene og nyhetssendingene – i alle kanaler. Først og fremst er det lønsmottakerne som har skylda, dernest kommunene. Lønsmottakerne får et altfor godt lønnsoppgjør, og kommunene bruker altfor mye ressurser for å løse oppgavene sine, skriver Torstein Dahle.

Faktisk er dette utrolig frekt av disse mektige mennene. Sannheten er at de selv og deres venner nå øker sin bruk av landets ressurser i et omfang som sprenger alle grenser og alle planer. Det er nemlig *investeringene* som er hovedproblemet. I den grad det faktisk er press i norsk økonomi, er det først og fremst på grunn av kapitalstenes egne investeringsbeslutninger – beslutninger som ofte er direkte skadelige for samfunnet (tenk bare på de vettløse varehandelsinvesteringene, som alene overstiger det samlede omfang av alle norske kommuners og fylkeskommuners investeringer).

La oss se litt på hva nasjonalregnskapet kan fortelle om utviklingen de siste to årene (se tabell 1).

Ser vi på den prosentvise veksten, blir bildet tydeligere. La oss f.eks. se på den faktiske utviklingen i 1997 og sammenlikne den med nasjonalbudsjettet for 1997, altså den økonomisk-politiske planen som regjeringen la fram for Stortinget i oktober 1996 (se tabell 2).

Her ser vi at det private forbruket faktisk ble *mindre enn planlagt* i 1997! Det samme var tilfellet med boliginvesteringene. Det som varkelig sprengte alle planer, var investeringene i oljesektoren og investeringene i fastlandsbedriftene. Dessuten ble det offentlige etter spørsel større enn forutsatt, først og fremst på grunn av at grunnskoleforloren ble mye mer ressurskrevende enn det som var lagt inn opprinnelig.

Også i 1998 er det investeringene som sprenger rammene. La oss gjøre en tilsvarende sammenlikning, altså la utgangspunkt i den planlagte utviklingen ifølge nasjonalbudsjettet for 1998 (som lagland-regjeringen la fram i oktober 1997). Denne skal vi så sammenlikne med Bondevik regjeringens neste anslag for hvor dan det faktisk går i 1998 (se tabell 3).

Igen ser vi at det som vokser utover alle grenser, er investeringene i oljesektoren og investeringene i fastlandsbedriftene. På samme måte som i 1997 ligger boliginvesteringene an til å bli mindre enn planlagt. Nytt i 1998 er at offentlig forbruk og investeringer faktisk også antas å bli litt mindre enn opprinnelig forutsatt. Men for en gangs skyld ser vi at den private som

Tabell 1 Tallene er i milliarder

	1995	1997	Økning 95-97
Bruttonasjonalprodukt, som anvendes til	928,7	1085,1	56,4
Privat forbruk	458,5	513,6	55,1
Offentlig forbruk	194,5	218,8	24,3
Bruttoinvestering	219,9	276,2	56,3
Eksportoverskudd	55,7	76,6	20,9

Tabell 2 Volumvekst i prosent fra 1996 til 1997

	Planlagt (Nasj budsjett)	Virkelig (Nasj regnskap)
Privat forbruk	3,3	3,0
Investeringer olje/gass	3,4	23,7
Investeringer fastlandsbedrifter	3,5	8,0
Investeringer boliger	11,6	9,1
Offentlig forbruk og investeringer	0,6	4,4

Tabell 3 Volumvekst i prosent fra 1997 til 1998

	Planlagt (Nasj budsjett)	Virkelig (Nasj regnskap)
Privat forbruk	3,2	4,0
Investeringer olje/gass	6,1	13,5
Investeringer fastlandsbedrifter	1,5	5,1
Investeringer boliger	11,3	9,9
Offentlig forbruk og investeringer	1,8	1,6

alltid får skylden for alt som går galt – det private forbruket – faktisk antas å bli noe større enn planlagt.

Tiltakene som nå iverksettes, rammer folk flest. Renteskningen har denne gang særlig blitt sikret inn mot boliglånere. Og de høye herrer i mediene snakker stort sett bare om lønnsøkningen (som faktisk ikke er så fenomenalt stor) og om offentlig ressursbruk.

Som vanlig. De på toppen vil gjerne hørse uten at det settes kritisk søkelys på dem selv. Det er det ingen grunn til å godpe.

ERNIE

Innstramming gjev auka arbeidsløyse

▼ PROGNOSE

I fylgje propagandaen skal folk flest skal få det betre ved innstramming, fordi dette vil få ned renta. Skal vi tru fagøkonomane kan resultatet bli tvert om: Ingen verknad på renta, men auka arbeidsløyse.

Av Magnus E. Marsdal

Medan det utvise koret frå politikarar og journalistar flest framleis er like unisont: «Det trengs innstramming for å få ned renta». Møter denne påstanden stendig breiare motstand mellom norske fagøkonomar. I siste nummer av sosialøkonomarane fag-

Forskningsjef Ådne Cappelen i Statistisk Sentralbyrå fryktar lågkonjunktur til neste år. Foto: Klassekampen

tidsskrift **Sosialøkonomen**, skriv redaktør Torstein Bye i leiarer: «Det er midlertid ei åpen spørsmål om innstramming er nokkvedig for å få ned renta. [...] Det foreligger heller ingen god empiri på sammenheng mellom finanspolitikk og rente. Samtidig kan bakviden av medaljen igjen bli en blåmandag for dem som blir kastet ut i ledighet».

– Det stemmer at det ikkje finst sikre haldepunkt for at innstramming på statsbudsjettet vil gje ei lågare rente, seier forskningsjef i Statistisk Sentralbyrå Ådne Cappelen til Klassekampen.

– Det går ikkje an å meina at styresmakterne skal bruka slike innstrammingar i finanspolitikken til å få ned renta, seier han.

– Men det er vel det dei hevdar?

– Jo, regjeringa meiner at dei lønslåre kutter i statsbudsjettet vil bidra til at renta får ned. Det er mogleg dei får rett, det gjenstår å sjå.

Arbeidsløysa vil auka

Det er mange ulike meiningar om kva innstramminga vil føra til. I Nasjonal-

budsjettet hevdar regjeringa at det ikkje vil bli auka arbeidsløyse neste år, medan SSB meiner nett dette vil bli resultatet.

– Det er fare for at mange blir arbeids-

løysa i verktøymarknaden, seier Cappelen. Han meiner den foreslåtte «konjunkturavgifta» på nye byggeprosjekt er heilt malplassert, når det alt er klart at byggebransjen vil gå kraftig ned i løpet av nokre få månader.

Null-vekst neste år

Cappelen trur at økonomien i Noreg kan vera på veg over i ein ny fase, der veksten frå dei seinare åra tek slutt.

– Dersom det ikkje blir noko serleg til vekst internasjonalt, kan Noreg gå over i ein fase med auka arbeidsløyse. Dette vil også gje eit press nedover på lønningane, ettersom arbeidsløysa gjev ein redusert forhandlingsstyrke for arbeidsfolk.

Forskningsjefen i SSB meiner ei viss innstramming er naudsynt no, sjølv om det ikkje er sikkert at dette stemmer om

ei halv år. Trøngnen for innstramming fylgjer av lønssoppgjret, som vart dyrt for arbeidsgjevarane, i fylgje Cappelen. Han meiner det finst eit uheldig press i økonomien som fylgje av høg vekst i fleire år, låg arbeidsløyse og mangel på arbeidskraft i mange verksemdar.

Men SSB åtværer mot risikoen ved å slå bremsene for hardt på. Byrået har laga prognoser som syner at det kan bli tilhøva nullvekst i fastlandsøkonomien neste år.

– For eit par veker sidan var det mange som meinte vi var for pessimistiske. Men i dag meiner mange finans-

analytikarar at det kan henda blir endå mindre vekst enn våre prognoser viser. Fleire spør no nullvekst til neste år, seier Cappelen.

Kursjustering

Statistisk Sentralbyrå ynskjer ikkje å koma med så mange sisspunkt på om det bør kuttast eller kvar det bør kuttast. Men Cappelen har ei klar melding til Stortinget.

– Styresmakterne må få handlingsrom til å gjera endringar i budsjettperioden. Dersom situasjonen endrar seg til neste år og dei tiltaka som er gjort gjennom statsbudsjettet ikkje har ein heldig effekt, er det viktig at regjeringa ikkje er tvungne til å stå fast på alt som skulle bli vedteke i haust, seier Ådne Cappelen i Statistisk

■ Sentrumsregjeringa har lagt vekk alle fagre valkampløfter, bortsett frå kontantstøtta.

Av Magnus E. Marsdal

Skjørestad (Sp) er statssekretær i Finansdepartementet, og han er definitivt sikker på at den innstrammingsmedisinen som regjeringa serverer i framlegget til statsbudsjett er heilt naudsynt og riktig medisin for Norsk Økonomi. Det er Passet som

gjer at det trengst innstramming. Passet som kom til syne då fagrørsla gjorde eit ganske bra lønssoppgjret i år. Noko slikt skal ikkje få gjenta seg i åra frametter, og difor skal det strammast inn. For å redusera Passet i arbeidsmarknaden. Klassekampen har møtt statssekretæren, og her legg han fram regjeringas syn på renter, lønsvekst, offentleg sektor og det å vera Ansvarleg.

Lønsvekst?

90-talet har vore eit fantastisk tiår for mange norske kapitalistar. Det såkalla Solidaritetsalternativet, som somme meiner er eit Alternativ til sølidanet, har gjeve ein låg lønsvekst sjølv om selssetjinga har vorte ganske høg. Norske verksemdar sin del av verdsmarknaden har auka med 11 prosent på 90-talet, noko som illustrerer ei sterk betring i konkurransevna.

I fylgje Nasjonalbudsjettet auka overskota i industrien i Fastlands-Noreg med 70 prosent frå 1996 til 1997, og ifylgje NHO gjekk det endå betre i fyrste halvdel av 1998. For alle aksjeselskap samla var auken i overskotet på 28 prosent frå 1996 til '97, altså godt over den «forferdelege» lønsveksten på over seks prosent i «kriseåret» 1998. Aksjeutbyttene auka med omlag 40 prosent, til 54 skattefrie milliardar, rett i lompa på aksjonærane.

– Du må innrømme at det går ganske godt for kapitalen?

– Ja, jo... Det har på mange område vore gode resultat, heilt sikkert, svarer statssekretæren litt motvillig.

– Men likevel er det no på grensa til krise?

– Eg meiner det er all mogleg grunn til å ropo varsko etter årets lønssoppgjret, og med det passet vi har i økonomien no. Dersom vi held fram med ein lønsvekst som er langt høgare enn hos konkurrentane, vil det gå utover eksportindustrien, og arbeidsplassar kan gå tapt. Dette vil råka oss alle, også folk flest.

– Men kor stor skal veksten i overskota vera? Er 70 prosent for lite? Er 40 prosent auka i aksjeutbytte ein henslegg tal?

– Dette er heilt fundamentale spørsmål, men eg meiner du ikkje kan samanlikna lønsnivå og overskot direkte

på den måten. Men det må vera klart at det er ikkje denne regjeringa sitt synke at kapitalinntektene skal vera høgast mogleg og lønsnivået køyrast lengst mogleg med, slett ikkje, seier Skjørestad, og peikar igjen på at eksportindustrien i langda ikkje kan leva med lønsgifter høgt som er langt høgare enn hos konkurrentane.

Arbeid og kapital

Regjeringa skriv i sitt Nasjonalbudsjett at dei meiner budsjettframlegget legg til rette for eit moderat lønssoppgjret neste år.

– Korleis kan de gjera dette gjennom eit innstrammingsbudsjett?

– Eg trur vi må vera realistiske, seier Skjørestad.

– Det er ikkje slik at partane i arbeidslivet avgjer tariffspørsmåla heiltleine i eit vakum. I år var det så sterk etterspurnad og så hard kamp om arbeidskrafta, at det på ein måte sette nivået for lønssoppgjret. Difor trengst det innstramming og redusert aktivitet for å få balanse i arbeidsmaknaden.

Balanse, understrekar Skjørestad, det er ikkje snakk om å auka arbeidsløysa, på ingen måte.

– A oppretta denne balansen, det kan vi vel kalla å forsøva styrken i tariffoppgjret liti i retning kapuabida?

– Vel, det er mogleg at de seier det slik i Klassekampen, men eg ser det ikkje på den måten.

– Kva er galt med å formulera det slik?

– Vel, slik eg ser det er ikkje lønssoppgjret ein kamp mellom arbeid og kapital om kven som skal ha mest, det er langt meir komplisert. Til dømes er staten og det offentlege ein viktig part i dette, og det gjer det heile mykje meir sammansett, seier Skjørestad.

Rentepropaganda?

Ein morgon helt i starten av oktober vakna folk til lyden av Gudmund Restad på radioen, «Det viktigaste no er at budsjettet blir strikt nok til at vi får ned renta» – sa mannen som sjølv hadde sett opp renta nokre veker tidlegare. Men som vi kan lesa av artikkelen på side 10 er det på ingen måte slik at fagøkonomane går god for sammenheng mellom stramt budsjett og rentenedgang.

Skjørestad, er det sikkert at vi inn-

stramming på budsjettet vil gje lågare rente?

– Nei, det er jo ikkje noko som kan bevisast reini empirisk. Men innstramming er det verktøyet vi har for å få balanse i økonomien.

– Men er det ikkje ransett eit kraftig språk mellom dei skrytke utsegnane frå finansminister Restad og det som er mellom om Statistisk Sentralbyrå har på dette med stramt budsjett og rente?

– Vi er eig

■ No vil dei stramma inn på velferden, og sikra industrieigarane fortsatt gyldne tider. Det er dei stolte av.

■ – Det er ikkje berre eitt parti som kan styra dette landet, seier statssekretær Endre Skjørestad.

Også minstepensjonistane må bidra no, seier statssekretær Endre Skjørestad (Sp)

Foto Trond Brubak

– Det vil alltid vera ulike oppfatningar i ulike miljø. Den som vil kan nok alltid finna dekkjing for sitt politiske syn hos ein eller anna økonom, seier Skjørestad.

Ja, det veit vel han som er statssekretær i Finansdepartementet, tenkjer eg, men styrer unna slike ufine utsagn.

Ikke demonstrasjonspolitik

– *Dersom det er så forfendeleg viktig for regjeringa å ta rentebanden av ryggen til folk flest, kvifor kan de ikkje berre setja ned renta i Lånkassa og Husbanken?*

Når det gjeld studielånsrenta skyv Skjørestad stortingsfleirtalet framfor seg, og dette fleirtalet vedtok som kjent for ikkje så lenge sidan at renta i Lånkassa skal vera marknadstyrt. Dette var ikkje sentrum einig i. – Men det var

ikkje grunnlag for å ta ein kamp om dette no, fortel Skjørestad.

– *Men kva med alt pratet om at no skulle de verkeleg leggja fram ei budsjett med Sentrumsprofil? Er ikkje lånsrenta ei god sak?*

– Nei, det ville vore rein demonstrasjonspolitik å koma med dette no, såpass kort tid etter vedtaket, seier statssekretæren.

Når det gjeld Husbanken finst det litt andre argument, som til dømes at desse låna faktisk er noko rimelegare enn andre lån på marknaden. Og dessuten har regjeringa foreslått å auka rammene, slik at Husbanken kan gje litt fleire lån.

– Men samstundes må vi hugsa at ein må gjerast avveining av kor mykje pengar vi har til å bruka på slike subsidier. Det kostar jo pengar.

Felleskapssektoren

Offentleg sektor har ikkje gjort det så skarpt i tevlinga med det private næringslivet på 90-talet. Alle offentlege utgifter og overføringar sin andel av BNP har sunke frå omlag 34 prosent i 1992 til omlag 42 prosent i år. I Sverige ligg det tilsvarende talet over 60. No er det Press i økonomien, og dermed kamp om arbeidskraft og andre ressursar.

– *Kvifor er det offentleg sektor som må haldast igjen? Kan vi ikkje gå inn for at det er det private næringslivet som må vika til side, altså færre kjøpesenter og fleire sjukelhus?*

– Vi meiner at vi balanserer dette i budsjettet. Vi strammar inn i offentleg sektor, men også det private må gje ein del, til dømes gjennom ei skattesjerping.

– *Anne Luger Lahnstein har prata einomst om å seie om satsing på fellesskapssektoren. Utrikker denne budsjetten sentrumsregjeringas si linje i dette spørsmålet?*

Nei, dette er jo berre eitt års budsjett. Og no er norsk økonomi i ein veldig spesiell situasjon, hevdar Skjørestad. Så det som ventar på å bli operert sin grås står må ikkje uroa seg. Det kjem det kjem. Ikkje no, men seinare, ein annan gong.

Det same gjeld for investering i eit meir allsidig næringsliv, som kan gjerast Noreg mindre oljeavhengig. Seinare, men ikkje no. No skal vi tvert imot auka oljeeksporten med kring 10 prosent. Og her er faktisk statssekretæren ganske kritisk.

Det er jo ikkje hemmelag at vi i Senterpartiet har vore kritiske til det ekstreme utvinningstempoet. Ikkje minst slik som oljeprisen er no; det treng ikkje vera veldig hurtig å ha den aller høgste utvinningsaktia akkurat når oljeprisen er svært låg, sånn økonomisk sett. Men tempoet i dag er jo ei følge av avgjerdar som er tekne tidlegare.

Ansvarleg – det er mitt mål!

– *Trur du regjeringa når fram med budskopen? Har de gode nok pedagogiske evner til å få alle dei låglønte i kvinneryrkene, dei som har maza om likelonnlege no, til å forstå passet i økonomien, trongen for minstramming, industriens konkurransevare og alle desse ting, slik at dei ikkje kjem med lønskrava sine også i åra frametter?*

– Om vi fekk litt hjelp frå Klassekampen, så kanskje. Nei, spøk til side, det får andre domma om, seier statssekretæren. Men han har ein liten tale på lur.

Det er mi faste overtyding at vi egentleg er i same båt alle saman. Det er til alle sin felles beste at vi kjem oss gjennom dette utan at det blir gjort skade på norsk økonomi. Vi må lære av 80-talet, så var det også folk flest som vart ræka då det gjekk nedoverbakke. Vi må ikkje gjerast det same feiloppgitt. No har vi lagt fram eit budsjett med minstrammingar som vi meiner ikkje er retta mot

folk flest. Men alle saman må vera med og veta litt.

– *Også minstepensjonistar, som må lita med høgare eigenandelar?*

– Ja, også minstepensjonistane. Og dei fekk eit løft i vår, seier statssekretæren.

Tidlegare har Thorbjørn Jagland skjelt ut sentrumspartia og dei fleste andre for å vera ansvarleg overbodsparti, som lovar pengar i aust og vest. Etter at budsjettforanlegget kom kan eg ikkje hugsa å ha høvnt ordet ansvarleg frå politikarhald ein eneste gong.

– *Er det ein sjar for regjeringa å ikkje bli kalla ansvarleg?*

Ja. Dersom si skal ta politisk ansvar, må vi ha evne til å ta grep også når det buitar imot i økonomien. Blir vi kalla ansvarlege, er det ein siger for sentrumsalternativet. Det er ikkje berre eitt parti som kan styra dette landet, seier statssekretær Endre Skjørestad.

gentleg alle i same båt

Den hvite mann med det svarte gull

Har avtroppende konsernsjef Harald Norvik i Statoil bidratt til å sikre demokrati i Nigeria og Indonesia?

Foto: Scanpix

■ ■ Det som er sikkert er at norsk oljekapital skal satse stort under fremmede himmelstrøk.

Diskusjonen handler om hvem som skal fusjonere med hvem – Saga med Hydro eller Saga med Statoil, eller alle tre, eller enda flere?

■ ■ Men du må ikke tro at dette har noe med imperialismen å gjøre. Norske selskaper misjon er å *bedre* vilkårene for miljø og menneskeretter. – Det er ikke alle land som lar seg påvirke like lett, innrømmer statssekretær Grimstad.

Nå har de store begynt å røre på seg. Hydro vil kjøpe Saga, og det vil Statoil også. De største selskapene i det lille landet, som er verdens nest største oljeeksportør, posisjonerer seg.

– Bare en prosent av verdens oljereserver er på norsk sokkel. Oljeindustrien i Norge må derfor ut, og skal vi ut må vi spise kirsebær med de store. Da trenger vi et stort norsk oljeselskap.

Dette sa Lars A. Myhre til Dagens Næringsliv onsdag. Han er leder i LO-forbundet Nopel, og foreslår på vegne av sine 16.000 medlemmer en fusjon av både Statoil, Hydro, Saga og den største «oljeselskapet» av alle, Statens direkte økonomiske engasjement (SDØE). SDØE ble etablert i 1985 og innebærer at økonomien knytta til omtrent 40 prosent av olje- og gassproduksjonen kanaliseres direkte via statsbudsjettet.

Nopel-lederen vil nå legge SDØE og resten av nasjonalformuen i en stor fellespott, som skal ut i verden og gjøre seg feit. Og det er ikke hvilken som helst verden våre gutter skal ut i; fusjonene BP/Amoco og Exxon/Mobil bærer bud om at konkurransen om det svarte gull er knallhard nok til at også de aller største nå gjør seg dobbelt så store.

Er fusjons-utspillet fra Nopel-lederen tatt ut av lufta? Eller er det en prøveballong, som undersøker oppslutninga om et prosjekt som Jens og Thorbjørn og Harald Norvik og gutta i dpt-et allerede er vel innforstått med? Det som i alle fall ikke er tatt ut av lufta, er forslaget om å spise internasjonale kirsebær med de store. Det er henta direkte fra Stortingets egne vedtak.

Et rimelig stabilt nivå

I *Oljemeldinga* (Stortingsmelding nr 26 1995-94) kan vi lese strategien: Høyt tempo på utvinning og kapitalakkumulasjon i Nordsjøen, kapitalkrafta skal utnyttas i kampen om verdens olje- og gassressurser. Og så er det alle aksjene selvsagt, som vi kjøper via Statens Petroleumsfond. Med Langtidsprogrammet (1998–2001) sin prognose for fire prosenters årlig avkastning, vil dette

Oljefondet nå 2.500 milliarder 1996-kroner i 2030. På grunn av den kraftige produksjonsveksten ble statens netto inntekter fra petroleumsvirksomheten dobla fra 1995 til 1997, da ble summen 84,5 milliarder kroner.

Oljemeldinga slår fast at «Statoil venter den internasjonale satsningen som helt nødvendig for å sikre selskapets langsiktige utvikling». Statoil skal være «et ledende internasjonalt oljeselskap». «Målet for den internasjonale satsningen er at selskapets samlede oljeproduksjon kan opprettholdes på et rimelig stabilt nivå».

Den siste setningen fortjener vår oppmerksomhet. Når Det norske oljeeventyret er slutt, er det slutt ikke slutt. For når Nordsjøen er tømt skal nemlig Statoils samla produksjon fortsatt «opprettholdes på et rimelig stabilt nivå».

Det norske samfunnet står framfor et hamskifte: Et lite land skal spise kirsebær med de største, festen blir finansiert med andre lands naturressurser.

Intsok – en motor

På godt norsk vis blir oljeekspansjonen gjennomført i tett samarbeid mellom staten og det private næringsliv. I 1995 tok daværende olje- og energiminister Jens Stoltenberg initiativ til å opprette Intsok, som skulle samle norsk oljenæring og være pådriver for satsing på internasjonal sokkel. Styregruppen for Intsok fikk Statoils konserndirektør Johan Nic. Vold som sjef. I september 1996 kom rapporten «Intsok. For økt internasjonal konkurransekraft». Ifølge denne skulle norsk oljeleratert virksomhet i utlandet øke fra i underkant av 20 milliarder kroner i 1996 til 50 milliarder kroner i 2005.

Nye områder for virksomheten ble pekt ut. Russland, Mexico, Venezuela, Brasil, Libya og Irak er blant de utkårne. Samtidig skal posisjonene i området rundt det kaspiske hav, i Vest-Afrika og Sør-Asia, samt Grand Banks i Canada styrkes. Intsok selv skulle «bli en motor i det nettverk som planlegger og følger opp en mer samordnet norsk satsing på økt internasjonal verdiskapning».

Våren 1997 ble Intsok etablert som stiftelse. Oljeselskapene Statoil, Saga og Hydro, eiernes interesseorganisasjoner, Teknologbedriftenes Landsforening, Norges Rederiforbund og Oljeindustriens Landsforening stod for «spesielaget», i samarbeid med Utenriksdepartementet, Olje- og energidepartementet og Nærings- og handelsdepartementet. Johan Nic Vold ble sittende i sjefsstolen.

Team Norway

Team Norway var i gang. Dette vakre kallenavn var i gang. Dette vakre kallenavn var det sosialdemokratiets statsråder som kom opp med. Daværende nærings- og handelsminister Grete Knutsen uttalte på et seminar med næringslivstoppene i januar 1997 «Vårt svar er ambisjonen om å utvikle et landslag, et «Team Norway», der den underliggende tankegangen er at gjennomslagskraften blir større når myndigheter, næringsliv, arbeidsliv, forskning og samfunnsnivå for øvrig står sammen». Kollega Grete Faremo hadde allerede lansert begrepet i sin tale til Nopel-landsmøtet høsten 1996. «La oss tenke «Team Norway» når vi opptrer på den internasjonale arena», opplyttet Faremo arbeiderne.

Team Norway kan få det tøft. De siste åtte årene har Statoil satset 27 milliarder kroner i utlandet, uten å få stort igjen (Økonomisk Rapport nr. 7 1999). Men penger er ikke alt. Det er dette med menneskerettigheter også. Statoil er inne i Nigeria, hvor forfatteren Ken Saro-Wiwa ble hengt i november 1995. Han hadde protestert mot de internasjonale oljeselskapenes hensynsløse plyndring og forurensing av Ogom-folkets landområder. Utenriksminister Godal fant det for godt å kritisere det inntraffe, men først etter at Bill Clinton hadde gitt Nigeria en retts, Statoil forholdt seg helt i ro, som det sommer seg for en profesjonell bedrift.

Norsk oljekapital skal altså utnytte ressurser i områder som Russland, Vest-Afrika og Sør-Asia. Det kan bli politiske problemer av slikt. Hvem vet når en eller annen diktator finner på å henge en forfatter? Eller slå ned en streik med tanks? Heldigvis for norsk kapital står den ikke alene

når den nå for alvor skal out of area. Vi har jo Nato...

Et positivt bidrag

Det norske staten ble ikke født i går, og har sjølsagt tenkt på problemene med menneskerettigheter og denslags. Statssekretæren i Olje- og energidepartementet, Erlend Grimstad, er godt fornøyd med resultatet av Intsok og Team Norway. Stadig mer av den norske velferden skal bygges på ressurser utenfor Norges grenser, innrommer han.

– Ja, siden olje og gass er ressurser er det mulig å si det, uttaler statssekretæren. Men etiske problemer kan han ikke se. – Det er et par vestlige land som har operert i andre land uten å ta hensyn til menneskerettigheter og miljø,

– Med Statoil blir det bedre menneskerettigheter altså?

– Ja, faktisk, sier Grimstad. Han mener Statoil har vært en spydspiss for gode miljøstandarder i Angola. De norske har bidratt til å bevisstgjøre selskapene slik at de tar miljøhensyn.

– Hva med Suharto i Indonesia, ble han snillere etter noen år med Statoil?

– Nei, her deler jeg faktisk litt din kritikk. Det er ikke alle land som lar seg påvirke like lett.

– Men vi skal likevel ha rett til å være der og finansiere regimet?

– Nå kan vi jo faktisk se utviklingsstrekk i Indonesia som peker i riktig retning. Spør om Suharto ikke hadde en særlig god utvikling mot slutten.

– Går Indonesia i en riktig

vestret i enkelte land. Men om de norske selskapene bringer med seg norske standarder tror jeg de kan bidra positivt.

– Er det på ressursene i Indonesia, Aserbajdsjan og Nigeria den norske velferden skal bygges i fremtiden?

– Det er i hvert fall viktig at norsk oljevirksomhet nå får andre bein å stå på, noe de er i ferd med å skaffe seg. Det vil sikre tryggere norske arbeidsplasser på lang sikt, sier Grimstad.

– Ikke imperialister

– En god del land er interessert i Norge og Statoil som investorer, da vi ikke regnes for å være imperialister, men oppfattes som dyktige på vern av miljø og menneskerettigheter. Dette kan Øystein Nordeng, professor i økonomi ved Bedriftsøkonomisk Institutt (BI), fortelle Klassekampen.

Vi lever ikke lenger i kolonialismens tidsalder, situasjonen er ikke den samme som før 1970. I dag slipper man ikke inn i alle land for en hver pris, og det er ganske utenkelig at for eksempel Russland og Saudi-Arabia vil la et utenlandsk selskap overta kontrollen over oljeindustrien i deres land, hevder Nordeng.

– Det kan synes som om Norge i fremtiden må basere sin økonomi på ressurser utenfor landegrensene. Er vi i ferd med å se et hamskifte i norsk næringsliv?

– Prosessen er utvilsomt i gang. Jeg har god tro på at norsk sokkel vil gi oss olje og gass i flere tiår framover, men ser det som nødvendig at vi orienterer oss mot utlandet, og i større grad går aktivt inn som en aktør i for eksempel gasshandelen på kontinentet.

Nordeng ivrer for Statoils erobring av utenlandske ressurser og markeder, men et selskap som skal operere på det internasjonale marked må være halyprivatisert og børsnotert, sier han.

– Statoil er for øveblippet en av verdens største oljeproducenter, kompetansen er høy og vi er stjerne av grun. Tiden er overmoden for å slippe til private vete, sier BI-professoren.

Arbeidsfolk og miljø

Medarbeider ved Fremtiden i våre hendes NorWatch-prosjekt, Tar-

jei Leer-Salvesen, mener de norske oljeselskapenes orientering mot utlandet er uheldig.

– I vårt arbeid fokuserer vi særlig på konsekvensene av de multi-nasjonale selskapenes virksomhet i Sør, og generelt er resultatet for arbeidstolk og miljø nedslående. Men små bedrifter er ofte like store drittsekker som gigant-selskapene, og det er vanskelig å se forskjell på aktiviteten til private og statseide selskaper, sier Leer-Salvesen.

Statoil har i stadig større grad hjernet seg fra sin oppgave, som opprinnelig var å sikre statlig kontroll over vår sokkel. I dag ønsker Statoil tydeligvis å bli et multinasjonalt selskap. Jeg kan ikke skjønne hvorfor oljeutvinning i det borgerkrigsherjede Angola skal være en prioritert oppgave for et statseid selskap, mener mannen fra NorWatch.

– De jeg kjenner i Nigeria

Men ideen om Den norske mamms byrde på området menneskerettigheter ser ut til å ha bred oppslutning i oljebransjen. Nopel-leder Lars A. Myhre sier han kan gi oss mange gode grunner til at norsk oljekapital må ut i verden.

– For meg som fagforeningsmann er det en spesielt viktig grunn. Ved å gå ut kan vi skape kontrakt med for eksempel fagbevegelsen i Nigeria og Aserbajdsjan og gi viktige bidrag til styrking av fagbevegelsen og demokratisering, forteller Myhre.

Han ikke bare tror, han vet at Statoil vil bidra til demokratisering i den tredje verden.

– Og det gjelder ikke bare Statoil, men også Hydro. Fagbevegelsen i Nigeria har uttalt at de ønsker at Statoil skal fortsette å være til stede i landet.

– Inr du Ogoni-folket er enige med deg?

– Det er jeg ikke sikker på, men fagbevegelsen i Nigeria er enig. De jeg kjenner i Nigeria er enig.

– Hva med Indonesia, ser du betenkeligheter ved at Norge finansierer regimet med investeringer?

– Ja, jeg ser masse betenkeligheter. Men vi trenger jo ikke å være overalt. De plassene vi har vært har det betydelig mye. Det er svært kontaktpapende. Vi har noe å eksportere vi, skjønner du.

Nopel-leder Lars A. Myhre (t.h.) ønsker de to oljefagforeningslederne Frank Kokori (t.v.) og Milton Dababi velkommen til Stavanger, der de to nigerianerne besøkte Nopel. Myhre mener Statoil vil bidra til demokratisering i den tredje verden.

Foto: All Ove Hansen, Scanpix

sier Grimstad. Han mener de norske selskapene kan spille en motsetning gjennom dialog. Vi vil rett og slett yte et positivt bidrag til samfunnsutviklinga.

– Bare vi snakker med Saddam Hussein skal han bli en mer åpen for?

– He, he... nei jeg tror ikke det. Nå er det vel ikke så mange norske selskaper i Irak akkurat. Men dersom norske selskaper oppfører seg bra tror jeg de kan bidra til en utvikling mot bedre miljø og menneskerettigheter.

Jordi Statoil har vært der noen år?

– Nei, det skal vi være forsiktige med å si. Hovedårsaken er nok at folket i Indonesia tok skje i egen hånd. Men jeg tror ikke utviklinga hadde gått raskere i rett retning dersom Statoil ikke hadde vært der.

– Når jeg snakker med deg nå høres det ut som om norsk oljevirksomhet i utlandet er et korstog for menneskerettigheter?

– Nei, sjølsagt er hovedsida her å tjene penger. Vi har heller ingen garanti for bedre menneskerettigheter sjøl om norske selskaper in-

Internasjonalt fusjonsskappeløp

Drifningsplanene i Norge er laitt fra enestående. Den internasjonale bransjen som møter Statoil eller er blitt norsk storselskap på oljefelt, har bare det siste året oppkjøpt en enorm maktkonsentrasjon. Det hele begynte med å gå sammen slangen mellom to av verdens største oljeselskaper, British Petroleum (BP) og amerikanske Amoco, som trådte i kraft fra 31. desember i fjor. Det nye konsernet er verdens tredje største oljeselskap, etter Shell og amerikanske Exxon (USA), og har en bruttverdi på 840 milliarder

kroner. BP-Amoco er for øveblippet i fusjonssamtaler med U.S.A.s største største oljeselskap ARCO.

USAs største selskap

Verdensleder Exxon rykkerte faktisk på BP-fusjonen. Når sammenligninga med Mobil nå er kommet i havn, vil det nye Exxon Mobil overta General Motors plass som U.S.A.s største fagretningsselskap. Konsernet vil bli det desidert største i oljeindustrien, med en bruttverdi på over 1.800 milliarder kroner.

Kjempefusjonene kommer på et tidspunkt når oljeprisen er lavere enn på ti år.

– For 15 år siden snakket vi om de «sin søsters» oljevirksomheten, nå har vi tre. Sammenligninga er selskapene muskler til å gå inn i nye områder, men kostnadene er høye, sier BI-professoren Øystein Nordeng til Klassekampen.

Alle fem kontinenter

De tre olje supermakterne Exxon Mobil, Shell og BP-Amoco har spredd sin virksomhet over alle fem kontinenter, inkludert

land som Colombia, Peru, Angola, Nigeria, Aserbajdsjan, Vietnam og Indonesia. De er ikke mindre oppmerksomme på den hvite mamms byrde enn sine norske småbrødre.

– Over alt hvor vi arbeider forsøker vi å bidra til utviklingen av det svile samfunn ved å etablere klare etiske standarder for oss selv og våre underleverandører, ved å sikre at hele lokalsamfunnet nytter godt av vårt nærver og ved å uthvire litt positiv energi til utviklingen av samfunnet» (BP-Amoco).

The White Man's Burden

Take up the White Man's burden
Send forth the best ye breed
Go bind your sons to exile
To serve your captives' need;
To wait in heavy harness,
On fluttered folk and wild
Your new-won, sullen peoples,
Half devil and half child.

Uttag fra dikten The White Man's Burden av Rudyard Kipling

Norge i den globaliserte økonomi

Den norske staten er i ferd med å bli en storspekulant i den globaliserte økonomien; derfor vil den ha en økende egeninteresse av fri kapitalflyt over landegrensene. Med fortsatt høye petroleumsinntekter vil den norske stat bli en av IMF's, GATT's, WTO's og EU's beste medspillere i kampen for fortsatt deregulering og liberalisering av verdensøkonomien.

Av Rune Skarstein

Norge skiller seg fra de andre industrilandene ved det sterke innslaget av råvarer eller lite bearbejdede industriprodukter i den samlede vareeksporten. Fisk og fiskeprodukter, treforedlingsprodukter, trevarer, kjemiske råvarer, kjemiske og mineralske produkter og metaller (hovedsakelig aluminium, det vil si importert bauxitt kombinert med norsk elektrisitet) utgjorde 23 prosent av Norges samlede vareeksport i 1996. I tillegg kom råolje og naturgass, som utgjorde 49 prosent. Over 70 prosent av Norges samlede vareeksport kan dermed sies å være typisk naturressursbasert, og de viktigste ressursene er vannkraft, olje og gass, skogvirke og fisk. Denne særegne sammensetningen i vareeksporten, basert på spesielle naturressurser, gjør Norge til en «jordrentøkonomi» som er mindre utsatt for den økende konkurransepressen, men kanskje sterkere utsatt for konjunktursvingninger i den globaliserte økonomien enn de fleste andre industrilandene. De raskt voksende oljeinntektene og overskuddene på driftsbalansen overfor utlandet under et regime av frie kapitalbevegelser har imidlertid hatt dyptgripende virkninger på den økonomiske politikken, spesielt når det gjelder offentlig sektor og inntektsfordelingen.

DEN GLOBALE KAPITALISMEN

Klassekampen presenterer en serie med innlegg om globaliseringa av økonomien og de politiske følgene av den økonomiske utviklinga.

Statlig sparemani

Et viktig trekk de siste tyve årene er den raske veksten i oljeproduksjonen og den høye andelen av olje- og gass i den samlede eksporten av varer og tjenester. Et «moderat tempo i oljeutvinningen» har hele tiden vært offisiell norsk politikk. Lagerressursen olje og gass skulle ikke tømmes ut over kort tid, og Norge skulle ikke bli en «oljeavhengig» nasjon.

I 1985 vurderte det såkalte Tempoutvalget en olje- og gassproduksjon på 90 millioner tonn oljeekvivalenter som et rimelig produksjonsmål for år 2010 og 120 millioner tonn som et ekstremt høyt mål. I Stortinget tid disse måletingene til å få bred tilslutning. Men virkeligheten ble annerledes.

Allerede i 1991 passerte den faktiske produksjonen Tempoutvalgets «maksimumsmålsetting» for år 2010. Fra 1987 til 1997 økte produksjonen av olje og gass med gjennomsnittlig 11 prosent per år, som tilsvarer en tredobling over perioden, og nådde 237 mill. m³ oljeekvivalenter (o.e.) i 1997. Bare den antatte produksjonsøkningen fra 1996 til 1998 (45 mill. m³ o.e.) vil være like stor som den totale produksjonen i 1980. Denne utviklingen gjenspeiler at det ikke er de politiske myndighetene, men i stadig større grad oljeselskapene som har styrt tempoet i oljeutvinningen.

Rask vekst

I 1997 eksporterte Norge olje og naturgass for mer enn 170 milliarder kroner, som tilsvarte en foreløpig topp på over 58 prosent av samlet eksport. Norge er i dag verdens nest største oljeeksportør, etter Saudi-Arabia. Den store eksporten fra oljesektoren gjør at Norge er et av de seks OECD-landene som har hatt vedvarende

overskudd på driftsregnskapet overfor utlandet siden 1990, og ikke noe annet av disse landene har hatt så store overskuddsmål som prosentandel av bruttonasjonalproduktet (BNP). Siden 1993 har overskuddet vokst kraftig og ble tredoblet fra 25 milliarder kroner i 1993 til 79 milliarder i 1997.

Den sterke produksjonsøkningen har medført en rask vekst i statens netto kontantstrøm (= netto inntekt) fra oljevirksomheten, som ble doblet bare fra 1995 til 1997. Fram til 1994 ble praktisk talt hele statens oljeinntekt brukt til å finansiere offentlige utgifter. Men de siste årene har denne andelen sunket dramatisk både absolutt og relativt, fra 56,5 milliarder kroner eller 95 prosent av statens netto oljeinntekt i 1995 til 20,2 milliarder kroner eller 24 prosent av netto oljeinntekt i 1997. I statsbudsjettet for 1998 utgjør oljeinntektene bare 14 prosent av statens netto oljeinntekt (jmf. tabell 1). I 1997 dekket oljeinntektene bare 4,9 prosent av statens samlede utgifter, mot nesten 12 prosent så sent som i 1994. Oljeinntektene spiller med andre ord en stadig mindre rolle i

Norge er i dag verdens nest største oljeeksportør, etter Saudi-Arabia. I 1997 eksporterte Norge olje og naturgass for mer enn 170 m

finansieringen av de offentlige utgiftene.

Irrasjonell sparepolitikk

Dette betyr slett ikke at det ikke trengs mer penger for å dekke åpenbare behov for større offentlig satsing spesielt innen oppvekst, helsevesen og eldreomsorg. Det er tvert imot politikerne som forbyr seg selv å bruke mer oljepenger av frykt for at det kan føre til «overoppheting» av økonomien og inflasjon. Kombinasjonen av høye oljeinntekter og fri kapitalflyt over landegrensene gjør at offentlig sektor må ta støytten gjennom en stram finanspolitikk som skal kompensere for en ekspansiv pengepolitikk med sikte på å unngå høy kronekurs.

Men selv på denne premissen er statens sparepolitikk irrasjonell fra et samfunnsmessig synspunkt. Et eksempel på dette er utstyvsituasjonen ved norske sykehus. Rapporter fra flere sykehus har dokumentert at utstyret er forældet, i mange tilfeller fatlig både for leger og pasienter og i stor grad havarert. Situasjonen er verst på de største sykehusene. Utstyvsituasjonen gjør at pasienter må syndes til andre fylker. Dårlig eller utrangert utstyr medfører økt risiko for feildagnoser, dårligere tilbud til pasientene, økende ventelister, mer bruk av overtid og økt helsensrisiko for sykehuspersonalet. Praktisk talt alt nytt

sykehusutstyr kan eller må importeres. Om staten bruker fem eller ti milliarder kroner eller enda mer av oljefondet til slik import, vil det slett ikke føre til noen «overoppheting» av økonomien og inflasjon. En slik bruk av oljepenger vil tvert imot resultere i høyere arbeidsproduktivitet, lavere driftskostnader og større trykkel for ansatte og pasienter ved sykehusene. Den vil kort og godt ha en prisdempende virkning. En tilsvarende argumentasjon kan føres for eksempel når det gjelder det dårlige innklimaet i skolene. Men selv om de miserable tilstandene på sykehus og skoler har vært kjent i årevis, har ikke de ansvarlige politikerne vært villige til å bruke oljepenger for å bote på situasjonen.

Staten som finanskapitalist

Olje- og gassinntektene er nå langt større enn det som trengs for å finansiere løpende import. Følgelig har det vært en rask økning i netto finansinvesteringer i utlandet, fra 11 milliarder kroner i 1995 til nesten 80 milliarder i 1997. En hovedkomponent i Norges netto finansinvesteringer utenlands er avsetninger til Statens petroleumsfond, som økte fra bare 2 milliarder kroner i 1995 til 64 milliarder i 1997 og antas å bli på omlag 75 milliarder i 1998 (jmf. tabell 1). De offisielle prognosene tyder på at oljefondet vil ha vokst til omlag 570

milliarder kroner ved utgangen av år 2001. I år 2020 vil det ifølge Langtidsprogrammets «basialternativ» ha passert 2.000 milliarder kroner og blitt 1,4 ganger større enn Norges BNP. Norge er i ferd med å bli en «overskuddsøkonomi» i verdenstoppen, og den norske staten blir en av verdens største rentenister, mens andre land må slite med tilsvarende underskudd i utenriksøkonomien.

Som internasjonal finanskapitalist blir staten opptratt av å få størst mulig avkastning på oljefondet. Da nytter det ikke å plassere det bare i «kjedelige» utenlandske obligasjoner. På forsommeren 1997 sikret derfor Ap-regjeringen seg fullmakt fra stortingsflertallet til å bruke inn til halvparten av oljefondet til spekulasjon på utenlandske aksjebørs. Både den delen av fondet som investeres i obligasjoner og den som investeres i aksjer, skal ha følgende geografiske fordeling: Europa (14 land) 40-60 prosent, Amerika (USA og Canada) 20-40 prosent og Asia/Oceania (fem land) 10-30 prosent. Fonder kan med andre ord investeres i totalt 21 land som etter Norges Banks mening har «svellende kapitalmarkeder og betryggende verdiparoløysning».

Høyet mulig gevinst

Ifølge paragraf 10 i forskriften for forvaltningen av fondet, skal mål

sererte økonomien

mot en kledkelig godtgjørelse. Staten er i ferd med å bli en storspekulant i den globaliserte økonomien, derfor vil den ha en økende egeninteresse av fri kapitalflyt over landegrensene. Med fortsatt høye petroleumsinntekter vil den norske stat bli en av IMF's, GATT's, WTO's og EUs beste medspillere i kampen for fortsatt deregulering og liberalisering av verdensøkonomien.

Selv om vår sentralbanksjef fastslår at risikoen ikke må være «uakseptabelt høy», er det selvsagt en stor risiko å plassere oljeformuen på verdens aksjebørser i stedet for å la den ligge i jorda. Aksjekapital er jo «risikokapital». For eksempel i tre av de fem landene i Asia der fondet kan plasseres, sank totalindeksen på aksjebørsene i 1997 som følger: Japan 29 prosent, Hong Kong 36,2 prosent, Singapore 44,4 prosent, med andre ord en gjennomsnittlig nedgang på 36 prosent. Børsnedgangen har dessuten en tendens til å spre seg internasjonalt. Såkalt indeksforvaltning er derfor ikke noen garanti mot tap, og et internasjonalt børskrakk kan medføre store tap for oljefondet uansett hvilken «tidshorisont» som brukes.

Voksende oljefond

Det er en kjent sak, erfart av for eksempel Tyskland og Japan, at valutaene til overskuddsøkonomier er attraktive for utenlandske finansspekulanter. Og jo større et lands nettoforordringer på utlandet er, desto mer tiltrekkende blir dets valuta. I neste omgang fører dette til oppkrivningsspress på valutaten og dermed svekking av landets konkurransevne. For å dempe både utlendings- og norske spekulanters lyst på norske kroner, har myndighetene de siste årene ført en lavrentepolitikk uten å ta særlig hensyn til konjunktursituasjonen innenlands. Under høykonjunkturer vil lavrentepolitikken skape høyt etterspørselspress, med fare for «overoppheting» av økonomien og økt prisstigning. For å motvirke den ekspansive pengepolitikken og «kjøle ned økonomien», begynte Ap-regjeringen å stramme inn de offentlige budsjettene. Ellers som tidligere finansminister Jens Stoltenberg uttrykte det «... det er rom for en lavere rente i norsk økonomi forutsatt at lønnsoppgjørene er moderate og finanspolitikken er stram».

Hovedhensikten med den stramme finanspolitikken er med andre ord å kompensere for den ekspansive lavrentepolitikken for å «tilpasse økonomien til et voksende oljefond under et

regime av fri kapitalflyt.

Regjeringen kunne selvsagt ha ført en stram finanspolitikk ved å øke skattene i stedet for å stramme inn på utgiftene. Dette gjelder ikke minst satsene for toppskatt, selskapsbeskatningen (i dag bare 28 prosent) og beskatningen av kapitalinntekter, der aksjehytte er fritatt for skatt. Men en mer retfærdig beskatning var åpenbart tabu for Ap-regjeringen, altså måtte de offentlige utgiftene strammes inn. Som følge av denne politikken var det en kraftig reduksjon av totale offentlige utgifters (medregnet overføringer) andel av BNP, fra 52,0 prosent i 1992 til 45,7 prosent

Konsekvensen av den norske oljeøkonomien er dårligere offentlig tjenestetilbud og stadig større offentlig armod, skriver sosialøkonom Rune Skarstein.

1996 og 44,1 prosent i 1997. OECDs 16 europeiske medlemsland hadde i 1996 et gjennomsnitt på 48,6 prosent, og blant disse landene var det bare i Storbritannia, Hellas, Irland, Island og Spania at de offentlige utgiftenes andel av BNP var lavere enn i Norge.

Statsbudsjettet

Under presset fra globaliseringen har bruken av statsbudsjettet for å kompensere for virkninger av oljeøkonomien gjort Norge til et foregangsland når det gjelder å bygge ned offentlig sektor. Konsekvensen er dårligere offentlig tjenestetilbud og stadig større offentlig armod kombinert med økende privat overflod i den rikeste leimtedelen av befolkningen. Ofrene for innstramningene i offentlig sektor er de svakeste gruppene: psykiatriske pasienter, barn i skoler og barnehager, gamle som må klare seg bare med minstepensjonen, pleietengende gamle, arbeidsløse, eneforsørgere uten yrkestilskytning. Samtidig låter det til at oljeøkonomiens problemer har vært en kjærkommen anledning for Ap-ledelsen og de andre høyrepartiene til å føre en slik politikk.

Den økonomiske politikken som ble ført av Ap-regjeringen, og som forlopig ser ut til å bli videreført av sentrumsregjeringen, bygger på den feilaktige forutsetningen at «stramme» offentlige budsjett kombinert med moderate lønnsoppgjør er en garanti mot inflasjon, med henvisning til andre forhold. Men en alternativ vei til «overoppheting»

og inflasjon går gjennom en rask økning av bankenes utlån, først og fremst til investeringer, men også til forbruk. Under en lavrentepolitikk kombinert med kapitalkontroll vil bankenes utlånsvolum være begrenset av de midler de kan skaffe seg innenlands, fra vanlige innskivere, gjennom lån på det innenlandske kapitalmarkedet og fra Norges Bank. I et slikt regime kan sentralbanken kontrollere kreditt-ekspansjonen i økonomien. Dermed vil bankene måtte «rasjonere» sine utlån og prioritere de mest «kredittverdige» kundene med sikrest pant. I dagens system med fri kapitalflyt er disse begrensningene på bankenes utlån opphevet. Når de ikke greier å skaffe seg nok midler innenlands, kan de ta opp lån i utlandet for utlån innenlands, for eksempel ved å utstede obligasjoner i fremmed valuta. I en overskuddsøkonomi som den norske er det tilsynelatende nesten ingen grenser for hvor store beløp bankene kan hente utenlands på denne måten. Dessuten kan det såkalte publikum ta opp lån i utenlandsk valuta direkte, som regel formidlet av en bank i Norge.

Prisstigning

I hele perioden 1990-1995 lånte norske banker inn bare 7,6 milliarder kr i det utenlandske obligasjonsmarkedet, i 1996 var det 2,1 milliarder og i 1997 hele 25,2 milliarder kr. Mens staten strammer inn de offentlige budsjettene og sparer i oljefond utenlands, henter bankene pengene inn igjen så å si bakveien gjennom obligasjonslån i utenlandsk valuta. I 1997 var det en eksplosiv økning i bankenes utlån på nesten 17 prosent, og kredittveksten i norsk økonomi nådde et historisk toppnivå på nesten 100 milliarder kroner. Det tilsvarte nesten 50 prosent av totale bruttoinvesteringer i fast realkapital og 10 prosent av BNP. Av den samlede kredittveksten finansierte altså bankene nesten 1/4 ved å utstede obligasjoner i utlandet.

Kredittveksten i den deregulerte norske økonomien er åpenbart uten av styring. Selv om det skulle bli betydelige tillegg ved lønnsoppgjøret våren 1998, vil ikke en eventuell inflasjonsutvikling skyldes for stor lønnsvekst eller ekspansive offentlige budsjett, men en ubemøjet kredittfinansiert privat sektor som såte ansvarlige politikere hittil har uttrykt den velkjente «bekymring» over, men ikke vært villige til å sette en stopper for. Det er de store kredittfinansierte investeringene både i Nordstøen og fastlands-Norge som skaper inflasjonspress. Denne prosessen vil i første omgang et seg utslag i raskt stigende eiendomspriser og byggekostnader. Første omgang kan dette ha tilfallment prisstigning.

Artikkelen er første del av en lengre artikkel som publiseres av *Vardøger Tidsskriftet*. Vardøger kommer den 1. oktober med sitt 24. nummer med utvalgte «Globalisering - en del av nødvendigheten».

settingen være «å oppnå en høyest mulig avkastning», og sentralbanksjef Kjell Storvik tilføyer «uten at risikoen er uakseptabelt høy».

Med andre ord «Om investeringsobjektets soliditet er skapt gjennom selskapsrettslige brudd på menneskerettigheter, eller som følge av miljø-udeleggende verdiforfølgning, er irrelevant for beslutningstakerne. Det avgjørende er forventninger om bedriftens kostnadsstruktur, inntekter, innovasjon og konkurransevne». Dette betyr at Norges Bank på vegne av den norske stat skal operere som enhver annen finanskapitalist på de internasjonale aksjebørsene. Stilt overfor en slik oppgave, er det for sårbare i vår statsminister fra KrF-leder behov for en verdikommisjon. De samme politiske krefter som har klart en ekspansiv oljekapita-

liste, er samtidig rammet av autentisk bekymring og uro om Norges internasjonale orientering og den oppadstigende materialisme som preger såte holdninger og atferd. Som uttrykk for tidsepokens spaltning mellom den økonomiske virkelighetens imperativer og den moralske betydning og fordommelige nedsettelse for en verdikommisjon.

For å unngå en stadig sammenblanding av moral og økonomi, er det nyttig å ha en klar arbeidsdeling. Regjeringens verdikommisjon søyler for moralen og Norges Bank tar seg av oljepengene. Men sentralbanken kan selvsagt ikke klare sin oppgave alene. Petroleumslandet skal deles ut til meklere og forretningsbanker som får i oppdrag å «forvalte» det på aksjebørsene rundt om i verden, selvsagt

Statens bruk av oljepenger

	1995		1996		1997		1998*	
	Mrd kr	%	Mrd kr	%	Mrd kr	%	Mrd kr	%
Nettokontantstrøm	88,5	100,0	69,9	100,0	84,5	100,0	85,6	100,0
Overført til statsbudsj.	36,5	94,8	25,7	36,8	20,2	23,9	12,2	14,3
Overført til oljefondet	2,0	5,2	44,2	63,2	64,3	76,1	73,4	85,7

Budsjett tall

Av Roar Eiletsen

7. Oljefond – for hvem?

Vi står foran en periode hvor myndighetene regner med store overskudd i de offentlige budsjettene. Det så vi blant annet i Finansdepartementets fremstilling av de forventete overskuddene på statsbudsjettet i årene fram til 2 000 (se fig. 2).

De store budsjettoverskuddene i disse årene er nært knyttet til det høye nivået på uttappingen av olje og gass fra Nordsjøen. Fra mange hold (bl.a. Norges Bank, Finansdepartementet, NHO, ulike økonomiske fagmiljøer m.fl.) øker nå presset mot politikerne for å få dem til å omplassere oljeformuen i det omtalte oljefondet. De store inntektene skal ikke brukes, men spares til framtida og «kommende generasjoner». I en artikkel i tidsskriftet Sosialøkonomen (nr. 11-95) gis det en grei presisering av hva tilhengerne mener med begrepet «oljefond» og hva som etter deres syn bør være hensikten med det:

«Når vi i den norske debatten hører at oljefondet kan anvendes til innenlandske investeringer, synes jeg det er en uheldig bruk av begrepet fond. Vi må gjerne øke realkapitalen i Norge ... Men om vi skal ha et oljefond i en rimelig betydning av ordet, kan dette bare skje ved at Norge samler opp finansielle fordringer på utlandet. Statens oljefond, slik jeg bruker dette uttrykket, er således en spesiell post i statens finansielle mellomværende med utlandet. Oljefondet er en bokføringsmessig konstruksjon hvis viktigste siktemål er å gjøre den innenlandske bruken av (økningen av) statens oljeinntekter såpass komplisert at de i stor grad blir eksportert. Dermed kan statens innsamling av oljeinntektene – som utgjør ca. 70 prosent av dem – adskilles fra statens bruk av dem».²

For folk flest fortøner den mer «tekniske» diskusjonen om oljefondet seg både abstrakt og ubegripelig. Man oppfatter at det tappes olje og gass i større mengder enn noen gang, men får samtidig høre at det er skadelig for landet å bruke inntektene nå. Det appelleres til folks sunne fornuft: Vi må spare penger til vanskeligere tider – vi må innrette oss sånn at velferdsstaten kan overleve også den dagen oljeinntektene slutter å strømme inn.

Men hvorfor må vi leve med kommunal fattigdom og statlig rikdom side ved side i dag? Hvor mye av oljeinntektene bør vi spare? Hvordan kan sparingen i såfall skje? Er det sant at pengeplasseringer i utlandet er det beste alternativet? Hvem skal eie Oljefondet? Kan vi ha tillit til at fondet vil bli brukt til å forsvare

² Arne Jon Isachsen i artikkelen «Oljefond, renter og valutakurs», Sosialøkonomen nr. 11/95.

offentlige velferdsordninger og pensjoner i framtida? Hvem vil tjene på en storstilt kapitaleksport fra Norge?

Spørsmålene er mange, og i det følgende skal vi gi noen innspill til debatten rundt dem.

7.1 Oljepengene er ikke «brukt opp»

Siden 1970-tallet har staten investert enorme summer i utbygging av oljesektoren. De årlige statsbudsjettene viser at staten de seneste årene har gjort såkalte «direkteinvesteringer» på i størrelsesorden 15-20 milliarder kroner pr. år. I tillegg kommer de investeringene som skjer i regi av Statoil.

For staten har investeringene vært en form for sparing. Finansiell formue (penger) er omplassert til realkapital (oljeinstallasjoner i Nordsjøen). Ut i fra et «formuesforvaltningsperspektiv» er dette fornuftig så lenge avkastningen på oljeinvesteringene er høyere enn avkastningen på finansformuen (renten på statens bankinnskudd/verdipapirer). Det er en måte å øke landets samlede nasjonalformue på.

Men like viktig er det at investeringene gir staten en sentral plass i utvinningen av denne *nasjonalformuen* – olje- og gassressursene på norsk sokkel. Olje og gass er unike naturressurser som tilhører hele det norske samfunnet. Som en knapp ressurs i global sammenheng skiller de seg fra nesten alle alternative realinvesteringer staten kunne ha gjort, siden avkastningen (så langt) er klart høyere enn gjennomsnittet for all annen virksomhet. Det er denne merinntekten, som også kalles grunnrente eller oljerente, som er den virkelige «oljeformuen» naturen har skjenket oss.

Grunnrenta kan sees på som den kompensasjonen markedene gir oss for at vi taper ut en ikke fornybar ressurs som det er begrenset tilgang av, og disse grunnrenteinntektene er på sett og vis en «engangsinntekt».

7.2 Hvor mye bør vi spare?

Ut i fra dette er det to forhold som bør holdes fra hverandre. For det første er det urimelig å bruke samme perspektiv på *alle* oljeinntektene. Normalavkastningen fra den investerte kapitalen bør i prinsippet behandles på samme måte som andre inntekter staten har. Uten olje kunne kapitalen gått til andre realinvesteringer eller blitt holdt som finansformue (avhengig av hvor avkastningen er best). Dette vil også være situasjonen den dagen oljeinntektene er slutt. Bortfallet av de årlige oljeinvesteringene vil frigjøre kapital som kan settes inn i andre næringer, men hvor avkastningen sannsynligvis vil bli mindre enn fra oljesektoren.

Offisiell regnskapsstatistikk viser at mens den gjennomsnittlige avkastningen på investert kapital var ca. 8 prosent pr. år innenfor «bergverk og industri» i perioden 1977-92, var den tilsvarende avkastningen ca. 28 prosent i

petroleumssektoren³. Beregninger foretatt i Statistisk sentralbyrå viser at grunnrenta fra olje og gass utgjorde ca. 38 milliarder kroner for Norge i 1991⁴. Samme år var de samlede salgsinntektene fra olje og gass ca. 107 milliarder kroner. I et langsiktig perspektiv er det *grunnrenteinntektene* som bør forvaltes slik at de (om mulig) gir oss inntekter også i perioder etter at oljealderen er slutt.

Det bringer oss til det andre spørsmålet. Hvordan skal grunnrenta fra oljesektoren disponeres, i dag og i årene framover? Som kjent mener norske myndigheter at det beste er å bygge opp et oljefond i utlandet. I 1996 ble de første milliardene plassert i fondet.

En av de store mytene i norsk økonomi er at vi har «brukt opp» alle oljeinntektene før denne plasseringen. Det fremstilles som om det først var i 1996 «vi tok til vettet og begynte å spare». Sannheten er at staten siden slutten av 70-tallet har spart og bygd seg opp en formue som tilsvarer mesteparten av oljeinntektene i løpet av disse årene (se kap. 3). Forskjellen er at mye av statens sparing har skjedd i Norge fram til nå, mens man nå ønsker å flytte mye mer til utlandet.

Men vil folk flest bli skadelidende dersom vi fortsetter å spare i Norge? Det kommer selvfølgelig an på hvordan sparingen skjer. Hvis det virkelig var enighet om at arbeidsløsheten skulle fjernes, må det gjøres noe for å øke aktiviteten i økonomien. Det viktigste redskapet staten har til rådighet i denne sammenheng er offentlig sektor. Gjennom å bygge ut den offentlige tjenesteproduksjonen (barnehager / utdanning / helse / omsorg / kultur mv.) kan viktige behov bli møtt på en bedre måte, samtidig som mange flere kan skaffes arbeid. Oljeinntektene gir Norge handlefrihet til å gjøre dette. Noen mener vi da bare bruker opp (olje)pengene, og at slik aktivitet ikke kan fortsette i framtida. Men det er slett ikke hele sannheten. Viktigere er det hvordan pengene brukes og hva vi får ut av arbeidsstyrken i landet.

Det hevdes at det store problemet om 40-50 år er at vi blir for få yrkesaktive og for mange pensjonister. I et slikt perspektiv blir det særlig viktig å ha en størst mulig velutdannet og produktiv arbeidsstyrke når den tid kommer. I dag er ungdomsledigheten den alvorligste delen av ledighetsproblemet både i Norge og i resten av industrilandene. Gjennom et velutbygd utdanningstilbud og en politikk som gir ungdom arbeid fremfor lediggang, kan vi maksimere både kvaliteten og kvantiteten på morgendagens arbeidsstyrke. Det er sannsynligvis det beste bidraget vi i dag kan gi til å løse framtidens problemer.

7.3 Oljefondet og eldrebølgen

I propagandaen for oljefondet er man særlig opptatt av å fremstille det som om vil må komme i gang med å spare til framtidens pensjoner. La oss innledningsvis ta dette for god fisk, og tro på at oljefondet faktisk skal brukes til å finansiere

³ Regnskapsstatistikk 1992, NOS Statistisk sentralbyrå

⁴ Økonomiske analyser nr. 8/94, Statistisk sentralbyrå

velferdsstaten i tida etter oljealderen. Er det så enkelt at vi kan løse problemene bare vi sikrer oss med nok «penger på bok»? Eller blander man igjen sammen privatøkonomiske resonnementer og samfunnsøkonomisk sammenhenger på en høyst tvilsom måte?

Problemet antydes i forordet til Statistisk sentralbyrås publikasjon Økonomiske analyser nr. 1/96. Der heter det bl.a.:

«Med et stort petroleumsfond vil det dessuten bli noe lettere for Norge enn for andre europeiske land å mestre eldrebølgen om 15-20 år rent finanspolitisk. Ensærnorsk bruk av oljepenger i en situasjon der økonomien er preget av mangel på arbeidskraft som følge av eldrebølgen, vil imidlertid kunne gi opphav til de samme press- og strukturproblemer som økt bruk av oljepenger i dag. Av størst betydning for evnen til å håndtere eldrebølgen og andre utfordringer er derfor grunnlaget som nå legges i form av en velutdannet arbeidsstyrke og en tilpaningsdyktig økonomi».

I den nevnte artikkelen i Sosialøkonomen nr. 11/95 formulerer Arne Jon Isaksen problemet slik:

«Vi vet det så godt, men glemmer det lett; i Nordsjøen finner vi olje og ikke sykepleiere. Det betyr at når oljefondet skal tømmes blir det realøkonomiske omstillingsproblemer i Norge. Utgifter i forbindelse med eldrebølgen som oljefondet i stor grad skal finansiere, vil kreve økt etterspørsel etter pleie- og omsorgstjenester. Men oljepengene kan bare brukes til kjøp av varer og tjenester fra utlandet. En omstilling i realøkonomien tvinger seg fram. Det er behov for forverring av konkurranseevnen slik at arbeidskraft i K-sektoren finner mer lønnsom sysselsetting i S-sektoren (jeg minner om at konkurranseevne er et relativt begrep... Det betyr at et lands bedring i konkurranseevne er et annet lands forverring. Således er det rimlig at perioder med behov for bedring av konkurranseevnen, avløses av perioder med behov for forverring. Et land som har ønske om en forverring av nettoeksporten vil gjerne ha et behov for å forverre sin konkurranseevne). På den måten vil økte pleie- og omsorgsbehov bli dekket. Det importoverskuddet som derved fremkommer, kan vi betale for ved å trekke på tidligere oppsamlede fordringer på utlandet, dvs. ved å bruke av oljefondet. Den nedbyggingen av K-sektoren som dette fører til, vil gi oss bekymringer i neste omgang: Når oljefondet er tømt og eldrebølgen er ebbet ut, vil vi på ny ha ønske om en større K-sektor».

Slik er sammenhengene i teorien, men hvem tror at næringslivet og NHO kommer til å bli med på en politikk for å forverre konkurranseevnen, hvor målet er å sluse arbeidskraft over til produksjon av velferdstjenester i skjermet (S-)sektor? Riktignok foreslår A. J. Isaksen en løsning som skal komme NHO-interessene imøte. Han skriver:

«Skal det fremtidige oljefondet anvendes til finansiering av den fremtidige eldrebølgen, samtidig som man tar mål av seg til å opprettholde konkurranseevnen i Norge, dvs. unngå markert nedbygging av K-sektor, er det vanskelig å unngå import av arbeidskraft fra resten av verden».

Isaksen unnlater å nevne at resonnementet også forutsetter at denne arbeidskraften må sendes ut av landet igjen når «behovet» er over. Norge skal altså løse sine problemer med å ta i bruk den sveitsiske «bruk og kast-modellen» for innleid arbeidskraft. Men ingen trenger å være i tvil om at NHO m/ venner kommer til å minne oss om at det finnes ytterligere en mulighet:

Vi må bruke minst mulig av oljefondet innenlands også i framtida, siden det kommer til å skape så store press- og kostnadsproblemer for den konkurranseutsatte delen av norsk økonomi.

7.4 Når oljefondet ikke kan brukes

Lanseringen av oljefondet er nok et forsøk på å opprettholde illusjonen om at problemer i samfunnsøkonomien skyldes mangel på penger, og at de kan løses ved å samle penger på bok. Dette prøver man seg på til tross for erfaringene fra 80-tallet og fremover, hvor kombinasjonen «statlig gigantformue / offentlig fattigdom» hele tiden har levd side om side. Sannheten er at det kommer til å bli kamp om hver krone i oljefondet også om 20 år, hvor ulike interesser kommer til å stå mot hverandre. Det finnes ingen *nasjonal anvendelse* av et slikt fond som dekker over motsetningen mellom arbeid og kapital i økonomien, og det går ikke an å trekke direkte paralleller mellom privatøkonomi og samfunnsøkonomi. Et viktigere spørsmål enn om vi *har penger*, er om hvordan *bruk av penger* vil virke i økonomien? Hvis målsettingen med oljepolitikken skulle være høy sysselsetting og høy velferd for flest mulig, lengst mulig, burde det ikke tappes ut mer olje enn det som norsk økonomi til enhver tid kan absorbere. Den sparemåten som tjener det store flertallet i Norge vil m.a.o. høyst sannsynlig være å redusere utvinningstempoet.

Etableringen av oljefondet og den stadige økningen i utvinningstempo kan bare forstås dersom vi forlater ideen om at dette skal *tjene Norge*, og heller ser på *hvem i Norge* det er som tjener på det? I årene fremover kommer formuesoppbygging i utlandet til å bli et viktig redskap i norsk kapitalers startegi for oppkjøp og ekspansjon i resten av verden. Norsk kapital er for alvor i ferd med å bli internasjonal, og innenfor noen områder som betydelige tungvektene i flere bransjer.

▼ INNENRIKS

Privat legeformidling ett år til

Det danske legeutleiefirmaet Transmedica får fortsette sin utleie av utenlandske leger til Norge i ett år til.

Arbeids- og administrasjonsminister Eldbjørg Løwer fornyet fredag dispensasjonen til selskapet som formidler utenlandske legespesialister til norske sykehus. Dispensasjonen omfatter 40 stillinger, og er avgrenset fram til 1. september 1999. Avgjørelsen er fattet i samråd med helseminister Dagfinn Høybråten.

NTB

– Dropp skytefeltet, spar penger

Kongerikets økonomiske tilstand har gitt motstanderne av det planlagte Regionfelt Østlandet et lønlig håp om et pusterom – og aller helst evig skrinlegging.

– Spar penger, kutt skytefeltet, sier stortingsrepresentant Ola D. Gløtvold fra Senterpartiet.

Det 250 kvadratkilometer store skytefeltet som er planlagt i Åmot kommune i Østerdalen, bærer en pris slapp på mellom 340 og 380 millioner kroner.

Minst 25 millioner kroner er allerede brukt til å utrede og vurdere skytefeltet, der Forsvaret skal få muligheten til å prøve sine nye langtrekkende våpensystemer.

NTB

Flertall for selvbetjente pol

Stortingsflertallet åpner nå for selvbetjente vinmonopol. Arbeiderpartiet går sammen med Høyre og Fremskrittspartiet om å la Vinmonopolet forsøke selvbetjening.

– Jeg synes det er utrolig å måtte vente i kø tre timer på polvarer før jul. Selvbetjening kan være et skritt for å gi kundene bedre service, sier Einar Olav Skogholt (Ap) til NTB.

Einar Olav Skogholt

Skogholt er saksordfører for alkoholmeldingen som sosialkomiteen på Stortinget skal behandle i løpet av høsten. Det er gjennom behandlingen av meldingen forslaget om selvbetjente pol vil få flertall.

I Sosial- og helsedepartementet er det ingen begeistring å spore for at det nå er flertall på Stortinget for en prøveordning med selvbetjente pol. Der viser man til at det er ett år siden Stortinget gikk mot å prøve selvbetjening i et begrenset antall butikker.

NTB

Dobling for Ulstein

Ulsteinkonsernet oppnådde et resultat på 127 millioner kroner etter skatt første halvår i år. Det er nesten en dobling sammenliknet med tilsvarende periode i fjor, da resultatet var 69 millioner kroner.

Driftsinntektene første halvår var 2,35 milliarder kroner, som tilsvarer 21 prosent økning fra i fjor. Ulsteinkonsernet hadde ved utgangen av andre kvartal en ordreserver på 4,79 milliarder kroner, 21 prosent bedre enn på samme tidspunkt i fjor.

Konsernsjef Bård Mikkelsen forventer et tilfredsstillende resultat også for resten av 1998.

NTB

Flere smittes av tuberkulose

Stadig flere blir smittet av tuberkulose. I Oslo er hyppigheten av sykdommen tre ganger så høy som i resten av landet. Mest utsatt er eldre, tidligere smittede og yngre innvandrere.

I fjor ble det oppdaget 86 nye tilfeller av tuberkulose i Oslo. I år blir sannsynligvis enda flere rammet, skriver Osloposten.

Smittevernlege for Oslo, Tore Hoel ved Ullevål sykehus, er bekymret over utviklingen.

På landsbasis topper hovedstaden tuberkulosestatistikken med omlag 15 tilfeller per 100.000 innbygger. Bare Finnmark har lignende hyppighet.

NTB

ØKONOMI – BØRSKRISE

Gambler med olje

■ Kursrasen på børsene verden over kan ramme deler av Norges nasjonalformue, som gjennom Oljefondet er investert i utenlandske verdipapirer.

■ Stortingsflertallet gambler med arvesølvet, og har med Jens Stoltenberg i spissen ført en politikk som bidrar til lav oljepris, lav kronekurs og økt rente.

Av Magnus E. Marsdal og Bernhard Stormyr

Det er på det turbulente verdensmarkedet og på de børsene som nå er i fritt fall at norske styresmakter har plassert store deler av oljeformuen. Krisen i den kapitalistiske verdensøkonomien fører nå til ras i aksjekursene i flere verdensdeler samtidig. I går gikk kursene fortsatt ned i Tokyo og i Australia, stort bedre var det ikke i Paris og London da børsene åpnet. Problemene er store i Latin-Amerika, og i Russland er krisen helt prekær. Oljefondet, som blir plassert i utenlandske aksjer og obligasjoner, består i dag av 135,8 milliarder kroner, og det skal bli mange ganger større i de kommende åra.

– Børsrasen verden over setter de norske oljefondsinvesteringene i fare, sier sosialøkonom og førsteamanuensis ved NTNU, Rune Skarstein til Klassekampen.

– Det skal svært store rystninger til før verdier går helt tapt, men det er ingen tvil om at verdien på investeringene vil gå ned når kursene faller. Og det kan være lenge, det kan ta mange år før kursene kommer opp til det nivået de var på for et børsras. Dette vil føre til store tap for den norske staten, sier Skarstein.

Det politiske ansvaret

Vi får nå merke følgene av politikken som Arbeiderpartiets arveprins Jens Stoltenberg har gått i spissen for. Som olje- og energiminister bidro han til å trappe opp utvinningstempoet til uante høyder, som finansminister argumenterte han hardt for at oljemilliardene som strømmer opp av Nordsjøen ikke kan brukes i Norge, men må ut og forrente seg i utenlandske verdipapir. Politikken til stortingsflertallet, med Stoltenberg i spissen, ikke gir gode resultater nå.

Rune Skarstein mener den siste tidens

EN KAN BLI HEIT SVETT!

utvikling viser hvor feilslått den rådende politikken har vært. – Oljeformuen er tryggere ved et lavere utvinningstempo, som lar mer ligge igjen på havbunnen og dessuten bidrar til høyere oljepris, sier Skarstein.

Stoltenberg og stortingspolitikkerne er langt fra skyldfrie, verken når det gjelder den lave oljeprisen, de usikre aksjeinvesteringene, presset mot kronkursen eller den kraftige renteøkninga.

Dette er økonomens ankepunkter:

■ Det høye utvinningstempoet har gjort Norge til verdens nest største oljeeksportør, og dermed bidrag kraftig til at oljeprisen nå har havnet på et rekordlavt nivå.

■ Investeringene i utenlandske verdipa-

pir, gjennom Oljefondet, er en risikabel måte å forvalte formuen på. Dette viser seg for fullt når børsene verden over nå raser nedover.

■ Den raske eksporten av mange milliarder oljekroner har i seg sjøl bidratt til presset i retning svakere kronekurs.

■ På grunn av fastkurspolitikken i forhold til Ecu har presset mot krona ført til kraftige renteøkninger som rammer folk flest.

På punkt etter punkt viser det seg at hovedelementer i den økonomiske politikken til stortingsflertallet er uegna til å skape stabilitet og en trygg økonomi for folk flest.

Konkursras kan komme

Også professor i sosialøkonomi, Steinar Strøm, har uttalt seg kritisk om effekten av å sende hundretalls milliarder kroner ut på utenlandske børs, fordi dette bidrar til presset mot kronkursen.

Hvor store tap som kan påføres utenlandsinvesteringene er det umulig å si, mener Rune Skarstein. Ingen vet ennå hvor djupt børsene vil falle, men faren for et verdensomspennende børskrakk er til stede.

– Når markedsværdien på selska-

Oljefondsinvesteringene i fare, sier sosialøkonom Rune Skarstein. Foto: Klassekampen

Oljeformuen

penes aksjer går ned blir bankene skeptiske, det blir mindre tilgang på kreditt og høyere rente. Mange selskaper kan få store problemer, i verste fall blir det et konkursras. Da vil store verdier rett og slett gå tapt for investorene. Det vil også gjelde investeringer fra Oljefondet, sier Rune Skarstein.

Misbruk av oljeformuen

– Det har vært mye diskusjon i det siste om hvordan petroleumsfondet blir påvirket av kursfall, sier Knut Kjær som leder Norges Banks arbeid med forvaltninga av Oljefondet.

– Nå er det slik at en del av fondet er satt i aksjer, og vi vet at det kan være større svingninger i aksjemarkeder, sier Kjær. Men han viser til at Norges Bank har erfaringer som tilsier at over tid gir aksjeinvesteringer større avkastning enn andre investeringer. – Vi kan ikke omvurdere vår politikk på hvordan fondet skal investeres ut fra svingninger på børsene i løpet av en uke eller et kvartal, sier Kjær.

Rune Skarstein mener gamblinga på internasjonale børser er misbruk av oljeformuen. – Pengene bør ikke brukes i det internasjonale børskasinoet, de trengs til investering i forskning, utdanning, infrastruktur, helse og omsorg her hjemme, sier Skarstein.

– De ønsker arbeidsløshet

Av Bernhard Stormyr

Tidligere stortingsrepresentant og statsråd for Arbeiderpartiet, Halvard Bakke, er sterkt kritisk til måten Norges Bank har håndtert valutakrisa på.

– Jeg mener at det var helt unødvendig av Norges Bank å heve renta da kursen på krona falt, sier Bakke til Klassekampen. Han mener kursen skal kunne svinge selv om målet er en stabil kronkurs.

Demonstrerer

– Norges Bank demonstrerer at «slik går det når politikerne ikke følger bankens råd», sier Bakke. Han mener Norge ikke har noen økonomiske problemer som tilsier at renta trenger å være så høy som Norges Bank satte den på mandag.

– Det er paradoksalt at kursen sank også etter kraftige renteøkninger. Dette viser at renteøkningene ikke hadde den tilskuede effekten. Kursfallet er en slags psykose som ikke er bundet til faktiske forhold i Norge, sier Bakke. Han mener at formålet med den økonomiske politikken nå må være full sysselsetting, og han sier at det offentlige forbruket ikke er for høyt i dag.

Realøkonomi

– Folk fokuserer for mye på finansøkonomi, det er også realøkonomi inne i bildet. Folk slutter ikke å produsere selv om indeksen på børsene faller. Vi har folk i arbeid uansett, sier Bakke. Også økonom Roar Eilertsen ved *De Facto Kunnskapscenter for fagorganiserte* mener det er tydelig at Norges Bank har hatt et ønske om å sette opp renta.

– De har sagt i to år nå at nivået i norsk økonomi er for høyt. Det vil si at de ønsker høyere arbeidsløshet, sier Eilertsen. Han mener at sentralbanken bare brukte anledningen den lave kronkursen ga til å heve renta.

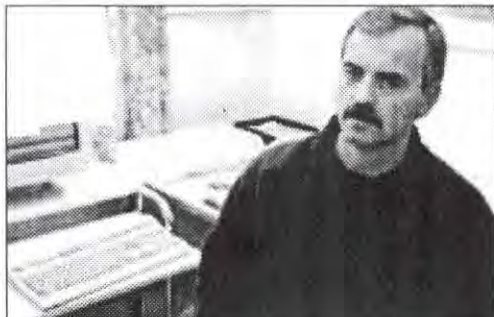
– Nå er det viktig å unngå kraftige innstramminger slik som i 1988-89, da renta steg og vi fikk en sterkt voksende arbeidsløshet, sier Eilertsen.

Norges Bank bidrar

– Det er et viktig poeng at Norges Bank bidrar ved å selge norske kroner for å investere i oljefondet. Også norske multinasjonale selskap lar overskuddet stå i datterselskap ute i verden, sier Eilert-

sen. Dessuten må vi innføre virkemidler for å skjerme folk flest, for eksempel politisk styrt rente på bolig- og studielån, sier Eilertsen.

– Vi må se på de ulike forslagene som kommer nå og spørre: Hvem er det som tjener på dette, sier han. Enkelte offentlige investeringer vil nå dempes, for Gardermoen og Rikshospitalet er snart ferdigstilt. Eilertsen forventer også et lavere investeringsnivå

– Det vi ser her er en systemkrise for kapitalismen. Slike kriser vil stadig komme igjen, og det finnes ingen enkle håndgrep for å løse krisene, sier økonom Roar Eilertsen. Foto: Ole-Petter Berg Olsen

sen. Dette sammen med spekulanters tro på at kursen skal synke utgjør en selvforsterkende mekanisme.

– Debatten som pågår framstiller det som om det finnes et enkelt virkemiddel, innstramning i statsbudsjettet. Dette er et bedrag, mener Eilertsen. Spørsmålet er hvem som får regninga.

– Det som skjer nå er at det flyttes penger tilbake til kapitalistene igjen etter lønnsoppgjøret, sier Eilertsen.

Kan spare

– Det er to ting som bør gjøres. Vi må ikke kutte kraftig i offentlige utgifter, for da gjentar vi det som hendte i 1988-89 og ar-

beidsløsheten vil øke igjen.

– Det er derfor mulig også å gjøre noe med utgiftene uten at det kuttet i kommuneøkonomien eller i budsjettet til folk flest, mener Eilertsen.

Den lysere siden

Men ikke alle gråter: Møbelindustrien jubler fordi utenlandske møbler blir dyrere i Norge, mens norske møbler blir billigere for utlandet. Ifølge Dagens Næringsliv redder kronkursens eksportindustrien etter lønnsoppgjøret. Og Aftenposten melder at staten drar inn 9 milliarder ekstra på statsbudsjettet fordi vi får flere norske kroner per oljefat.

Rentepress mot Ap

Av Magnus E. Marsdal

Den kraftige renteoppgangen gjør at kravet om politisk styrt studielånsrente veks i styrke. Ei hovudfagsutdanning blir for mange over 100.000 kroner dyrere på grunn av renteauken. Studentar og akademikarar er fortvila over fjorårets vedtak i Stortinget om at renta i Statens lånekasse for utdanning skal fylgja marknadsrenta.

LO-forbundet Norsk Tjenestemannslag (NTL), som har omlag 47.000 medlemmar, gjev sitt bidrag til stormen mot stortingsfleirtalet.

Studielånsrenta må styrast

– No reknar vi med at Ap går i lag med SV og sentrumpartia og gjer noko med studielånsrenta, seier nestleiar i NTL, Turid Lilleheie, til Klassekampen. Ho er skuffa over at Ap-representanten Marit Nybakk i går sa at ho vil «ventå og sjå» om noko må gjere

ast med renta i Lånekassa. Det er no Arbeiderpartiet som står i vege for å få innført politisk styring av studielånsrenta.

– Det er heilt vanvitig at studentane skal betala prisen for det politiske spelet kring valutakurs og rentepolitikk, seier David Baum, leiar i Norsk Studentunion. Han meiner Arbeiderpartiet har gått vekk frå eit heilt sentralt sosialdemokratisk prinsipp.

Lik rett til utdanning

– Det kan ikkje vera snakk om lik rett til utdanning når du er avhengig av rike foreldre og trygg økonomi for å kunna satsa på høgare utdanning. Lånekassa skal vera eit instrument for ein rettviss utdanningspolitikk, ikkje ein vanleg bank, seier Baum.

Også Akademikerne meiner Arbeiderpartiet må snu. – Vi vil ha ei politisk styrt studielånsrente. Vi er for ein høg stipendandel og ei realrente på null prosent i Lånekassa, seier Ingunn Jordheim, in-

formasjonssjef i Akademikerne til Klassekampen. Også AF og dei øvrige elev- og studentorganisasjonane står bak kravet om politisk styrt rente på studielån.

David Baum, leder av NSU. Foto: Trond Brubak

Tom side

DEL 3

Tom side

Utkast til møteopplegg for laga

Politiske studie er ikkje noko ein bør driva med åleine. Gjer det kollektivt! Dette er eit utkast til studieopplegg for laga i Raud Ungdom. De kan fylgja dette eller laga dykkar eige. Men det er viktig at de lagar kollektive studie o økonomi!

Dette opplegget er delt i to møter, slik at det blir betre tid til å setja seg inn i dei ulike emna. Bruk tid på å spørja, finna fram fakta og diskutera, også når dette ikkje passar inn i det foreslåtte opplegget for møtet.

MØTE 1

Mest om levekår, skatt, Solidaritetsalternativet og privatisering.

1 Alle bør ha lese artikkane i heftet som er relevant for desse emna før dei kjem til møtet.

2 Det er bra om nokon førebur ei innleiing til møtet og kvifor vi studerer økonomi. Diskuter gjerne litt etter denne innleiinga, om folk tykkjer dette er interessant, kva de trur de har bruk for, kva de tykkjer er vanskeleg, etc.

3 VEL MELLOM DESSE OPPGÅVENE:

- Skriv eit 2-3 minutts debattinnlegg retta mot AUF. Få fram noko om korleis dei rike blir rikare og dei fattige fattigare i Noreg. Ta gjerne med noko om skattepolitikken (DNAs skattereform frå 1992), evt andre ting som det passar seg å banka AUF for.
- Skriv eit 2-3 minutts innlegg mot privatisering. Få fram kvifor høgresida går inn for dette, kven som tener på det og kven som vil tapa.

Lag innlegga to og to i lag, bruk til dømes 15-20 minutt. Framfør innlegga for resten av møtet. Det er best å framføra dei som om det var ein verkeleg debatt (skuleval til dømes), for det gjev mest trening. Alle kan kommentera, men det er BERRE LOV Å GJE POSITIV KRITIKK. Finn ut kva som fungerte bra i innlegga, og noter ned kva de treng meir kunnskap om.

4 Del gruppa i to lag, halvparten er RU, resten er Unge Høgre. RU må svara på åtak frå UH, prøv å før argumentasjon knytt til økonomi. Her er nokre utsegn som kan hjelpe UH-gruppa i gang:

- Det er utruleg at det går an å syte og klaga over at folk ikkje er rike nok i verdas rikaste land! Raud Ungdom lever tydelegvis på sin eigen marxistiske planet der arbeidarklassen blir forferdeleg undertrykt kvar einaste dag.

- I Noreg har vi faktisk kome veldig langt når det gjeld likestilling, kvinner får tilgang til stendig fleire jobbar høgt oppe i systemet, og kvinner vel sjølve om dei vil ha arbeid eller vera heime. Berre ekstremist-rødstrømper masar o kvinnekamp i vårt samfunn.

Prøv å unngå at dei same pratar heile tida.

5 Bytt side, og UH blir til AUF. Her er eit par utsegn:

- Det er lett for Raud Ungdom å klaga og kritisera, vi i AUF er meir opptekne av å GJERA noko med problema. Difor er vi stolte av at arbeidarrørsla og Arbeidarpartiet gjennom Solidaritetsalternativet fekk ned arbeidsløysa nesten til null. Dette har vi klart samtidig som arbeidsløysa har gått OPP i landa omkring oss. Det er gjennom solidaritet, ved å løfta i flokk, at vi oppnår noko, ikkje ved syting og klaging eller tullprat om værpa revolusjon.

- Det er sant som RU seier, at kapitalskatten er noko lågare enn inntektsskatten. Dette kan verka urettvist. Men vi må sjå på kva som løner seg i lengda! Om ikkje norske verksemder får konkurransedyktige vilkår kan dei gå konkurs eller bli flytta ut av landet. Og då kan jo RV stå der med sin 95 prosent kapitalskatt og sjå kor mykje velferd vi får når det ikkje finst verdiskaping igjen i Noreg. Vi i Arbeiderpartiet er opptekne av å finna løysningar til beste for fleirtalet, og eg meiner faktisk at vi har klart det ganske bra her i landet.

Finn på fleire argument, diskuter vidare.

(Merk at AUF og Unge Høgre i desse døma ikkje bruker tal i argumentasjonen. Vi må gjerne ha gode tal å slå i bordet, men sjølve retorikken, dei politiske poenga, er minst like viktig.)

I løpet av ein slik diskusjon vil de truleg oppdaga ting de er flinke til og får til bra, og ting som ikkje er så lett å svara på. Studieutvalet er veldig interessert i å få inn meldingar om kva som er vanskeleg, slik at vi får hjelp til å laga studieopplegg på sumarleiren og seinare. Gje ein person i laget i oppgave å vera «referent». Ho skal skriva ned dei punkta de eventuelt tykkjer er vanskelege i diskusjonen, og suta for at ei liste blir sendt til studieutvalet.

MØTE 2

Mest om overoppheting, oljefond og antikapitalisme

1 Alle bør ha lese tekstane i heftet som er relevante for desse emna før dei kjem til møtet.

2 Det er bra om nokon har ei lita innleiing, gjerne om «overoppheting».

3 VELG MELLOM DESSE OPPGÅVENE:

- Skriv eit 2-3 min innlegg som fortel korleis Noreg er søkkrikt, men det likevel alltid er "umogleg" å bruka meir pengar til folk flest. (Prøv gjerne å laga eit innlegg som gjer det mest mogleg vanskeleg for andre debattantar å bruka "overoppheting"-argument seinare i debatten.)

- Skriv eit innlegg "for sosialismen", om kvifor kapitalisme er idiotisk og økonomisk umogleg i lengda, og om kva som er Raud Ungdoms sosialistiske alternativ.

Skriv innlegga to og to i lag, bruk 15-20 minutt. Framfør for resten av møtet, og gje berre positiv kritikk.

4 Debatt mellom to lag, prøv å unngå at dei same pratar heile tida.
For å hjelpa «AUF» i gang:

«Det er lett å vera RV, og krevja meir til alt og alle. Men vi i Arbeidarpartiet, vi er her for å ta ansvar. Vi er ikkje her for å lova gull og grønne skogar. Veit de kva RV vil gjera? Ho vil bruka av *Oljefondet!* Ho vil finansiera valretorikken sin med dei pengane som vi no set på bok. Men dei pengane, det er dei som skal gjera det mogleg å betala ut pensjon til oss, når vi blir gamle. Dei vil ho bruka opp no med ein gong. Om du er ein sånn som likar å knusa sparegrisen fordi du vil ha iskrem no med ein gong, må du gjerne røysta RV. Men eg er stolt over å vera med i AUF og Arbeidarpartiet, der vi tar *ansvar*, ikkje minst for dei generasjonane som kjem etter oss.

«Vi i Arbeidarpartiet åtvare i fleire år mot å pøsa ut pengar på statsbudsjettet, fordi det ville gje overoppheting av økonomien. Dei andre partia ville ikkje høyra. I fjor så vi resultatet, vi fekk ein kraftig renteoppgang. Og det er noko av det som råkar folk flest aller hardast i pengepungen. Om vi skal ha ein stabil økonomi treng vi ansvarleg styring, vi treng Arbeidarpartiet.

Diskuter vidare, bytt side etter ei stund. Lag referat over kva de tykkjer er vanskeleg, og send inn til studieutvalet.

Når valkampen nærmar seg, vil sentralen senda ut innlegg og retorikk, som kan vera til nytte i debattar. Kjem de fra til noko de likar, så send det inn! Det er usolidarisk å ruga på dei gode ideane åleine, om du skriv dei inn til kontoret kan RU-arar i heile landet få glede av dei, og det er jo ingen dårleg ting!

DEL 4

Tom side

Tilbakeviser budsjett-propaganda

ØKONOMI

Statistisk Sentralbyrå har aldri gjort noko undersøkning som gjev fagleg hald for påstanden om at eit stramt statsbudsjett må til for å få ned renta.

Av Magnus E. Marsdal

Et meir etablert faktum i norsk politikk enn at eit stramt statsbudsjett må til for å få ned renta, skal du leita lenge etter. Dagbladet skreiv i går: «Op for landets låntakere er det bare et spørsmål som gjelder, er budsjettet stramt nok til å tvinge renta ned?» Då Klassekampen ringte Dagbladets journalist for å få vite kva denne samanhengen mellom budsjett og renta går ut på, fekk vi til svar at dette var noko «alle økonomar» hevdar. Den mest konkrete forklaringa vi fekk var at «Markna den med stor M vil få tillit til norsk økonomi dersom budsjettet blir stramt, og dette vil bidra til å få ned renta».

Sanninga er at det slett ikkje er slik at «alle økonomar» vil gå god for premissen Dagbladet legg til grunn. — Eg legg merke til at mange hevdar at det er ein slik samanheng mellom statsbudsjett og renta. Summe legg og fram konkrete tal, men eg veit ikkje kvar desse tala kjem frå, seier forskar Knut Moum i Statistisk Sentralbyrå (SSB) til Klassekampen. Han og SSB er sjølv levande prøv på at påstanden om «alle økonomar» er feil.

Statistisk Sentralbyrå har ikkje gjennomført noko empirisk undersøkning som gjev grunnlag for å slå fast at det er ein slik samanheng, seier Moum. Han peikar på at slike samanhengar er svært komplekse, og at mange ut-

ke faktorar vil verka inn på rentenivået.

Renter og kronkurs

— Er det ikkje slik at kutt i budsjettet vil gje valutaspeskulantar auke tillit til den norske krone, og at det dermed ikkje blir naudsvnt for Norges Bank å halda hog rente for å unngå at mange kvittar seg med kroner og kursen går ned?

— Når det gjeld renteutvikling i høve til kronkurs, er det slik at absolutt alt som styrer ynskene og vurderingane til dei som handlar valuta vil verka inn på dette. Statsbudsjettet kan vera ein av mange faktorar, seier Knut Moum.

— Er Dagbladet si hastante framsending av denne samanhengen god økonomisk journalistikk?

— Eg vil på ingen måte kommentera det Dagbladet skriv. Vår jobb er å gjera det vi kan for å bidra til det du kan kalla den ålmenne folkeopplysinga, så får polemikarane ta seg av alt det andre.

Propagandakampanje

— Påstandane om at budsjettkutt gjev lågare renta er ein del av ei kampanje for å skjera ned på of-

fentleg sektor, hevdar sosialøkonom ved NTNU Rune Skarstein. — Logikken er at folk flest skal få så stort økonomisk utbytte av budsjettkutt, fordi dette vil få renta ned. Folk i Dagbladet trur vel på det dei skriv, men det finst ikkje fagleg hald for det, seier Skarstein.

Han peikar vidare på at innstramming slett ikkje må vera synonymt med å kutta i offentlege utgifter.

— Skal ein stramma inn, bør det skje ved å skatlegga dei rike. På utgiftssida går det mest ikkje an. Noreg er allerede langt opppe på statistikken over kven som har lågast offentleg andel av BNP i Vest-Europa.

I Noreg var offentlege utgifter (inkludert overføringar og netto kapitalutgifter) 44,7 prosent av BNP i 1997. I Sverige var andelen 62,3 prosent, medan snittet i Vest-Europa var 47,6 prosent.

— Noreg held på å utvikla seg til

— SSBs jobb er å gjera det vi kan for å bidra til det du kan kalla den ålmenne folkeopplysinga, så får polemikarane ta seg av alt det andre, seier økonom Knut Moum. Foto: Håvard Houen

eit land med privat overflod og offentleg fattigdom, seier Skarstein, som er SV-politikar.

RV-leiar Aslak Sira Myhre deler Skarsteins syn på innstramming.

— I den grad det er ein røyvleg trøng for innstramming i norsk økonomi, er det på toppen det bør strammast, seier Myhre. Han syner til at RV nyleg viste at det samla aksjebrevet for 1997 var på over 50 milliarder.

— Likevel veljer regjeringa å stramma beltet til vanlege skatteytarar i staden for å ta pengane der dei faktisk finst. Aksjeygarar betaler stort sett ingenting i skatt på sine inntekter i dag, medan personskatten er langt over 50 prosent i snitt. I likevel vil regjeringa ha personskatten opp ein prosent, medan skatten på de aller høgste inntektene faktisk går ned, sier Myhre.

Sira Myhre pekar på det han karakteriserer som ein ustabil linje i regjeringens kraftpolitikk. Vurere har han forståelse for den usikkerheten mange industriføretakere nå toler. — Både arbeidere, bedriftsledelse og regjeringa har gitt uttrykk for at de ønsker ein forutsettbar og stabil prosessindustri. Den nåværende og den tidligere regjeringa har ikkje gjort tilstrekkelig for å oppnå dette målet, sier han.

Sira Myhre meiner problemet ligger i at det handlar om konsjensbelagt industri. Når regjeringa ikkje klarer å gi langsiktige konsjensjoner, underminerer dette industriens forsøk på stabilisere seg i forhold til konkurransen utenfra.

— En eventuell el-avgift som vil ramme alle, er ikkje ønskelig. Det burde i større grad vere mulig å vurdere situasjonene fra tilfelle til tilfelle. Vi må stille krav til indus-

10 milliarder i kutt

Regjeringen foreslår en innstramning på 10 milliarder kroner i forslaget til neste års statsbudsjett, men løftet om kontantstøtte for to-åringar skal innfris, skriver Dagbladet tirsdag.

Avisen skriver at den har lest budsjettforslaget, og kommer med omfattende opplysninger om budsjettets skatte- og avgiftsdel.

Arbeiderpartiet og Høyre mener at regjeringa med sitt budsjettforslag forsøker å ri to hester samtidig, og at den ikkje har valgt side. Sosialistisk Venstreparti mener at den vender seg til Høyre og Framskrittspartiet, mens Frp oppfordrer partiene til ikkje å gå i skyttergravene.

Politikerne er midlertid forholdsvis forsiktige i sine kommentarer. Dette skyldes blant at Dagbladet ikkje skriver noe om hvordan utgiftsreduksjonene er fordelt på hvert enkelt departement, eller om kommunøkonomi. Det bør imidlertid ikkje overraske noen om også dette blir kjent for budsjett legges fram av finansministeren mandag 5. oktober.

Finansdepartementet reagerer kraftig på Dagbladets oppslag og anmelder mulige brudd på taushetsplikten til politiet. Alle embets- og tjenestemenn som arbeider med budsjettet har taushetsplikt. Det samme har ansatte i trykkerier og andre bedrifter som får kjennskap til budsjettet.

Regjeringa går inn for å øke inntektene fra skatter og avgifter med 4,2 milliarder kroner. For å motvirke økt skatetrykk foreslås det økte minstefradrag og klassefradrag. Regjeringa går også inn for økte foreldrefradrag.

På avgiftssiden legges det opp til økte avgifter på rulle- og pipe tobakk, økt el-avgift og grunnavgift på fyringsolje. Årsavgiften på bil foreslås økt.

Regjeringa holder løftet om kontantstøtte også for to-åringar. Småbarnsforeldrene må imidlertid betale ein del av utgiftene til kontantstøtten selv i form av redusert småbarnstillegg og redusert barnetrygd for flerbarnsfamilier.

Tirsdagens lekkasjer gir ikkje svar på hvor regjeringa kan regne med støtte for å sikre flertal for budsjettet. Det som er klart er at kontantstøtteforslaget gjør det vanskelig med en avtale med Ap, mens forslagene om skatte- og avgiftsøkninger skaper problemer i forhold til høyresiden.

Regjeringens partiene advarer på sin side mot en debatt basert på lekkasjer. Begrunnelsen er at helheten i budsjettet mangler.

— Regjeringa synes å slå i alle retninger uten ein klar invitasjon til noen side, sier Ap's finanspolitiske talskvinne, Hilde Marta Solberg, til NTB.

NTB

Ustabil regjeringpolitikk

Av John Olav Kroken

Støre deler av norsk prosessindustri frykter at statsbudsjettet vil inneholde ein innføring av el-avgift for industrien. Dette vil svekke konkurransevnen, og kan i verste fall koste mange arbeidsplasser. Distrikter med sine hjernesteinsbedrifter er spesielt sårbare.

Leder i Natur og Ungdom, Silje Schet Tveitdal, trur industrien må

belage seg på økte kostnader.

— Spesielt når det gjelder miljøhensyn har industrien ansvar for å ta et stort løft, sier hun. — Alle problemer kan naturligvis ikkje løses med avgifter, og denne problemstillingen er mer komplisert enn mange tror. Men det er klart at det vil koste for industrien å heve nettopp miljøstandard. Ein eventuell avgift kan vedtas nå, men må innføres over lang tid.

Rød Valgallianses leier, Aslak

trien, der de forplikter seg til langsiktig miljøarbeid og langsiktige investeringar i Norge, sier Myhre.

— Vi må kunne kreve enkelte motvetyler, uten at det skal true arbeidsplasser på samme måte som ein eventuell el-avgift kan gjere.

Hele poenget må vere å danne et grunnlag for langsiktig planlegging. Industrien må få midler til forskning og utvikling for å øke videretredningsgraden i Norge, sier han.

Kreditkassen er blant bankene som har solgt norske kroner i botter og spann de siste ukene. Illustrasjonsfoto: Håvard Houen

For få arbeidslause?

Førskar Knut Moan i Statistisk Sentralbyrå meiner det ikkje er lett å avgjera kva sider av den økonomiske utviklinga som har hatt mest innverknad på kronkursen, ikkje minst ettersom det er ein god psykolog involvert på valutamarknaden.

Men sett utanfrå vil eg seia at det kraftige fallet i oljeprisen verkar å vera det viktigaste og mest dramatiske som har skjedd i år, seier Moan til Klassekampen.

— Dersom turo-krang statsbudsjettet for 1999 har bidratt til svekka tillit til utanriksøkonomien og den norske krona, må det vera gjennomtrykt for eit for ekspansivt budsjett som vil gje ytterlegare vekst i sysselsetjinga og dermed auke press i arbeidsmarknaden.

— Dette kan gje lønspress og såleis bidra til å svekka konkurranseevnen og utanriksøkonomien, seier Moan.

— Med andre ord: Dersom statsbudsjettet har skapt problem er det fordi vi har fått for hø arbeidslause?

— Det kan jo handla om regionale ubalansar i arbeidsmarknaden og den slags, og men grovt sett kan vi snakka om for låge arbeidslause, ja.

SSB vil ikkje koma med meiningar om påstanden om at nedskjeringar på statsbudsjettet må til for å dempa presset i økonomien er riktige. — Men det er eit interessant spørsmål seier Moan.

— Inntrykket gjennom domino-rinde møla er at det er heilt tabu å gå inn for noko anna enn nedskjeringar på budsjettet.

Eg kan på ingen måte sjå at det skal vera tabu å diskutera om budsjettet for 1999 bør vera strammare eller meir ekspansivt enn '98 budsjettet. Svaret på dette spørsmålet kan ikkje vera uavhengig av kva vi trur om renteværet frametter, og om samanhengen mellom finanspolitikken og renta. Vi har ikkje standpunkt i slike saker, men til ordskifter om statsbudsjett vil eg gjer merksam på at vi har redusert vekstslaget for fastlandsøkonomien ganske kraftig det seinaste året seier Moan.

I juni 1997 anslo SSB ein vekst på 3,2 prosent i 1998, i juni 1998 anslo dei ein vekst på 1,5 prosent i 1999. I år dette har rentene som kjend auke kraftig noko som vil gje ytterlegare svekking av veksten.

Økonom Jan Mønnesland anklager ledende Arbeiderparti-politikere for å slå billig politisk mynt på renteøkninga. Foto: Geir Johnsen

Økonom slaktar Ap-retorikken

▼ ØKONOMI

Sosialøkonom Jan Mønnesland går kraftig ut mot påstanden om at rentekrisa skuldast for dyre statsbudsjett. — Det er greit at Jens Stoltenberg vil slå politisk mynt på renteoppgangen, problemet er alle dei tanketomme journalistane, seier Mønnesland.

Av Magnus E. Marsdal

Etter at Norges Bank sette renta kraftig opp har så godt som alle politiske parti gått inn for å kutta i det offentlege utgiftene på statsbudsjettet for neste år. Arbeiderpartiets nestleiar Jens Stoltenberg hevdar at sentrumspartia har mykje skuld i problema med kronkursen og renta, fordi dei ikkje stramma inn nok på årets budsjett. Trond Giske (Ap) i Stortingets finanskomite stor opp om dette synet.

— Hadde vi stramma til tidlegare hadde vi heilt sikkert stått sterkare i dag, seier Giske til Klassekampen. Han gjev sentrumspartia og Framstegspartiet hoivildskulda for det han meiner er eit alt for dyrt budsjett for inneværande år.

Sosialøkonom og forskar Jan Mønnesland vil ikkje godta påstanden om at for høge utgifter på statsbudsjettet har ført til svekka tillit til norsk økonomi, og dermed kursfall og rentauke.

— At Jens Stoltenberg ikkje har tillit til Bondevikregjeringas økonomiske politikk er greit. At han vil slå politisk mynt på renteauken er heller ikkje uventa. Problemet er ein masse tanketomme journalistar som følgjer etter og gjev regjeringa skulda for ting som regjeringa slett ikkje rår over, seier Mønnesland til Klassekampen.

— Oljeprisen er årsaken

Mønnesland meiner det er fallet i oljeprisen og slett ikkje handsaminga av statsbudsjettet, som er

årsaken til at salet av norske kroner vart så stort at kursen vart pressa ned.

Tilliten til den norske økonomien har vore svært høg. Norges Bank har halde eit ekstremt lågt rentenivå for å unngå at kursen på krona skulle gå opp, heilt til no i det siste. Så fall oljeprisen, og han har halde seg låg. Deretter kom presset mot lågare kronkurs. Heile tida har det vore det same statsbudsjettet her i landet, det har ingenting med kursfallet å gjera, seier han.

Trond Giske er ikkje samd i dette. — Vi skulle hatt eit endå sterkare budsjett, som var solid nok til å tåla ein nedgang i oljeprisen, seier Giske.

Politisk grammofon

Jan Mønnesland trur ikkje på at nedskjeringar i neste års statsbudsjett vil bidra til å hindra valutafall og rentekriser i åra frametter.

— Nei, det norske statsbudsjettet vil ha minimal innverknad på oljeprisen, seier han.

— Så du meiner at påstandane frå Jens Stoltenberg og andre er politisk propaganda og svada?

— Nei, du skal ikkje sjå bort frå at ein del av dei faktisk trur på det, seier Mønnesland.

Han meiner å ha brei støtte i fagmiljøa for sine standpunkt, sjølv om dei går på tvers av propagandaen frå politikarar og journalistar.

— Dei fleste fagfolk som uttaler seg om desse spørsmåla er samde om at statsbudsjettet vil ha minimal innverknad. Det er sjølvsagt einiskilde som legg på den politiske grammofonplata, men ikkje med serleg stor truverd, seier Mønnesland.

Kutt skader sysselsetjinga

— Meiner du til dømes studentane kan krevja 40 prosent stipendiumdel utan å vera arbeidslause for å gjere det «norsk økonomi»?

— Det er ingenting i dette landets økonomi som skulle tilseia at det ikkje er mogleg å driva økonomisk omfordeling via statsbudsjettet. Det er jo dette den økonomiske politikken handlar om, seier Mønnesland.

— Kan kutt i budsjetta vera skadefull i ein situasjon der veksten er i ferd med å flata ut?

— Det kjem heilt an på kven du spør. Når det gjeld å halda oppe sysselsetjinga trur eg det kan vera direkte skadefullt å kutta i statsbudsjettet no som det store investeringsprosjektet er i ferd med å bli avslutta. Men for eksportindustrien, som vil ha låg skatt, låge løn og høg arbeidsløvse, vil det sjølvsagt

KLASSEKAMPEN

Utgitt av Klassekampen AS

Besøksadresse: Grønlandsleiret 31, Oslo
 Postadresse: Boks 9257 Grønland, 0134 Oslo
 Nettadresse: http://www.klassekampen.no
 Telefon: 22 05 95 00
 Telefaks: Redaksjon 22 05 95 80
 Administrasjon/annonse: 22 05 95 87
 E-post: sentral@klassekampen.no
 Trykk: Avstrykk Oslo AS

Ansvarlig redaktør: Jon Michelet
 Disponent: Marga van der Wal

Abonnement: Postgros 0804 2066991
 i løstlag, annonse og annet: Postgros 0807 2081669
 Bankkonto: 1600 40 27667

Føringssag Klassekampens Venner: Postgros 0824 0544939
 Bankkonto: 1607 51 62611

Dagbladets propaganda

Korleis kan den politiske leiinga i eit land gjennomføra tiltak som går utover store grupper i befolkninga, utan at det ender i opprør eller låg oppslurnad ved neste val? I nokre land er det rå militærmarkt som garanterer ro i rekkene, andre stader går det meir elegant føre seg. Her i landet spelar massemediene ei uvurderleg rolle.

Eit av dei propagandaknepa som blir nytta er bygd på formelen «Verre = betre». Ved å laga ein massiv propaganda for at noko som er ille for folk flest eigentleg er veldig bra for dei, tek ein initiativet og debattrommet vekk frå opposisjonen. I EU-striden var ikkje dette så vellukka, mest av alt fordi opposisjonen var sterk, velorganisert og hadde høg ekspertise.

Det ser ut til å gå betre for «Verre = betre»-retorikken framfor handsaminga av statsbudsjettet. Etter at Noregs Bank sette opp renta i august har vi fått høyra gong etter gong etter gong at Problema i Norsk Økonomi skuldast Alfhor Ekspansive Statsbudsjett, og at det einaste som no kan redda desperate låntakarar frå gjeldsslaveri er at politikarane viser «mot» til å kutta tilstrekkeleg i statsbudsjettet.

Dagbladet formulerte dette krystallklårt i sitt budsjettoppdrag i går: «Og for landets låntakere er det bare et spørsmål om gjelder, er budsjettet stramt nok til å tvinge renta ned?» Dermed får alle som blir råka av budsjettkutt – gjennom redusert offentleg velferd og lågare sysselsetjing – vita at «Verre = betre» for alle som har gjeld. Så lenge denne propagandaen får stå uimotsagt, risikerer vi at resultatet blir eit folkekrav om nedskjeringar.

Men Dagbladet har ikkje fagleg hald for den bastante påstanden om statsbudsjett og rente, like lite som Karl Glad hadde det då han var ute med den same melodien i byrjinga av september. Statistisk Sentralbyrå fortel i dagens avis at dei ikkje veit om undersøkingar som står opp om Dagbladets tese. Sosialøkonom Jan Mønnesland har tidlegare i Klassekampen levert godt underbygde slakt av denne økonomiske «logikken», som også lens Stoltenberg har vore ivrig talsmann for.

Men dette verkar ikkje inn på journalistane i Akersgata. For dei veit at eit stramt statsbudsjett må til for å få ned renta. Ikkje fordi dei har undersøkt spørsmålet, men fordi dette er noko «alle» økonomar meiner. For den som vil føra politisk strid gjennom propaganda, er fyrste steg å få journalistkorpsen på kroken. Deretter går det meste ganske glatt.

MAGNUS ENGEN MARSJAL

ÅPENT FORUM

SV må lære svensk

Vedtaket om Ap-samarbeid er i praksis en opphevelse av SV-landsmøtets klare vedtak om å søke støtte fra sak til sak, skriver Audun Lysbakken.

Audun Lysbakken er leder for Hordaland Sosialistisk Ungdom

På en bølge av proteststemmer har Vänsterpartiet surfet fram til posisjonen som Sveriges tredje største parti. Frustrerte LO-medlemmer og tusenvis av arbeidsløse sørget for at partiet fikk 12 prosent av stemmene på landsbasis og tett oppunder 20 prosent i enkelte fylker ved valget sist helg. I kjølvannet av dette fantastiske gjennombruddet for svensk venstreside har Vänsterpartiets (Vp) eksempel blitt trukket fram som argument for at norske SV bør søke regjeringsmakt så snart som mulig. Men er det egentlig dette vi har å lære av svenskens framgang? Hvis SVs regjeringskåte landsstyreflertall hadde tittet bak avisoverskriftene og studert hvilken linje Vp har fulgt gjennom hele valgkampen hadde det kanskje vært litt mindre skråsikket i sine konklusjoner.

SVs vedtak om å «søke makt» innebærer at landsstyrets flertall godtar en del sentrale premisser for partiets politikk og organisasjon:

- At velgerne forventer vilje til ansvarlighet
- At «makt» betyr parlamentarisk makt
- At sosialdemokratiet er en naturlig samarbeidspartner
- At «farlige» politiske krav ikke må få for stor oppmerksomhet
- At ledelse og stortingsgruppe har rett til å overstyre partiorganisasjonen

På alle disse punktene er SVs landsstyre på kollisjonskurs med den strategiske Vänsterpartiet vant fram med i Sverige. Mens Vps taktikk uvilksomt har preg av å ha trukket lærdom av SVs tidligere feil har SVs landsstyre selv åpenbart ikke lært noen ting av valgnederlaget i 1993 og de andre stridene partiet har hatt senere. Punkt for punkt velger landsstyret en annen vei enn svenskene har gjort.

Kommentator

Landsstyret legger til grunn at vilje til ansvarlighet i betydning regjeringens deltakelse vil gi partiet økt oppslutning. Kristin Halvorsen forklarer Vps framgang med nettopp dette. Vps valgkamp var imidlertid gjennom hele midsjerten fokusert på egen politikk

og avvisning av diskusjonen om samarbeid. Til og med på valgnatten sa Gudrun Schyman at det viktigste for partiet ikke var regjeringstaburetter, men mest mulig gjennomslag i kampen mot arbeidsløsheten. Det var partiets troverdighet som mest mot arbeidsløsheten og klasseskillet som løftet det opp og fram. Denne troverdigheten ble styrket av at Vp ikke ville delta i spekulasjonene om ministerposter.

SV gjør det omvendte, når taburetter blir et mål i seg selv. Landsstyret legger til grunn at makt betyr parlamentariske posisjoner. Partilederen kunne etter landsstyremøtet forkynde at SV nå er lei «kommentatorrollen i norsk politikk». Mens borgerlige partier og media i årevis har prøvd å få SV til å framstå som et uinteressant parti uten å lykkes, har Kristin Halvorsen med et slag bekreftet inntrykket av at SV aldri har gjort noe annet enn å stå og se på politikken. Behovet for en høyroret opposisjon, og ikke minst behovet for at vanlige folk skal ta tak i politikken er uinteressant for SVs landsstyreflertall. Igjen gjør SV det motsatte av Vp, som i hele valgkampen snakket om behovet for å styrke venstresiden, i betydning folkelig mobilisering og motstand i tillegg til partiet.

SV gjør det motsatte av Vp, som i hele valgkampen snakket om behovet for å styrke venstresiden, i betydning folkelig mobilisering og motstand i tillegg til partiet.

Sentrum-venstre

Landsstyret legger til grunn at det er mulig å få til et politisk samarbeid med sosialdemokratene. Det er Arbeiderpartiet som sammen med Sentrumspartiet er utpekt til SVs samarbeidspartnere i en framtidig sentrum-venstre regjering i Norge. I Sverige som her har sosialdemokratene de siste årene administrert nedskjeringer i velferden og ledet an i EU-tilpassningen, hele tiden til høyre protester fra venstresiden. Selv om Moderaterna har vært Vps hovedmotstander er det ingen tvil om at det er frustrerte sosialdemokrater som har valgt Vänsterpartiets lister i svenske valglokaler. Det er like klart at disse velgerne forsvinner tilbake igjen hvis de ikke lenger ser forskjell på Vp og sossarna. Det er en av grunnene til at Schyman velger å holde Goran Persson på en avmødetes avstand. Hun var et partiens po-

litikk rett og slett ikke går i hop på en rekke sentrale punkter. Også her velger SV en annen vei, nemlig den å legge vekt på fellesskapet med Ap og snakke om laglands «radikalisering».

Landsstyret legger til grunn at SV må tilpasse sin politiske profil til potensielle samarbeidspartnere. SU-leder Heikki Holmås ble nedstemt da han foreslo å ta med EQS- og Schengen-motstand i landsstyrets uttalelse. Begrunnelsen var at dette ville torpedere et eventuelt samarbeid. Altså: Krav som Arbeiderpartiet ikke kan gå med på må gjemmes i skuffen. Vänsterpartiet valgte tvert imot å kjøre fram flere sentrale temaer som de visste sosialdemokratene er motstandere av. Først og fremst gjaldt dette omfattende arbeidstidsforkortelser. 6-timersdagen var Vps kanskje fremste krav i valgkampen.

Overkjøring

Landsstyret legger til grunn at det har rett til å overprøve partiorganisasjonen. Vedtaket om Ap-samarbeid er i praksis en opphevelse av SV-landsmøtets klare vedtak om å søke støtte fra sak til sak. Dette vedtak var selvsagt ment å gjelde i hele perioden fram til landsmøtet i april neste år. At en så viktig sak skal kunne avgjøres av landsstyret nærmest uten videre, er et brudd med den demokratiske og desentraliserte tradisjonen SV har sine røtter i. Hva dette kan føre til av sviktende engasjement og indre stridigheter gjenstår å se. En slik situasjon har våre svenske kamerater sørget for å unngå ved å legge beslutningen om hvordan valgresultatet skal håndteres ut til lokalagene og medlemmene i hele Sverige.

Slik går SV med åpne øyne inn i de samme fellene vi har sittet fast i tidligere. Om vi ikke kan lære av vår egen historie, kan vi imidlertid kanskje lære av andre. Norsk politikk trenger et sosialistisk parti. Ikke som halheng til Arbeiderpartiet. Heller ikke som enda et parti som vil ta ansvar for å administrere norsk kapitalisme. Norsk politikk trenger et virkelig alternativ. Det alternativet kan SV bli hvis vi tør å markere avstand til Ap og satse på den makten som finnes utenfor Stortinget. Derfor er samarbeidsinviten til Ap og Sp et feilgrep. La oss i stedet gjenreise medlemsorganisasjonen og aktivismen, la oss ta tilbake visjonene. La oss lære svensk!

ERNIE

KLASSEKAMPEN

Utgitt av Klassekampen AS

Besøksadresse: Grønlandsveien 31, Oslo
Postadresse: Boks 9257 Grønland, 0134 Oslo
Nettadresse: <http://www.klassekampen.no>
Telefon: 22 05 95 00
Telefaks: Redaksjon: 22 05 95 80
 Administrasjon/annons: 22 05 95 87
E-post: sentralt@klassekampen.no
Trykk: Avstrykk Oslo AS

Ansvarlig redaktør: Jon Michelet
Disponent: Marga van der Wal

Abonnement (i tillegg annonse og annet): Postgiro 0804 706997
 Postgiro 0807 7061665
 Bankkonto: 1600 40 27667

Finansing Klassekampens Vinner: Postgiro 0824 094939
 Bankkonto: 1607 51 62611

Overproduksjons- eller finanskrise?

Marxistene blir aldri enige med seg sjøl: De strides om det er «overproduksjon», «underkonsumpsjon», eller «profittrens fallende tendens» som er «den definitive» årsaken til kapitalismens permanente krisetendenser, skriver Trond Andresen.

Trond Andresen er amanuensis ved NTNU

Budsjettpropaganda

Propagandaen for at nedskjeringer i offentlig sektor er til beste for folk flest er fortsatt høyt prioritert fra øvrighetas representanter. – *De som har fått brev fra banken om at renta vil gå opp, vil bli mest glad for årets statsbudsjett, så finansminister Gudmund Restad i går. Hvorfor skal så folk med lån bli glade? – Budsjettet inneholder virkemidler for å styrke kronkursen, slik at renta i neste omgang kan gå ned,* kan Restad fortelle.

Vi har tidligere vist hvordan denne sammenhengen mellom innstramning på statsbudsjettet og redusert rentenivå er høyst tvilsom. – *Statistisk Sentralbyrå har ikke gjennomført noen empirisk undersøkelse som gir grunnlag for å slå fast at det er en slik sammenheng,* sa Knut Moum i Statistisk Sentralbyrå til Klassekampen 30. september.

Norges Bank er en ivrig pådriver for innstramning, men til og med Storvik & co må uttrykke seg ytterst forsiktig når de skriver om den påståtte sammenhengen mellom finanspolitikk, kronkurs og rente: *«Vi vil understreke at det er betydelig usikkerhet knyttet til reaksjonene i valutamarkedet på en eventuell finanspolitisk innstramning»* står det å lese i siste utgave av Norges Banks inflasjonsrapport. Det slås fast at bankens anslag for sterk innstramning og dermed synkende rente *«bygger således på forutsetninger om sammenheng mellom finanspolitikk og penge- og valutapolitikk som er usikre og ustabile, og som vanskelig kan kvantifiseres».*

Så tynt er altså grunnlaget for rentepropagandaen, sjøl når det formuleres av Norges Bank. Likevel kommer påstanden om at budsjettkutt gir lavere rente mot oss med fullt trokk fra alle kanter. Motstanden mot den sosialt urettferdige overklassepolitikken skal passiviseres gjennom henvisning til «alles felles beste», altså lavere rente.

Vi avviser denne propagandaen. Vi holder fast ved at det viktigste formålet med innstramningene er å redusere sysselsettinga, og dermed lønnspresset, i tillegg til den sedvanlige dreininga av ressurser fra offentlig til privat sektor. Men vi blir ikke overraska dersom det faktisk blir en rentenedgang etter at Stortinget har vedtatt sine innstramninger. Dagens kunstige høye rentenivå blir jo opprettholdt av de samme menneskene som propaganderer for innstramning. De vil nok sørge for å få rett denne gangen også.

FRODE RØNNING

ÅPENT FORUM

Peter M. Johansen (PMJ) hadde en kommentar i Klassekampen 14. september, hvor han blant annet sa: «Glem Soros, Tobinskaff og finansindekser. Den økonomiske krisa er på vei inn i kapitalismens hjerte-kjeller som en klassisk overproduksjonskrisa». Jeg forstår dette slik at PMI mener at verdenskrisa skyldes at det produseres for mye i forhold til den kjøpekraft som kan etterspørre varene, og at han setter denne type forklaring opp mot en som mener krisa skyldes forhold i finansverdenen.

Jeg er enig med PMI i det meste av hans beskrivelse av situasjonen. Men beskrivelse er ikke det samme som å finne den viktigste årsaken. PMI henger seg etter min mening opp i et symptom (relativt overproduksjon) og forveksler dette med en årsak. Denne tendensen til å søke forklaringa i produksjonssektoren er typisk i de fleste marxistiske miljøer, som har en tendens til å avfeie finanssystemet som et vedheng til produksjonssektoren. Dette har etter min mening ført til at marxistene aldri blir enige med seg sjøl. De strides om det er «overproduksjon», «underkonsumpsjon», eller «profittrens fallende tendens» som er «den definitive» årsaken til kapitalismens permanente krisetendenser. De leter og leter i produksjonssektoren på grunn av marxismens tradisjonelle fokusering på arbeiderklassen og merverdien. Finanssektoren er «bare» en sekundær «viltmekanisme» på kapitalismens virkelige legerne, produksjonssektoren.

Etterhvert vil samfunnet bli mer og mer finansielt sårbart, på grunn av at alle står i formuesgjeldsforhold til alle. Dette medfører at stadig større pengestrømmer i forhold til de som betjener realøkonomien (det vil si lønn, vareproduksjon, ikke-finansiell tjenesteyting) blir bundet opp mellom aktørene (renter, utbytte, avdrag) for hvis de brytes, vil et ras av konkurser følge. Den produktive sektoren vil i første omgang merke dette ved at det blir stadig vanskeligere å få nye lån, ikke bare til investeringer, men også driftskreditt. I neste omgang vil det merkes som tørke på etterspørselsida. For eller siden vil dette føre til at finanskapitalismens overoptimistiske «lette-vil alltid forhøye»-stemning blir avløst av en økende nervøsitet, som gjør at

de personer og aktører som har penger begynner å holde dem tilbake. Da er løpet kjørt, for dette reduserer etterspørselen etter varer og arbeidskraft, og man går inn i en bratt nedadstigende spiral med mer tilbakeholdning av penger, raske stigende rente, ytterligere redusert etterspørsel, konkurser. På grunn av dette får vi deflasjon, ikke inflasjon, det vil si pengenes verdi målt i varer og arbeidstimer øker. Dette er den akutte fasen av kriseløpet. Den akutte pengeverdien innebærer en tilsvarende økning i realverdien av den allerede svære gjelda som finnes, og dermed fører denne økte realle gjeldsbyrden til enda flere konkurser og så videre.

“ Finanssektoren vokser i forhold til produksjonssektoren ”

produksjonen som er det primære for menneskets liv, så må man søke årsakene til krisene i det finansielle systemet. Minskys teori, «hypotesen om finansiell ustabilitet», hevder at når (fjorrig) stor-krisa kommer på avstand vil aktørene i økonomien bli mer og mer overmodige, og med stadig større dristighet inngå i innbyrdes gjeldsformuesforhold (uttrykt ved banklån, obligasjoner, aksjer – andre verdipapirer). Og inntekter på finansinvesteringer reinvesteres, slik at samfunnet polariseres mellom fordeldelede og fordelingshavere. Finanssektoren vokser i forhold til produksjonssektoren. Finansvirksomhet blir et mål i seg sjøl, ikke et middel for å fremme materiell produksjon og nyttig tjenesteyting. Stadig større pengestrømmer bindes opp i finanssektoren, og dette taper den øvrige økonomi for sirkulasjonsmidler. I løper fjorrig kollektoren store depresjonen på tretti-tallet er et eksempel) kommer på avstand, kommer vil aktørene i økonomien bli overbevist om at ting vokser som i himmelen, og at man kan lånefinansiere sine investeringer, fordi de vil vokse så mye i verdi at betjeninga av lånene ikke vil bli noe problem.

Disse dårlige nyhetene forsterker nervøsiteten blant de aktører som kontrollerer pengene og/eller har fordelinger på andre (storselskapene, bankene, sentralbankene, rike eller velstående husholdninger) og de begynner å holde tilbake, slik vi allerede ser i økende grad i Japan. På verdensbasis har inflasjonen de siste åra blitt gradvis lavere, i noen til null prising. Dette er et forvarsel om at Irving Fishers deflasjonskollaps kan være rundt hjørnet. Da kan vi ende opp i en verdensomspennende depresjon like alvorlig som den på 30-tallet. En forutsetning for å kunne hindre noe slikt, er at låndene nå tar tilbake retten til å regulere kapitalbevegelser, slik at man kan blokkere verdensomspennende finansielle kjederekasjoner.

ERNIE

Hårfrisuren «Viking» ble vist fram på en hårmesse i Australia nylig.

Foto: AP/NTB Pluss

I FOKUS

Likelønn og lederlønn

TARIFFOPPGJØR

Mens hjelpepleierne er sendt tilbake til jobben av tvungen lønnsnemnd, og sykepleierne streiker for å få mer enn 6,3 prosent lønnsøkning, kommer meldinga om at topplederne i Norge hadde ei lønnsøkning på 42 prosent i fjor.

Topplederne i barsoterte bedrifter fikk i gjennomsnitt en lønnsøkning på 42 prosent i fjor. Opsjoner og fete bonusavtaler bidro til den formidable lønnsfesten, skriver Finansavisen.

Mens gjennomsnittslønnen til administrerende direktører i barsoterte selskaper var 1 426 000 kroner i 1996, økte den til 2 026 000 kroner i 1997, viser en undersøkelse Finansavisen har gjort. Understøtelsen omfattes samlet skattepliktig godtgjørelse, og inkluderer all fra fastlønn, frisysegoder og bonusavtaler til opsjoner.

Dette skjer i det samme løst det der hjelpepleiere og an-

sorgsarbeiderne blir idømt tvungen lønnsnemnd etter en knapp ukers streik, og der sykepleierne trapper opp sin streik så forsiktig, så forsiktig for at ingen skal kunne beskyldte dem for å sette liv og helse i fare. Og der utarina kommuner skriker etter mer penger for å klare økte lønnsoppgifter allerede før lønnsoppgjøret er endelig avslutta.

Skillet mellom offentlig fattigdom og privat rikdom blir tydeligere og tydeligere i dette landet. Mens underbetalt pleiepersonale springer mellom korridorpassasjene i et nedslitt helsevesen, bygger de nye millionærene sine Soria-Moria-slott i fjellheimen eller runder rundt i skjegården i steindyre luksushåter.

Men det er mot vanlige lønnsinnviklere - pekefingeren rettes når de bekymrede menn i dress byler opp om overoppheting av norsk økonomi.

De kvinnedominerte fagforeningene gikk inn i tariffoppgjøret med sterk fokusering på at nå var det deres tur. «Net til kvinnelønn, ja til likelønn» var et samfende slagord. Og med rette: tallenes tale viste at utvanningen av inntreker mellom kvinner og menn i Norge stoppet opp på 90-tallet, etter en utvikling mot mindre forskjeller på 80-tallet. I 1991 hadde kvinner en inntekt på 97 prosent av menns inntekt. Seks år senere, i 1996, var tallet blitt 98 prosent.

De store inntektstorskjellene mellom kvinner og menn

har mange årsaker. At kvinner jobber deltid og bruker store deler av livet til ubetalt omsorgsarbeid, er en viktig grunn. Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet med flest kvinner i offentlig sektor og flest menn i privat sektor er en annen årsak.

I privat sektor kan kvinnedominerte bransjer som Hotell og Restaurant og Handel og Kontor skrive under på et løst lønnsproblemet for kvinner ikke bare gjelder offentlig sektor. Men siden flesteparten av kvinnete jobber i offentlig sektor, vil lønnsutviklinga der være av avgjørende betydning for gjennomsnittslønnen for kvinnene. Og også her hadde lønnsutjevning stoppa opp i forkant av tariffoppgjøret. Totalt hadde kommunalt ansatte menn en lønnsvekst som var 1,5 prosent høyere enn kvinnelige kolleger i 1997. Halvparten av denne lønnsveksten for menn skyldes ut sykehusleger og ansatte ved et verkene fikk kraftig lønnsforhevelse i fjor.

Så langt i året tariffoppgjøret er det vanskelig å få noe en tydig bilde av hvordan det endelige resultatet vil bli med tanke på utjevning mellom kvinne og mannsdominerte yrker. Oppgjøret er ikke avslutta, og det gjenstår å se hvilke utjevningsmønstre konseksen-ser de lokale justeringforhandlingen vil bli. Det er pleddelig at fortløpingene ikke har latt seg drøpere av møde-

rasjonsprek, men har reist krav og sløss for tillegg som virkelig inntreker. Og det kan se ut som om en del lavtlønte kvinnegrupper har kommet ut brukbart.

Det er imidlertid sterkt bekymringsfullt at flere av de kvinnedominerte, treårige høy-skoleutdanna yrkesgruppene i kommunal sektor ser ut til å sakke ytterligere akterut. Sterke krefter ønsker i dag å privatisere offentlig sektor. I et pressa arbeidsmarked vil det å skape lønna i offentlig sektor bidra til å styrke privatiseringa, først ved at høyt utdanna personale forlater offentlig sektor til fordel for bedre betalte jobber i privat sektor. I neste omgang vil dette føre til ytterligere svekking av kvaliteten på skoler og helsevesen, og et behov for et privat tilbud vil presse seg fram.

Flere faglige tillitsvalgte stiller nå spørsmål om det er mulig å rette opp skjevheten mellom kvinne og mannslonn via tariffoppgjørene, eller om en må stille krav om at staten går inn med ekstraordinære tiltak utenom tariffoppgjørene for å jevne ut lønnsnivåene. I tillegg er dette først og fremst et spørsmål om for handlinger ut fra styrke. Behovet for etabler på tvers mellom de kvinnedominerte fagforeningene må derfor vektlegges mer enn noen gang.

Av Sissel Henriksen

PA TEPPET

Navnet skjemmer ingen?

Vi vil i utgangspunktet tro at Norges rettsapparat ikke lar tiltaltes navn ha den minste innvirkning på utfallet av en straffesak. Likevel tror vi at Dommer Sissel Domaas vil bli satt på en hard prøve i saken mellom Oslo Politidistrikt og dagens bidragsyter til serien Gode Navn. Personen som skal møte i Oslo Byrett heter S. Rashool.

Av vår post

Vi har saket følgende mottatte utklipp, skrevet av Wilh. R. Ovind, bosatt i Drammen.

Jon Michelet, kommunisten/bolsjeviken

Det er utrolig at denne mann blir benyttet så meget i TV. Vi vet jo alle på forhånd hva han vil si, og den udnandede måten han opptrer på.

I Holmgang den 19. mai sa han at for første gang ville Carl I. Hagen ta på meningsmålingen som blir innringt i forbindelse med om prinsesse Martha Louise kunne motta en hest fra Rimi-Hagen til 8,5 millioner kroner. Som vanlig tapte Jon Michelet nok en gang, han har aldri vunnet, noe det norske folk skal være glad for. 56 prosent av innringerne holdt med C.H.

Flere ganger har denne helt ubetydelige person som representerer under 2% av befolkningen, fått komme med sine syke og kommunistiske meninger i full offentlighet.

At Jon Michelet tør stille i debatt mot Carl I. Hagen viser jo hans vet.

Han rekker jo ikke Carl I. Hagen til skulderen.

Jon Michelet

Utklippet er sendt oss av en anonym person som legger til følgende:

Er så enig med herr Wilh. R. Ovind i hans karakteristiske av deg. Du er et avskum som ikke burde vært benyttet i debattprogrammer i det hele tatt. SKAM DEG.

Nå som endelig Michelet er i Frankrike tar vi endelig offentliggjøre disse høyverdige skriv. Men vi skjønner ikke hvorfor Jon M. ikke blir kalt Jøde-bolsjevik. Det ville gitt mer historisk sans, liksom.

Lobby

Næringslivets L. keavis har i siste nummer anmeldt den boka *Stortinget i navn og tall 1997-2001*, et bok de omtaler som **Lobbyistenes bibel**.

Tartikkelen kan vil blant annet lese følgende: **Viste du for eksempel at da Kjell Magne Bondevik ble statsminister ble det plass til Modul Aukan fra Tustna på tinger. Han sitter nå i næringskomitén (sic.), er sønn av en veivokter, er småbruker og styremedlem i More og Romsdals Fylkesbåter fra 1991, er far til Inge, Pål, Gunhild og Ingrid. Ingrid er bare 12 år gammel. Modul Aukan har dessuten en av Stortingets aller største barter kan man se på passfotoet som alle folkevalgte må levere inn til boken.**

Vi antar at det er Bjørn og Kjell Inge som holder Modul med bartevoks.

Første runde uten støttehjul.

Foto: Ola Sæther

IFOKUS

Likeløn – eit politisk ansvar

TARIFFOPPGJER

Skal det bli noko skikkeleg løft for låglønte og kvinner i offentleg sektor må fagrørsla utfordra dei etablerte sanningane om kva som går an i norsk økonomi.

Lida frametter vil det bli lønsoppgjør for tulle muggar. Forhandlingar, brot, mekling, mekling på overtid, evt. uravstemning, streik og valdgift Arbeidarklassen mot kapitalistane, og så grip staten inn og syner sin klassekarakter nok ein gong. Eller – er det egentleg slik det er?

Samfunnet og arbeidslivet har endra seg mykje sidan arbeidarrørsla tok dei fyrste stega mot landsfemmande tariffavtalar. Det offentlege er ikkje lenger herre den private eigarklassen sitt instrument for klassejustis, stat og kommunar er dei største arbeidsgivarane og dermed heilt sentrale partar i lønsoppgjøret. Og kva rolle spelar staten i lønsskampen? Står staten mellom kravstore arbeidrar og grådige eigarar og fungerer som tariffpolitisk kompromissmakar, slik ein sosialdemokrat gjerne vil tru?

Nei, staten og den statlege lønspolitikken spelar ei langt meir offensiv rolle.

Store grupper av låglønte arbeidrar finst i offentleg sektor. Dette gjeld til dømes sjukepleiarar, lærarar, førskulelærar, hjelpepleiarar og så bortetter. Det er i denne delen av arbeidarklassen at krava om høgare kvinneløn og løft for dei låglønte står sterkt. Og motparten er staten, kommunane og til sjuande og siste dei politiske styresmaktene – stortingsleir-talet. Dei rettvise krava frå dei med lågast løn stangar ikkje mot den feite direktørnagen til Herr Kapitalist, det er den økonomiske politikken som gjer verkelege lønsloft utenkjeleg for desse gruppene. Og den som vil på til åtak på denne økonomiske politikken har litt av ei oppgåve framfor seg. Her finn vi dei mest sentrale dogma i norsk politikk for tida: «Stor fare for overoppheting av økonomien». «Ikke ei krone kan takast frå Oljefondet». «Moderasjonslma». «Solidaritetsalternativet». «Uansvarlege krav kan øydeleggja Norsk Økonomi». Og så bortetter.

Denne retorikken og propagandaen har vorte heilt avgjerande for den norske borgarskapen i ein situasjon der det faktisk finst hundrevis av milliardar statlege kroner som kunne løyst velferdskriser og innfridd krav om likeløn. Tasa om at ein krone ein tek frå Oljefondet er eit stort steg mot utdergangen har vorte gjort til ei

typisk konsensus-sak i norsk politikk, slik også NATO-spørsmålet var ei konsensus-sak i si tid. Dei aller fleste politikarar og mange pampar i fagrørsla rynkar panna i kor og er uroa over «faresignala i norsk økonomi», medan massemediene ser det som si rolle å kappast om å vera skarpast i å avsløra tendensar til «overbod» og «uansvarleg» økonomisk politikk.

Som om ikkje denne konsensusen skulle vera nok å stri mot, finst det også høgare makter i dette spelet. Den EU-dikterte politikken som følgjer av kriteria for å bli med i den Økonomiske og Monetære Union (EMU) tvinger alle EU-landa til å kutta kraftig i offentlege budsjetter. Som vanleg er «anslesslandet» Noreg flinkaste elev i denne klassen også.

Sjølv om fagrørsla får Solidaritetsalternativet. Moderasjonslma, Oljefondsretorikken, massemediene, regjeringa og Stortinget imot seg, er det akkurat på dette lønspolitiske punktet ein lyt setja inn åtak. Fagrørsla må utfordra dei etablerte økonomiske sanningane om kva som går an og kva som ikkje går an, dersom ein skal nå dei vnska resultat. For dei låglønte i offentleg sektor. Om ikkje overføringane til kommunane blir større har ikkje kommunane meir løn å gjø, om ikkje inntram-

mingspolitikken ovanfrå blir endra har ikkje forhandlarane til staten serleg mykje slingsmon i lønsoppgjøret. Difor er dette eit politisk spørsmål, og dei som held løna nede må stillast til politisk ansvar.

Politikarane, BI-økonomane og Olav Gran-Olsson vil ha eit stort arsenal av «økonomiske realitetar» å slå i hovudet på alle rettvise lønskrav. Til dømes kjem nok inflasjonstrøtlet opp av eska si og ropar «Bo-hø – lappedal!». Alle må jo forstå at det blir ein forferdeleg inflasjon dersom det kjem meir pengar ut mellom dei offentleg tilsette, og varsellampene blinkar jo kraftig for Norsk Økonomi. Men kvifor er det alltid arbeidsfolk som må ta ansvar for å unngå inflasjon? Kvifor kan ikkje politikarane tyla økonomien ved å ta inn noko av verdiane som *eigarane* høver inn, til dømes gjennom å skattleggja aksjeutbyte? For dei har vel ulike alternativ når dei skal velja kven som skal betala prisen for at vi skal unngå for stor etterspurnad i økonomien? Dette spørsmålet stiller ikkje dei slipskledde økonomijournalistane, kan henda fordi dei peikar i retning at dette handlar om klassekamp. Og det er jo herre for bantalt for ein seriøs journalist.

Magnus E. Marsdal

PÅ TEPPET

Sammenhenger

Som oftest har forskermiljøene problemer med å popularisere og nå ut til folk med sine resultater. Men en del av skylda ligger også på de ulike medier – det skal stort sett sensasjonelle eller merksnødige resultater til for at for eksempel aviser skal finne det verdt å trykke dem. Et slikt eksempel finner vi i VG fra lørdag. I en artikkel skriver de om en undersøkelse, foretatt av forskere ved universitetet i San Diego, som konkluderer med at personer med monogram som ACE (ess), GOD (gud), JOY (glede) vil trolig leve lenger enn dem som har initialer som APE, RAT (rotte) og PIG (gris).

I følge psykologiprofessor Penelope Wasson Dralle, støtter funnene tanken om at det er sammenheng mellom å like sitt navn og å like seg selv.

Vi har også hørt at det for noen år siden i en undersøkelse ble funnet sammenheng mellom hvor høyt folk bodde over havoverflaten og tendensen til å stemme på det kristelige partiet i Spania. Det støttet tanken om at det var en sammenheng mellom det å være kristen og nærhet til Gud.

Vi regner med VG vil følge opp også disse spanske forskningsresultatene.

100 000

I disse tider med «skremmende stramt arbeidsmarked» og med

NHO-direktør Karl Glad.

«varsel-lamper som blinker for norsk økonomi» fordi det er for få arbeidsløse, finner denne

spalte det på sin plass å minne om en av de sterkeste advarsler som ble levert i forkant av EU-avstemninga i 1994. NHO opplyste den gang, på vitenskapelig utreda grunnlag, at EU-valget var et ja eller nei til 100 000 arbeidsplasser. Dermed skulle vi tro Karl og Co nå priser seg lykkelige over Det Store Nederlaget!

Rasistisk

Bilaget har mottatt en faks fra Aksjon Stopp Nazistene. Faksen bringer et brev som tydeligvis er sendt til mange fagforeninger i Oslo. Fagforeningene inviteres til å delta i demonstrasjon mot nazismen forstkommende lørdag.

Brevet slår Aksjonen fast at «Nazi terroren må alltid møtes med rasistisk massemobilisering». Skal vi være ærlige må vi minne om at vi tror dette er å gå litt vel langt i bestrebelsene for høvstet mulig å mot mot nazismen.

Arbeiderpartiet vrenger solidaritetsalternativet

■ Veksten i offentlig forbruk har blitt halvparten av det den skulle blitt ifølge «Solidaritetsalternativet» i regjeringas langtidsprogram for perioden 1994-1997. Samtidig har veksten i privat forbruk blitt nesten dobbelt så stor som forutsatt.

■ Arbeiderpartiet har vært ansvarlig for denne strupinga av fellesgodene, men protesterer nå likevel mot opposisjonens forslag på Stortinget om å gi offentlige tjenester mer på budsjettet neste år.

Av THOMAS VERMES

DET offentlige forbruket skulle få like stor årlig vekst som det private forbruket, nemlig 1,9 prosent i gjennomsnitt for hvert år fram til 1997. Det slo Brundtland-regjeringa fast i «Solidaritetsalternativet». I sitt langtidsprogram for 1994-1997

Nå viser en gjennomgang Klassekampen har gjort, at resultatet har blitt helt annerledes. Ap har med sitt økonomiske opplegg sørget for at privat forbruk i gjennomsnitt vokser med

- Jeg vil tro at dersom regjeringa i sitt program hadde lagt fram den utviklinga vi nå har sett i virkeligheten, så ville det vakt stor oppsikt

3,5 prosent i året fra 1994 til 1997. I samme periode er det offentlige forbruksvest skrumpet til fattede 0,9 prosent årlig i gjennomsnitt.

Fallene framgår av regjeringas nasjonalbudsjett. Og finansminister Jens Stoltenbergs reaksjon på den private forbruksvesten er klar - enda større grunn til å stramme inn offentlig sektor, fordi vi må kjøle ned økonomien.

- Uforståelig prioritering

Kommuneforbundets nestleder Gunhild Johansen reagerer sterkt på tallene Klassekampen legger fram.

- Det er helt uforståelig at

man gjør en slik prioritering når man kjenner behovene. De som sier at offentlig sektor er for stor, kan umulig ha behov for eldreomsorg, de kan ikke ha sang- og som mangler bøker i skolen, de kan ikke ha psykisk utviklingshemmede i sin familie. De sterkeste fattigdomstegnene i det norske samfunnet nå finner vi innfor dører av offentlig sektor, sier Johansen.

- Vi vet hvem disse kuttene først og fremst rammer. Kvinner - som er flertallet av dem som jobber i det offentlige, og som har størst interesse av at en del oppgaver er tatt ut av hjem-

mene og skal gjøres av det offentlige, sier Johansen. Når vi får disse tallene, synes jeg det er et veldig tankeorsak at vi skal gå inn i enda et år der

det offentlige skal skives. Nå varsler kommunene oppsigelser, framholder hun.

Utmøliende Kvidal

Finansministeren sjøl var ikke tilgjengelig for kommentar i går. Men hans statssekretær Mary Kvidal meddelte Klassekampen at det som er verdt å si om saka, står i Nasjonalbudsjettet.

- Burde ikke fellesskapet vært bedre vektlagt i et budsjett fra en Ap-regjering?

- Det er nettopp det jeg har

- De sterkeste fattigdomstegnene i det norske samfunnet nå, finner vi innfor dører av offentlig sektor, mener Gunhild Johansen, nestleder i Kommuneforbundet. Foto: Ola Sæther

sagt til deg, at i Nasjonalbudsjettet er fellesskapet vektlagt.

- Hvorfor er det verre at offentlig sektor får en vekst enn at privat forbruk øker?

- Du spør bare om det samme nå også, er alt statssekretæren har å si.

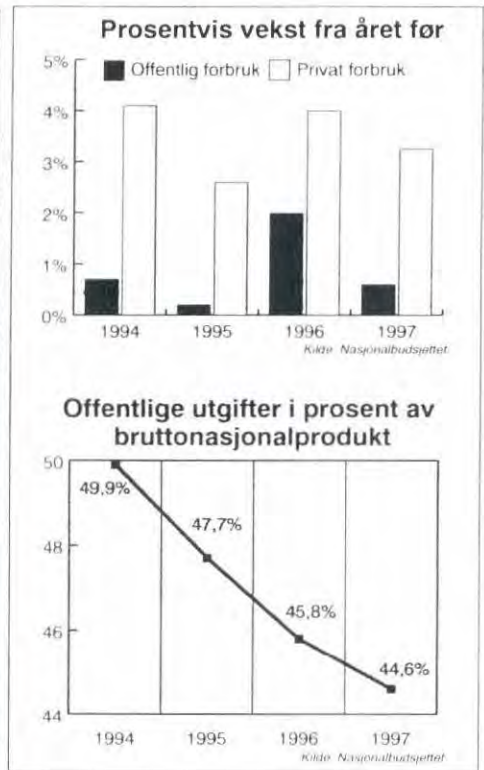
Hvordan reagerer du på det store avviket fra Langtidsprogrammet og til virkeligheten når det gjelder utviklinga av offentlig og privat forbruk, forskningsjef Ådne Cappelen i Statistisk Sen-

tralbyrå?

- Forskjellene har blitt ganske store. Jeg vil tro at dersom regjeringa i sitt program hadde lagt fram den utviklinga vi nå har sett i virkeligheten, så ville det vakt stor oppsikt.

- Det blir framstilt som et stort problem å utvide statsbudsjettet ut over regjeringas forslag. Hvorfor er det uproblematisk at privat forbruk vokser uten tilsvarende advarsler?

- Ja, men også det er proble-

matisk hvis man er bekymret for overoppheting av økonomien. Det er en veldig usymmetri i argumentasjonen om press på den innelandske økonomien, mellom offentlig og privat forbruk. Er man bekymret for overoppheting, er det ikke sikkert at svaret alltid er å kutte offentlig sektor, sier Cappelen.

Et politisk valg

Han mener det er gode forklaringer på hvorfor det gikk som det gikk. Hovedårsakene til veksten i fastlandsøkonomien er at Norge i 1992 slapp krona fra og det ble kraftig rentenedgang, kombinert med rentenedgang i Tyskland og konjunkturoppgang i utlandet.

- Så kommer det politiske valget. Man kunne strammet inn

ved å øke skattene. I stedet kom skattereformen og ga skattelettelser fra 1992 av. Så valgte man å stramme inn ved å holde en lav vekst i det offentlige forbruket, sier Cappelen.

Han mener at dette valget også har sin virkning på dette med bærekraftig forbruk. En grunn utvikling krever mindre vekst i materiell forbruk, større vekst på tjenester, blant annet offentlige.

I år ser vi også et annet aspekt ved utviklinga av offentlige finanser. I januar reduserte man bilavgiftene. I juni fjerna man matvaresubsidier. Det har klare fordelingsvirkninger at du reduserer skatt på luksusgoder samtidig som vi fjerner subsidier på nødvendighetsgoder, framholder Cappelen.

- Fri oss fra en papir-reform

LA OSS slippe en papir-reform! Gi oss mulighet til å gjøre jobben vår! var det samstemte kravet fra landets lærerstand torsdag. Lærerne krever to ukers etterutdanning straks, og har selv regnet ut at dette vil koste 500 millioner kroner.

På jernbanetorget samlet lærere fra hele Østlandet seg og i byene og tettstedene i hele landet markerte lærerne seg med en tre timets politisk demonstrasjonstrekk, den første på seks år for medlemmene i Norsk Lærertag. Oppslutningen var god, selv om mange av lærerne ga uttrykk for at de helst ville slippe aksjoner som dette.

Sterk kritikk

Lærerlagets leder, Helga Hjeltnad, sparte ikke på konfekten da hun holdt sin appell ved Nationaltheatret. Hun slo fast at det var en påfallende språk mellom Arbeiderpartiets festtaler om etterutdanning som jobb nr. en og viljen til å følge opp med penger og handling.

Hun viste til at det for neste år er avsatt 1000 kroner per lærer til etterutdanning, og at dette er en brøkdel av hva som trengs for å gjennomføre Reform 97.

Hvordan skal vi møte de 60 000 6-åringene som skal begynne på skolen om 10 måneder? spurte Hjeltnad.

Mer penger

Den som i første rekke var skyteskivebåde for appell og spesialskrivne sanger, var utdanningsminister Reidar Sandal.

Sandal sier til NTB at lærerne har en såkalt 39 uke fri fra elever og undervisning, og dessuten 190 timer i året som kan brukes til faglig arbeid. Han mener denne tidkontoen bør kunne brukes til faglig etterutdanning. Den samlede verdien for 39 uke og de 190 timene er 1,3 milliarder kroner, sier Sandal.

Han er heller ikke helt på linje med lærernes måte å vurdere budsjettet på.

Til etterutdanning for 1997 er det satt av 50 millioner kroner. I tillegg er det satt av 60 millioner kroner på årets budsjett. På toppen har stortingskomiteen plussset på 40 millioner kroner. Til sammen ligger det dermed an til 150 millioner kroner.

Støttet kravet

På skolene var mange av elevene naturligvis glade for å få noen timer fri. Noen måtte likevel fortsette med skoledagen fordi læreren deres var organisert i Norsk Undervisningsforbund.

Vi brukte mye tid på å forklare ele-

vene hva streiken dreide seg om. Egentlig er det jo elevenes framtid vi streiker for, sier lærer Oddbjørg Langset i Molde.

Hennes inntrykk var at elevene hadde forståelse for aksjonen og at de ga lærerne sin støtte. Langset sier at hun og kollegene i dag vet veldig lite om hva reformen går ut på, og at hun føler seg lite skikket til å gjennomføre jobben.

Det er avsatt 6 700 kroner til etterutdanning for hver av oss, og i dette beløpet er vikar inkludert. Det sier seg selv at dette er altfor lite, mener hun.

NTB

■ Offentlig sektor og det gode lønnsoppgjøret får skylda for «overopphetinga» av norsk økonomi. En diskusjon om hvem som varmer opp økonomien avhenger av øynene som ser. Investeringspresset er i oljebransjen – ikke i husholdningene.

■ Arbeidsløsheten er lavere enn på ti år. Med store overskudd både i næringslivet og på statsbudsjettet ble lønnsoppgjøret historisk bra. – Ingen på vår side tør å ta en konflikt når ordrebøkene er så fulle, sier sjeføkonom Tor Steig i NHO.

■ Noen skor seg mer enn andre i dagens situasjon. Utbyttet i aksjeselskapene ble på 69 milliarder kroner i 1996 – tre ganger mer enn prisen på årets lønnsoppgjør. Samtidig er formueøkninga svært skeivt fordelt. Utbyttet i selskaper som ikke er børsnotert økte med 50 prosent til 39 milliarder kroner i 1996. Spørsmålet om moderasjon er fortsatt et klassespørsmål.

▼ SAMFUNNSØKONOMI

Visesentralbanksjef Jarle Berge la torsdag fram tall som viser kraftig utlånsvekst i bankene. Veksten har vært sterkest i sektorer som eiendom.

Hvem varmer

Av Frode Renning

Norges Bank advarer igjen mot overoppheting av økonomien. På torsdag hadde sentralbanken innbudt til pressekonferanse om den finansielle situasjonen. Budskapet fra visesentralbanksjef Jarle Berge var at bankenes utlånsverdi minner om 80-tallet. Men det er ikke husholdningene som er problemet. Norske foretak økte gjelda det siste året med 20 prosent.

Mens forretningsbankene økte sine utlån til eiendomssektoren med 36 prosent de siste tolv månedene fram til 1. april i år, økte utlånet til husholdningene med 7,5 prosent. Dette har likhetstrekk med situasjonen etter tåpene. Da tapte bankene desidert mest på næringslån, og relativt lite på privatkunder.

– Det har vært en sterk utlånsvekst i utsatte sektorer som hotell/restaurant, varehandel og eiendom. Når bankene baserer sine verdianslag på omsetningsverdien av eiendommer og bolig er dette en usikker praksis. Dette er sektorer som kan være tapsutsatt ved konjunkturedgang, sier Berge.

Dette sier Berge i en situasjon med daglige rekorder i eiendomsprisene.

Hvem har skylda?

Er det hold i anklagene om overoppheting av norsk økonomi, og hvem har i tilfelle skylda? Ble lønnsoppgjøret for fett, eller er det andre som skal lastes? Den høye aktiviteten i norsk økonomi er summen av flere faktorer. Norges Bank har allerede meldt sin bekymring over høy utlånsvekst til foretakene. I Stortinget har politikerne debattert oljeinvesteringene. Fra 1996 til 1997 økte investeringene i oljesektoren med 15 prosent. Anslaget for 1998 ligger på det samme nivået. Sentrumsregjeringa har bedt om å få redusert investeringene, men kun fått gjennomslag for små kutt.

– Overoppheting kan defineres som en situasjon der all arbeidskraft er opptatt og all produksjonskapasitet er brukt opp. Hvis du stimulerer mer da, får du kun prisvekst, fordi du ikke har mer å gå på. Dette forklarer Roar Eilertsen, sosialøkonom i De Facto – kunnskapscenter for lagorganiserte.

– Vi nærmer oss taket, men har ikke kommet dit ennå, sjøl om makta

har skreket om det i tre år. Fortsatt er 50.000 uten arbeid, påpeker Eilertsen.

Ønsker innstramning

Også SV ønsker økonomiske innstramninger.

– Vi må ta det fra de som har fått mest i det siste, nemlig de som har kapital og aksjer, sier SVs finanspolitiske talsmann, Øvstein Djupedal.

Han mener det er en unaturlig høy aktivitet på børsen. SV ønsker derfor et avgift på annenhåndsomsetning av aksjer på én prosent.

– Slik vil den spekulative omsetninga av aksjer rammes, men ikke den langsiktige. Sammenligna med meglerhusenes kortaksjer på 3-4 prosent er dette et moderat avgift, understreker Djupedal.

Han mener debatten om norsk økonomi for tida har feil innretning, og peker på det faktum at høy aktivitet betyr flere folk i arbeid. Dermed får folk det romsligere.

SV vil stramme inn på fire områder: Avgift på aksjehandel, høyere skatt på kapitalinntekt, beskatning av rederne og lavere investeringer i olje-

Investeringer i oljesektoren

(Økning i prosent)

1997
15,5 %

1998 (anslag)
15,2 %

(Kilde: SSB)

Økning i privat forbruk:

1995
3,4 %

1996
4,7 %

1997
3,0 %

1998 (anslag)
4,0 %

(Kilde:SSB og Norges Bank)

Etterspørselsendringer

Volumentring i enkelte etterspørselskomponenter som andel av BNP for fastlands-Norge. Viser hvor mye hver sektor bidrar til å øke etterspørselen i Norge. Det er interessant å merke seg at privat forbruk betydde mindre fra -96 til -97, mens oljesektoren økte kraftig.

	1996	1997
Privat forbruk:	2,7%	1,8%
Investeringer i oljesektoren	-0,3%	1,5%
Offentlig etterspørsel	1,0%	1,1%

(Kilde: SSB)

Foto: Bjørnar Berg

opp økonomien?

sektoren. Partiet mener at det med slike grep er rom for å satse på offentlig sektor.

Arbeidsgivene skremmer

Djupedal frykter at bankene ikke har lært av finanskrisa på slutten av 80-tallet.

Han peker på at rentemarginene forskjellen mellom innskuddsrente og utlånsrente – er lavere enn før, og at dette fører til at bankene

må kompensere med høyere volum på utlåne.

Roar Eilertsen er enig i at man bør dempe veksten i økonomien noe. Han framholder at veksten i sysselsettinga bør fortsette, men i et lavere takt.

– Jeg misterker imidlertid at noen ønsker å stramme til mer enn nødvendig for å øke arbeidsløsheten. Det er klart det kan bli for lav arbeidsløshet for kapitalen

I tider med lav arbeidsløshet er styrken til arbeidstakerne stor.

Eilertsen holder fram solidaritetsalternativet som et forsøk fra arbeidsgiverne til å få både i pose og sekk – både relativt lav arbeidsløshet og lav lønnsvekst.

Han sier at de tradisjonelle sosialøkonomene har vært for pessimistiske og undervurdert tilgangen på ny arbeidskraft. Gode tider fører til at mange av de som van-

ligvis skyves ut, velger å søke seg arbeid. Han tror vi kan takle en arbeidsløshet på ned til 50.000 mot dagens 50.000.

– Litt friksjonsledighet vil det alltid være. Folk flytter, skifter jobb, bedrifter legger ned eller innskrenker. Det er alltid noen som må tilegne seg nye kvalifikasjoner for å få ny jobb, sier Eilertsen.

– Vi tør ikke ta en konflikt

Det er håpløst å gjennomføre et lønnsoppgjør når mangelen på arbeidskraft er så skrikende. Dessuten for ingen på vår side å ta konflikter når ordrebøkene er så fulle, sier sjeføkonom Tor Steig i Næringslivets Hovedorganisasjon, NHO.

Blir arbeidstakerne for sterke for dere når det er lav arbeidsløshet?

– Jeg vil ikke si det slik. Hvis situasjonen tiltar med ukende kostnader, må bedriftsledere vurdere om de skal lokalisere virksomheten i andre plasser, sier Steig.

Han understreker at det ble skapt 65.000 nye arbeidsplasser i fjor og at denne veksten fortsatte på samme nivå inn i første kvartal i år. Steig peker også på at store infrastrukturprosjekter som Gardermoen og Rikshospitalet i tillegg til offentlige bygginger har skapt stor etterspørsel.

I tillegg kommer mange dyre reformer i offentlig sektor. Lafontstein sa til og med i fjor at de budra til at kommunesektoren fikk et løst, sier Steig.

– Har ikke undersøker vist at det er ganske gode betingelser for næringslivet i Norge?

– Det var gode betingelser i 95 og 96, da vi fikk den store løftryddinga i norsk økonomi – en periode prega av det jeg vil kalle «den kollektive formult». Så legger vi oss nå på en annen kurs der vi får den motsatte effekten. Akkurat nå er forholdene gode for næringslivet, men hva med i morgen, spør Steig.

– Oljeinntektene starta overopphetinga

Sjeføkonom Knut Anton Mørk i Handelsbanken mener tota til dagens økonomiske situasjon starta med økte oljeinntekter på grunn av høye priser og økt produksjon. Den store pengestrømmen skapte et kjøpepress mot norsk økonomi. Krona ble mer etterspurt og verdien økte på grunn av dette.

– Norske myndigheter motsatte seg økning av kronverdien. As frskt for at moderasjonsalternativet skulle rkke bestemt. Arbeiderparti-regjeringa seg for å sette renta kraftig. Dette var å sette igang inflasjon. Derfor bør en ikke legge skylda på ens politiske etterfølgere, påpeker Mørk.

– Hvor høy bør arbeidsløsheten være etter din mening?

– Det beste er null ledighet, men

flexibilitet kreves. Med den strukturen vi har arbeidsmarkedet i dag er nok ledigheten litt lav, sier Mørk.

Folk flest får skylda

Alle snakker om overoppheting, men vent politikerne hva de snakker om?

– Godt dag, jeg ringer fra Klassekampen. Har du noen minutter til å svare på et par spørsmål om overopphetinga av norsk økonomi?

– Er jeg den rette? Kan du ikke ringe Trond Giske? Han sitter i finanskomiteen.

Grette Fossom i Arbeiderpartiets stortingsgruppe var imidlertid sporty nok til å stille opp etter en kort runde med overtalser.

– Er norsk økonomi overopphetinga?

Jeg tror nok det er en riktig situasjonsbeskrivelse. Vi ser at privat forbruk øker og at sysselsettinga er høy. Dette øker presset på norsk økonomi.

Hva er problemet med dette?

– Problemet blir et høyt forbruk blant folk som skaper en situasjon der renta går opp.

Budra de høye investeringene i næringslivet til problemene?

– Den biften er vanskelig. Vi ønsker høye investeringer i nærings-

livet. Hva er færligst – det private forbruket eller investeringsøkninga?

– Det er vanskelig å si for man har oversikt over investeringsnivået i privat sektor. Såpass tekniske ting foreslår jeg at du ringer Trond Giske og spør om, sier Fossom.

Frykter sentralisering

– Den økonomiske situasjonen skaper et større utvalg av godt betalt arbeid i sentrale strøk. Dermed blir det næringer og bedrifter i distriktene som ikke klarer å holde på arbeidskraft, sier parlamentarisk leder i Venstre, Gunnar Kvassheim.

Er det for mange arbeid?

– Nei, men det er et underskudd på arbeidskraft mange steder, sier Kvassheim, som påpeker at det forslutt er grunnlag for å senke arbeidsløsheten.

Han viser til at den store veksten i investeringene offentlig og privat sektor er årsaken til at økonomien nå går på høytt.

– Det er behov for å bremse i begge disse sektorene, sier han.

50 prosent større aksjeutbytte

■ I 1996 satte ikke-børsnoterte selskap av 39 milliarder kroner i aksjeutbytte. Dette var en økning fra året før på 50 prosent. De børsnoterte selskapene satte av et aksjeutbytte på 9,4 milliarder kroner, noe som var en økning på 18 prosent fra 1995, opplyser Statistisk sentralbyrå.

■ En annen tendens i de siste årene er den formuesøkninga som har funnet sted i husholdningene i de tre første kvartalene i fjor økte husholdningenes formue med 50 milliarder kroner – 31 milliarder kroner skyldtes i all hovedsak kursgevinster på verdipapirer og forsikringskrav.

■ Aksjeformuen er svært skjevt fordelt. I 1996 var 60 prosent av alle aksjene registrert i Verdipapirsentralen (VPS) eid av 5 prosent av skattebetalerne med de høyeste inntektene.

Fordelingen var enda skjevare dersom aksjer utenom VPS tas med i beregningen, går det fram av Finansielt utsyn fra Norges Bank.

Tor Steig

Gunnar Kvassheim

Norge suser avgårde

SITUASJONEN i norsk økonomi, en måned før finansminister Sigbjørn Johnsen legger fram regjeringens forslag til statsbudsjett for 1997, er bedre enn i de fleste land det er naturlig for Norge å sammenligne seg med. For sjette år på rad vokser norsk økonomi raskere enn hos vår handelspartnere.

BNP OPP 4,3 PROSENT

Oljen og oljeprisen bidrar mest til at veksten i bruttonasjonalprodukt (BNP) i år kommer opp 4,3 prosent. Den uventet høye oljeprisen gir et rekordhøyt overskudd på driftsbalansen på 52 milliarder kroner i år, nesten dobbelt så høyt som i fjor. Neste år ventes ingen økning verken i investeringene i Nordsjøen eller i oljeprisen, slik at BNP vil øke med 2,3 prosent, det samme som hos våre handelspartnere.

Norge ser ut til å klare seg godt, selv uten å regne med oljen. Veksten i fastlands-Norge i år blir på 3 prosent, godt over veksttakten i andre land vi sammenligner oss med. Neste år blir BNP-veksten på 2,4 prosent.

LAVERE LØNNSVEKST I 97

Lønnsveksten i år blir på 4,3 prosent i gjennomsnitt, men ventes å synke til 3,6 prosent neste år. Årsaken er at lavere priser på eksportmarkedene reduserer lønnsomheten i industrien.

SSBs prognoser tyder på at lønningene i industrien vil øke med 4,5 prosent i 1996.

MEN PRISENE BLIR HØYERE

Prisstigningen blir på 1,4 prosent i år og litt høyere, 2,2 prosent, neste år. Det er kraftprisen som er hovedårsaken til at inflasjonen øker noe i 1997. Høyere priser på elektrisk kraft står for nesten en tredjedel av den samlede prisstigningen neste år. I 1995 var prisstigningen på 2,4 prosent.

LEDIGHETEN NOE NED

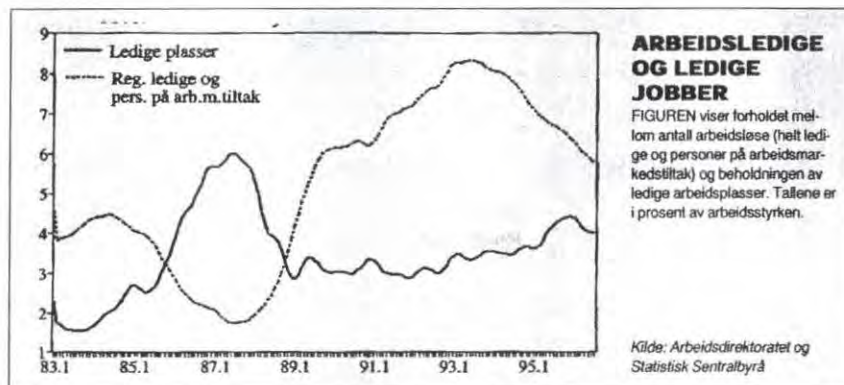
Oppgangen i norsk økonomi har bidratt til en kraftig økning i antall arbeidsplasser. Vi har ikke sett en tilsvarende nedgang i arbeidsledigheten. Det er fordi den samlede arbeidsstyrken er blitt større. Selv om flere nå deltar i arbeidsmarkedet, har ledighetsraten gått ned fra 4,9 prosent i fjor til 4,5 prosent i år. Neste år ventes raten å synke ytterligere, ned til 4,2 prosent.

USIKKERT RENTENIVA

Statistisk Sentralbyrå har også våget å gjette noe om rentenivaet, og prognosene går ut på at verken pengemarkedsrenten eller utlånsrenten vil endre seg neste år. Liten tillit i utlandet til at Norge klarer å holde inflasjonen lav, gjør at vi fortsatt må tale en høyere rente enn i mange andre land.

BILKJØP KRAFTIG OPP

SSB antar at det husholdningenes konsum vil øke med 3,5 prosent i år, som er en økning på 0,9 prosent fra i fjor. Hovedårsaken til økningen ligger i at folk kjøper flere biler. Så langt i år har bilsalget økt med 40 prosent. Konsumveksten forøvrig har vært moderat og boliginvesteringene har vært svake enn det SSB antok ved begynnelsen av året. NTB/TT

Oljepengene kan brukes

■ Det er ikke farlig å bruke mer av oljepengene innenlands, mener Statistisk Sentralbyrå. I går la de fram sin rapport om norsk økonomi.

■ Rapporten viser at 1995 ble eiernes jubelår. Lønnsomheten var den høyeste, mens lønnskostnadene de laveste på flere tiår.

munikasjon Framskrivningene for 1996 viser nemlig en BNP-vekst på 4,3 prosent mot vekst i konsumet i offentlig forvaltning på 1,7 prosent.

Også SSB forsker Knut Moum understreker at det ikke er noe i veien for å bare mer ved til bålet slik norsk økonomi nå er.

– Brukes noe av oljeformuen til kjøp av varer og tjenester fra utlandet får det minimal effekt på norsk økono-

NORGE går så det suser og ut siktene til at finansminister Sigbjørn Johnsen kan sette nye og raskt tjente oljemilliarder på bok er nærliggende. Men ingenting tilsier at oljepengene er urarlige og hellige. Tvert imot er Norge i den eksepsjonelt heldige situasjon at det ikke er noen grunn for regjeringen å legge fram det stramme statsbudsjettet som er varslet. En god slump av det rekordtatte overskudd økte oljepriser har forårsaket kan utmerket godt brukes til innlandske investeringer og aktivitet uten fare for at de markøkonomiske varselampene lyser.

Det går fram av konjunkturundersøttelse for september, situasjonen i norsk økonomi og utsiktene for 1996 og 1997 som Statistisk sentralbyrå (SSB) i går presenterte.

– Det går an å bruke mer penger på offentlig sektor uten at det vil føre til store skadevirkninger for norsk økonomi, sier forskningssjef Adne Cappelen i SSB.

– Det er ikke sjukesøstre som kommer opp av Nordsjøen, men oljepengene kan brukes. Spørsmålet er om vi har personell å nyttegjøre oss til en slik satsing, dvs. hvorvidt vi har ledig arbeidskraft å trekke inn, framholder SSB direktør Svein Longva.

Byrået ser det ikke som sin jobb å komme med politiske råd, men slik disse fagøkonomene vurderer den økonomiske situasjonen vil ikke en innspjeling av noen «friske milliarder» i helse sektoren eller andre deler av offentlig sektor være spesielt hasardiøst.

– Har man ledige hender å ta i bruk er dette fullt akseptabelt, hevder man her.

Arbeidskraftpotensiale

Ifølge Longva har man, nemlig fortsatt høy arbeidsplasspotensiale i Norge. Ledigheten i ukeverk er på hele 7 1/2

prosent mens arbeidsløshetsprosenten målt etter antall personer er 4 1/2 prosent, et forhold som har holdt seg ganske konstant de siste årene.

– Dette viser at det er flere som ønsker å jobbe lenger enn det de gjør nå, framholder SSB direktøren Foruten å trekke inn de som er helt ledige, er det altså flere deltidsarbeidende som kan og vil jobbe mer. I tillegg kommer reservearmeen av de som i dag er under utdanning.

Longva framholder også at den relativt sterke veksten som har vært i arbeidsmarkedet siden 1991-92 ikke har gitt ubalanse i økonomien.

Moderat og planmessig

Så langt har ikke de siste årenes sterke vekst slått ut i en lønns- og prisvekst som i sin tur kunne gi tap av markedsandeler for norske produsenter over tid. Mye av forklaringen ligger etter byråets vurdering i at dens sterke oppgangen i sysselsetting har gått sammen med økende yrkesaktivitet. Det er en utvikling byrået antar vil fortsette.

Veksten i offentlig forvaltning er langt lavere enn veksten i BNP. Dermed er det liten fare for en overopphenging av økonomien om mer av statens oljeinntekter brukes til investeringer som helse, omsorg, utdanning og kom-

Sigbjørn Johnsen har varslet et stramt budsjett også i år.

mi. Men medfører dette at vi ikke bare leier inn, men bruker norsk arbeidskraft er det viktig at dette er ledige hender slik at vi ikke forskyver arbeidskraft som ellers kunne bli brukt til andre oppgaver, sier han.

Adne Cappelen utdyper dette slik: – Det kommer helt an på hva pengene brukes til, hvor mye det er snakk om og hvor lenge. Dersom vi for eksempel kjøper inn masse F16-fly fra USA vil det ikke ha noen innvirkning.

– Så dette er først og fremst snakk om politiske prioriteter?

– Ja, men det handler også om hva eventuelt bruker pengene til. Men uansett er det fornuftig å føre en stram finanspolitikk i en høykonjunktur. Selv om regjeringa har ført en stram finanspolitikk de siste åra, har det jo vært rom for en økning av de offentlige utgiftene. Økningen har riktignok vært mindre enn økningen i BNP, men også neste år forventer vi at flere penger brukes i det offentlige, sier Cappelen.

KOMMENTAR

Med Ap for privatisering

Regjeringa har lagt fram et statsbudsjett som kommer til å sette fart i privatiseringa i kommunesektoren.

Kombinasjonen privat rikdom og kommunal fattigdom er alvorlig trussel mot den offentlige velferden.

IFØLGE statsbudsjettet kommer staten til å vaske i milliarder de nærmeste årene. Med de forsiktede anslagene ender vi med et overskudd på statsbudsjettet på ca 41 milliarder kroner neste år, og et oljefond som i løpet av de nærmeste 3-4 årene kan vokse til mer enn 500 milliarder kroner. Regjerings strateg for hvordan denne rikdommen skal brukes er foreløpig begrenset til parolen «få pengene ut av Norge, her skal de i alle fall ikke brukes». Påstandene om at de skal finansiere trykkesystemet om 30-40 år er svært lite troverdige. Sannsynligvis vil de bli overlatt i hendene på en ny elite som kan «spille med dem» på ulike utenlandske børser, og på den måten veve den norske staten inn i den imperialistiske verdensøkonomien på en måte som vi i dag knapt kan forestille oss.

I denne situasjonen legger regjeringas fram et økonomisk opplegg for 1997 som kommer til å skjerpe den økonomiske krisa i mange norske kommuner. Mens den rekordstore veksten i norsk økonomi ser ut til å fortsette også neste år kommer kommunene til å få mindre penger til å løse de viktigste velferdsoppgavene innenfor omsorg og helse og utdanning. Den offentlige sektorens andel av totaløkonomien reduseres nå år for år. De samlede offentlige utgiftene, som i tillegg til finansieringen av offentlig sektor også omfatter alle overføringene fra det offentlige til private (trykkesystemet og næringsoverføringene) vil neste år komme ned i ca. 14 prosent av BNP. Det er en reduksjon på 7-8 prosent i løpet av 4-5 år. Beregninger med utgangspunkt i de tall som presenteres i statsbudsjettet indikerer at kommunesektoren kommer til å få 2-3 milliarder kroner mindre å rutte med i såkalte «frie inntekter» neste år. Da er det korrigeret for de ekstrabevillingene som er lagt inn for å løse nye (stats)plagte oppgaver (grunnskoleloven og nye).

Fare for inflasjon?

Regjeringa begrunner den stramme finanspolitikken med at den skal hindre overoppheting av økonomien, med sterk økning i priser og renter som resultat. Sagi med andre ord må det strammes til i budsjettene for å hindre at arbeidsløsheten blir særlig lavere, for det kan sette fart i inflasjonen igjen. Nok en gang ser vi hvordan hensynet til en mer og mindre fiktiv inflasjonsfare gis høyere prioritet en «jobb ut i T»-sysselsettingen. Men ikke engang på sine egne premisser er dette en argumentasjon som tilsier en så stram økonomisk politikk overfor kommunesektoren, som den det nå legges opp til. Det er ved en rekke anledninger påpekt fra bl.a. Statistisk sentralbyrå at noen flere milliarder til å løse velferdsoppgaver i offentlig sektor ikke kommer til føre til økt inflasjon i dagens norske økonomi. Det må derfor være en annen, mer reell forklaring på den stramme finanspolitikken enn faren

for inflasjon. Jeg tror de langsiktige målene i forhold til utviklingen av offentlig sektor veier langt tyngre. Man sier at de stramme budsjettene skal tvinge fram en mer effektiv utnyttelse av ressursene i offentlig sektor. Samhøsten er at dette er en aktiv politikk for å drive privatiseringskampanjen i offentlig sektor videre.

Oppsigelser i kommunene

De siste dagene har vi kunnet lese om hvordan kommuner i Finnmark nå har begynt å si opp fast ansatte fordi de ikke har penger til å lønne dem lenger. Samtidig blir forventningene til hva kommunene må levere i årene framover bare større. Antallet eldre øker, man har lenge lovt at det skal bygges enmannsrom på eldreentrene, helsekøene skal reduseres, psykiatrien skal styrkes, full barnehagedekning for år 2000, ti års grunnskole og høgskole for de minste, økt satsing på høyere utdanning osv. Og sammenheng er at vi i årene framover vil ha de beste økonomiske forutsetninger for å løse mange av disse oppgavene.

I stedet kommer kommunenes penge-mangel til å tvinge fram kutt i tilbudene og et press på de ansatte i en kamp for i alle fall sånn noenlunde å opprettholde standarden på de kommunale tjenestene. Oppsigelser kan bli aktuelt i mange kommuner.

Bedre privat kjøpekraft

Parallelt med den kommunale fattigdommen vil den sterke norske økonomien slå ut i bedre kjøpekraft i privat sektor. Ja, kanskje kommer flertallet til å oppleve bedring i kjøpekraften fra år til annet. Men til tross for at et flertall i befolkningen faktisk sier de vil betale mer skatt, dersom det kan sikre og bedre velferdstilbudet i offentlig regi, er det mer sannsynlig at staten vil bruke de enorme overskuddene til å gi skattelette - i alle fall for de som tjener mest. Det er det som har skjedd ved hver eneste kørsvei de siste 4-5 årene.

Etter hvert vil denne ubalansen mellom offentlig og privat kjøpekraft slå ut i etablering av flere private, markedsbaserte tilbud som alternativ til den kommunale maktens løsheten. Etableringen av private tilbud for dem som har nok penger, i de sentrale strøkene av landet, kommer til å skyte fart. På den andre siden kommer den kommunale fattigdommen til å bli brukt til å presse ned både tjenestetilbudet og lønns- og arbeidsbetingelsene for de kommunalt ansatte. De vil få høre at de har valgt mellom å rennere på kravene eller å gå fra jobbene sine. Kommunene har ikke penger.

Erling Folkvord karakteriserte 1997-budsjettet som et utpreget overklassebudsjett. Det er sant både når det gjelder de umiddelbare virkningene, og når det gjelder den politiske strategien som ligger innbakt i budsjettet. Det som kalles en politikk for effektivisering kommer i praksis til å bli en politikk for privatisering. Og det kommer til å bli framstilt som om «folk vil ha det». Kanskje er det et paradoks at angrepene på velferdsstaten ser ut til å bli kraftigere i tider hvor den offentlige økonomien er bedre enn noensteds. Men det kan neppe overraske noen at det føres en politikk som er i samsvar med klasseinteressene til dem som har makta. Sann sett er 1997-budsjettet et løstykke.

Roar Ellertsen
er statsrådgiver og
sagvis leder i De Facto.

Maner fran

■ Hågensen og Jagland har snakket sammen og advarer samstemt mot en ny lønns- og prisspiral, som om det skulle være norsk økonomis største utfordring

■ Internasjonalt påstår stadig flere økonomer at en inflasjonsfare a la 1970- og 80-åra ikke lenger er tilstede. Det er tvert om deflasjon som truer, mens inflasjonskampen opprettholdes for å bevare høy arbeidsledighet

Av HALVOR FJERMEROS

NÅ MÅ vi tenke lenger enn nesa rekker, skreiv Ap leder Thorbjørn Jagland i Arbeiderbladet sist lørdag. Ikke nok med at han tvisstaria - artikkelen måtte nødvendigvis ha vært skrevet før vi andre dadelige fikk innblikk i statsbudsjettet som blei lagt fram dagen før - med sin advarsel om hvilke ville veier vi vil havne på hvis vi ikke aksepterer budsjettets foreslåtte balanse med overskudd på 43,3 milliarder kroner. I tillegg påstanden om at hvis ikke partene i arbeidslivet er i stand

Stadig flere økonomer og kommentatorer slår nå kraftig tilbake mot det de mener er politikeres og sentralbanksjefers mytedannelser rundt inflasjons-spørsmålet. Og flere ser at det virkelige problemet i dagens internasjonale økonomi er dagens rasende globaliserings-tempo, med de byrder det påfører arbeiderklassen både i rike og fattige land. *Der Spiegel* (nr. 39 og 40) har to breitt anlagte artikler tatt opp det de kaller «turbo kapitalismen» og den angrep på velferdsstaten. Og i det halvoffisielle organet til det amerikanske utenriksdepartementet, *Foreign Affairs*, tok økonomer Ethan B. Kapstein i nest siste nummer et oppgjør med den globale økonomiens som han mener har tvert opp den sosiale kontrakten med arbeiderklassen fra etterkrigsstida om full sysselsetting og omfattende velferd.

Kapstein hører blant de som går til angrep på anti-inflasjonspolitikken når han omtaler den restriktive økonomisk politikken viktigste redskap, lav inflasjon, som *den mest opphøyde guddommen*. Kapstein polemiserer mot den teoretiske retning som gjennom to tiår har hatt hegemoniet internasjonalt, den monetaristiske politikken hvis hovedtese er det nære samband mellom en stram pengepolitikk og lav prisstigning, et forhold som i sin tur skulle være den sunneste veien til vekst. «Det er i kortet ingen grunn til å hevde at moderat lemping innen pengepolitikken må skape høy inflasjon», skriver han under henvisning til Japan.

Lengst i å avlive myten om den tilstedeværende inflasjonsfaren går den amerikanske økonomer Lester C. Thurow som reiser grunnleggende tvil ved den politikken USAs sentralbanksjef Allan Greenspan har anbefalt for å unngå prisstigning gjennom hele 1990-tallet, noe som hidro effektivt til å stanse veksten i den amerikanske oppgang en i 1995. «The Federal Reserve Board (sentralbankstyret) dreiv jakt på spøkelses-inflasjonen var død, men the Fed var ikke villig til å innrømme det».

Inflasjon! Hvilken inflasjon?

Statet er henta fra Thurows nye bok *The Future of Capitalism* (anmeldt i Klassekampen 21.9.) hvor han vier et helt kapittel til emnet, kalt «Inflasjon. En utbrent vulkan». Der går han nøye gjennom prisutviklingen, og viser at den er den laveste i USA siden 1965 (forøvrig parallelt med den norske). I tillegg mener han konsumprisindeksen i USA systematisk overvurderer prisveksten, og dersom en korrigerer for inflasjon i belevsensnet (fordi denne ikke kan kontrolleres av verken høyere renter eller lavere vekst) så er det kanskje til og med snakk om en negativ prisvekst i løpet av de siste 3-4 år. Det understreker ytterligere det folkelige i å stadig hevve følelsen av frykt for framtidig inflasjon. «Greenspan kunne ikke se noen som helst inflasjon i indeksen, rett og slett fordi det ikke var noen inflasjon å få øye på», skriver Thurow.

Et annet sted skriver han at «der ikke fins noe spøkelse i kuttet. Inflasjon er

Konsumpriser. Prosentvis endring fra samme måned året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå, OECD og Finansdepartementet

til å bevare «den kollektive fornuft», så vil «alles kamp mot alle føre oss inn i ny inflasjon».

«Den opphøyde guddom»

Som et ekko fra frokostmøtene i det faglige politiske samarbeid mellom LO og Ap, lyder Yngve Hågensen advarsel denne uka fra Handel og Kontors landsmøte LO går inn for en ny solidaritetspakt for å bevare «den kollektive fornuft». Hvis ikke får vi tilbake «80-åras lønns- og prisspiral». Dette er hen ta rett ut av regjeringas katekisme, Nasjonalbudsjettet s. 11. «Med høyere lønnsstillegg også neste år er det en fare for, at vi i stedet bringes inn i en ny lønns- og prisspiral». Budsjettet går i tross et skritt lenger, noe Hågensen antakelig har tenkt å holde skjult lenge mulig, ved å hevde at målet må være å få til en lønnsvekst framover som ligger på linje med *eller noe lavere enn våre handelspartnere*, slik det legges til grunn i denne meldingen». (Siteri fra samme side).

n inflasjonsspøkelse

Ryktene om kjøpefest og prisstigning er sterkt overdrevet.

Foto: Orjan Ellingvåg

ikke i ferd med å stå opp fra de dødes. Sjal om Thurow ikke sier at inflasjon for alltid er borte, inntar han et forholdsvis absolutt standpunkt, som, hvis dette skulle bli allmenn politikk, oppfatning ville være nok for mange sentralbankdirektører til å pådra seg søvnlosheit. For her rører Thurow ved selve trosbekjennelsen innen rådende økonomkreiser. En stram pengepolitikk er forutsetninga for å holde inflasjonen stangen, med vedvarende høy

arbeidsledighet som sentralt redskap.

Likevel er det grunn til å tro at den nye typen kritikk vil tilta i styrke, i takt med den økende stagnasjon i økonomien, en stagnasjon som nettopp er et resultat av den anti-inflasjonspolitikken som føres av nær sagt enhver regjering, og som er knesatt som prinsipp gjennom EUs Maastricht-kriterier. Paradoksalt nok føres også denne politikken av den norske regjering, til tross for at den befinner seg i en ver-

dens hnsides alle våre handelspartnere, økonomisk sett.

I 1995 var Norge det eneste land i hele OECD-området (de «vestlige» industriland) som gikk med budsjettoverskudd. Mens alle EU-land strever for å kutte budsjettunderskuddene til under tre prosent av BNP, brutto nasjonalprodukt (som er ett av kravene for å bli med i EUs monetære og økonomiske union (ØMU)), så vil Norge ha et *overskudd* på driftsbalansen i

Nasjonalbudsjettet på 6,6 prosent, både i år og i 1997.

Også hva prisutvikling angår er Norge best i klassen. Prisstigning målt ved konsumprisindeksen har vært svært lav i år. I mars var den 0,7 prosent, regnet over 12 måneder, og dette er den laveste norske prisstigning siden oktober 1963. Siden har den tatt seg noe opp, som følge av bl.a. økte elpriser, men var i august likevel ikke mer enn 1,5 prosent. I juni var den

norske prisstigning nesten en halv prosent lavere enn hos våre handelspartnere, og siden 1989 har Norge ligget under eller høyst på nivå med handelspartnernes konsumprisvekst. Så hvor er inflasjonen?

Den fins ikke. For inflasjon, etter den klassiske definisjon, er *vedvarende prisstigning med tilsvarende fall i pengeverdien som følge*, og er betegnelsen på en «sykdomstilstand» som hadde sitt utspring i historiske årsaker. Inflasjonen i den vestlige verden kom for en dag i USA etter 1966, ikke minst som følge av langvarig krig i Vietnam. Inflasjonen antok toisfra dimensjoner som følge av oljekrisa i 1973-74. Men den mest grunnleggende og allmenne årsak til inflasjon er et stramt arbeidsmarked, kombinert med lav produktivtetsvekst. Dette var tilfelle mot slutten av sekstitallet, noe som vakte erkjennelsen blant økonomer om at arbeidsledighet var et nødvendig redskap for å presse ned lønnsnivået. USAs ledighet røyk i været, og resultatet skulle ikke utebli. Fra 1973 til 1993 sank realløna for amerikanske arbeidere uten videregående skole med rundt 25 prosent, mens den formelle ledigheten sank. I virkeligheten er det snakk om en gigantisk omfordeling som har senket prisen på varen arbeidskraft formidabelt.

Den høye arbeidsledigheten i EU er beviset på alle europeiske land mer eller mindre har tatt opp i seg den amerikanske resepten med økt fleksibilitet og fattigdomsutvikling, også blant de arbeidende i befolkninga. Dette ledsages av en voldsom produktivtetsutvikling, både som følge av ny teknologi og nedbemanning, noe som bare øker den underliggende tendens til permanent høy ledighet. Dette er den allmenne tendens i alle OECD-land, og sjøl om Norge både har lavere ledighet og høyere budsjettoverskudd, står konklusjonen ved lag: *Relativt lønnsfall (i forhold til de rikeste) og økt produktivitet er ingen oppskrift for en lønns- og prisdrevet inflasjon.*

Investeringsinflasjon

Dermed er det ikke sagt at finansminister Johnsen har en problemfri økonomi å hanske med. Tvert om: Arbeiderpartiregjeringa har brakt seg sjøl opp i et uføre ved å bygge opp en rentenest økonomi som så ensidig er basert på superprofitene fra Nordsjøen. Den «overoppheiting av økonomien» som Sigbjørn Johnsen og Thorbjørn Jagland nå advarer mot, har i virkeligheten eksistert i årevis i oljesektoren, og dersom det fins en reell inflasjonsfare i Norge nå, så må det være en investeringsinflasjon i Nordsjøen.

Det advares nå fra regjeringsskold om at det bare er virksomheten i «Fastlands-Norge» som kan betale velferdsstaten, mens bruk av de såkalte oljepenger vil være både inflasjonsskappen og umoralsk på vegne av de framtidige generasjoner. Dette lyklerske budskap er regjeringas måte å si «jo takk begge deler» på. De vil ha både i pose og sekk, både øse milliarder ut av Nordsjøen og kreve at arbeidsfolk skal ta ut en lavere lønnsvekst enn våre handelspartnere fordi det ikke fins dekning for mer i «Fastlands-Norge». Investeringsinflasjonen er en styrt politikk fra regjeringas side, og de har skaffa seg et aldri så lite pedagogisk problem når de skal forklare arbeidsfolk at de ikke skal ta sin andel av profitten, og at gamle og syke skaper inflasjon dersom de krever bedre offentlige tjenester. Det er da Ap- og LO-toppene må gripe til sosialøkonomiens ortodoksi om lønns og prisspiral og konsumdrevet inflasjon. Det bør koste dem dyrt å operere med den slags illusjonsmakeri.

KLASSEKAMPEN

Utgitt av Klassekampen AS

Ansvarlig redaktør Jon Michelet
Daglig leder Marga van der Wal

Løslat Öcalan!

Sentrumsregjeringas skåltaler om humanisme og menneskerettigheter ble gjort kraftig til skamme da de første kommentarene til arrestasjonen av PKK-leder Öcalan kom tirsdag kveld. Norges regjering kapplop med USA om å være de første som stilte seg positive til Tyrkias arrestasjon av Öcalan. De to landene nådde målstreken omtrent på samme tid. I går meldte tyrkisk fjernsyn at Tyrkia hadde fått offisiell støtte fra USA og Norge.

Regjeringa må avslutte hykleriet og kreve Öcalan løslatt fra Tyrkia

I Kveldsnytt tirsdag uttalte statsminister Bondevik at «Tyrkia er en rettsstat», og at «Öcalan vil få en rettfærdig behandling». Dette rimer heller dårlig med uttalelsene Bondevik og KrF har kommet med tidligere. Under valgkampen i 1997 sto KrF-representanter på rekke og rad i Oslo og delte ut postkort til støtte for Leyla Zana. De var bekymra over at den kurdiske parlamentarikeren var satt i fengsel, og over behandlinga av politiske fanger i Tyrkia.

Bondevik vet godt at Tyrkia ikke er noen rettsstat, tirsdagens uttalelser vitner om en skammelig feighet fra statsministeren, FNs spesialrapportør Sir Nigel Rodley frykter for urettferdig behandling av Öcalan. Bondevik velger dessverre å feste lit til slakterne i Ankara.

Regjeringa må avslutte hykleriet og kreve Öcalan løslatt fra Tyrkia. Bortføringa av PKK-lederen er ei statlig kidnapping av en politisk leder for millioner av kurdere. Dette er moralsk og politisk uakseptabelt, og trolig i strid med internasjonal rett.

Öcalan må løslates og overlates til Italia, eller et annet land, fram til asylsøknaden er behandla. Komplottet mot Öcalan må fordømmes. Norge må bruke sin lederstilling i OSSE for å få til en europeisk observatørgruppe som kan overvåke og besøke Öcalan i fengslet, og sørge for en rettfærdig behandling av ham.

Öcalan må få adgang til uavhengige advokater og rett til å forsvare seg i en åpen rettsak. Regjeringa må støtte kravet om en internasjonal konferanse om kurdersparatet, med Öcalan i salen. PKK må anerkjennes som frigjøringsorganisasjon og politisk opposisjonsbevegelse.

ESPEN LOKELAND-STAI

ÅPENT FORUM

Still de ansvarlige til ansvar

Det er en bagatell for den norske staten å gi kommunene og fylkeskommunene det økonomiske armslag som de trenger for å kunne gi mer akseptable lønns- og arbeidsforhold for alle de som utfører arbeid innenfor undervisning, helse og sosial omsorg, skriver Torstein Dahle.

Torstein Dahle er sosialøkonom i De Facto

Budsjettoverskridelser på 26 milliarder kroner fant Kassen utvalget da det undersøkte 36 investeringsspekter i oljesektoren i 1994-1998. Et overambisøst investeringsprogram resulterte i at det ble brukt 194 milliarder på disse 36 prosjektene, mens det altså var budsjettert med 168 milliarder. Som kjent er denne gigantatsatsingen

oppslag i mediene, men spørsmålet om ansvar er i liten grad fremme. Skandalene i Nordsjøen har det vært ganske stille om. Derimot er medieoppslag mer opplyst av den store trusselen som lønnsøkningen i 1998 betyr. Det er de som virkelig truer den norske økonomien.

Økonomisk utsyn for året 1998 forteller også litt om lønnsøkningen.

“ Foran vårens «mellom-oppgjør» vil det bli mye snakk om hvor uansvarlig det er å gi akseptable lønnsstillegg. ”

Den var i 1998 6,5 prosent per normalårsverk.

Næe av dette gikk med til å dekke en prisstigning på 2,5 prosent. Den såkalte «konkurranssevnetto», som det hyltes så mye om, er i virkeligheten ikke blitt dårligere i løpet av 1998. Tvært imot har den sterke fall i

kursen på norske kroner gjort at norske kostnader omregnet til konkurransevalutas valuta sannsynligvis har gått ned i løpet av 1998. «Konkurranssevnetto» er altså forbedret!

Nå bør ikke norske kapitalisters konkurransevnetto vær, det som bekymrer oss mest. Men det kan likevel være interessant å merke at også på dette området blir folk presiert for et misvisende bilde.

Kommunesektoren med en stor andel av underbeulte kvinner, er allerede kommet i skuddlinjen. De samlede lønnskostnadene i kommunene og fylkeskommunene utgjorde 117 milliarder kroner i 1998. Hver prosent ekstra lønnsstillegg slår altså

ut med litt over 1 milliard kroner. For vi tar hensyn til det som går tilbake i form av skatter og avgifter. Et godt mellomoppgjør for kommunesektoren kan gis en profil som gir gode ringvirkninger på kampen mot det selvsamme fenomenet som kalles «kvinnelønn». Og vi snakker altså om beløp av en helt latterlig størrelsesorden i forhold til de gigantbeløpene som man har kastet bort på skadelige prosjekter.

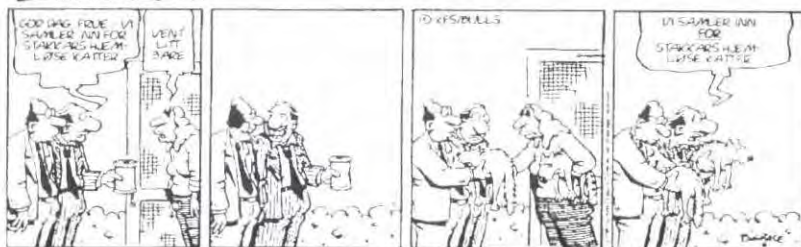
Bagateller

Mange kommuner sliter med svært dårlig økonomi. I 1998 hadde hele 41 prosent av kommunene et negativt netto driftsresultat. Ifølge data fra Kommunenes Sentralforbund, Den dårlige kommunøkonomien fører til mange problemer for folk, og blant annet vil den bli brukt som et hovedargument mot et årstendig lønnsoppgjør.

Ifølge Økonomisk utsyn kan kapitalen i Statens Petroleumsfond anslås til omtrent 159 milliarder kroner per 31.12.1998. Tillegg har den norske statforvaltningen omkring 500 milliarder kroner i øvrig netto finansformue. Det er en bagatell for den norske staten å gi kommunene og fylkeskommunene det økonomiske armslag som de trenger for å kunne gi mer akseptable lønns- og arbeidsforhold for alle de som utfører samfunnsnyttig arbeid innenfor undervisning, helse og sosial omsorg, og andre viktige offentlige oppgaver.

Det er ingen grunn til å la seg dirpere av alle de i maktposisjon som liksom opptrer som «ansvarlige». Still dem heller til ansvar for det de faktisk er ansvarlige for!

ERNIE

KLASSEKAMPEN

Utgitt av Klassekampen AS

Ansvarlig redaktør Jon Michelet
Daglig leder Marga van der Wal

© Klassekampen AS
Eiertrykk og elektronisk videredistribusjon forbudt uten særskilt avtale.

Krig uten debatt

Kristelig Folkeparti avviker halleluja-landsmøte i Bergen i en stemning av den dypeste tilfredshet med seg sjøl. Partiledelsen ønsker ingen skjæmmende debatt om den blodige krigen Norge for tida deltar i, og har rett og slett ikke satt krigen på sakskartet. Derfor ble nestleder i KrF-ungdommen, John Inge Løvdal, en enslig svale da han forsøkte å reise debatten på vegne av en ungdomsorganisasjon som ønsker at partiet skal arbeide for at Natos bombekrig stoppes. Nestleder Einar Steensnæs gikk straks på talerstolen og klippet vingene av Løvdal. Vingeklippet for egen hånd var KrFU-leder Øyvind Håbrekke. Han ligger lavt i terrenget for å ikke spolere muligheten for å bli nestleder i moderpartiet.

«Dette partiet har både statsministeren og utenriksministeren, – de to statsrådene som mer enn noen andre har ansvaret for å ha ført Norge ut i krigen. Det er derfor ekstra forstemmende at KrF legger lodd på krigsdebatten. Men det føyer seg inn i et mønster som stiller det parlamentariske norske demokratiet slik det utøves for tida i et uhyggelig lys. Om et helt avgjørende spørsmål for nasjonen skal det ikke diskuteres, verken i partiene eller på Stortinget.»

Senterpartiets landsmøte i Tromsø like før Nato «gikk til aksjon», som det heter på politikerspråket, valgte å ikke debattere den forestående krigen.

I en glimrende, avslørende reportasje i Aftenposten lørdag viser journalistene Halvor Hegtun og Per Anders Johansen hvordan Norge gikk i krig «uten debatt, uten stortingsvedtak». Klassekampen har tidligere konstatert at ingen av de stortingsrepresentantene vi spurte hadde lest Rambouillet-avtalen. Nå skjønner vi hvordan de kunne slippe unna med det. Verken avtalen eller krigen var oppe til debatt i seks av de sju partienes stortingsgrupper.

En alvorlig sak fikk en behandling som er den rene parodien. Mest parodisk er Venstre. Partiets representant, Harald Hove, var ikke tilstede på møtet i den utvidede utenrikskomiteen den 8. oktober 1998, der det ble gitt tilslutning til regjeringas vedtak om mulig norsk krigsdeltakelse. I ettertid husker han ikke engang hvorfor han var borte.

I denne sammenhengen er SV det anstendige unntak. Uansett hva en måtte mene om resultatet; SV var det eneste partiet som droftet krig i stortingsgruppa, og som siden har debattert krigen på landsmøtet.

Neste parti som skal ha landsmøte er haukenes Høyre. Der blir det sikkert like lite debatt som det ble i Høyres stortingsgruppe, der partiledet Petersen oppkastet seg til diktator. Eller som det lakonisk heter i Aftenposten-reportasjen: «I Høyre tok Jan Petersen ansvaret selv»

Verken avtalen eller krigen var oppe til debatt i seks av de sju partienes stortingsgrupper

JON MICHELET

APENT FORUM

Snylter-lederne

For å få et samfunn der menneskenes kunnskaper og evner kan få utfolde seg, og der de materielle ressursene kan bli utnyttet på en forsvarlig og effektiv måte, må det bli slutt på å premiere griskhet og stormannsgalskap. Det mest lønnsomme er å få lederlønnene ned på vanlige folks nivå, skriver Torstein Dahle.

Toppledere i de største selskapene hadde i fjor en gjennomsnittlig lønnsvekst på 140.900 kroner (fra 858.000 til 978.900 kroner). Det var en vekst på 16,8 prosent.

Statistikk som omfatter 90 prosent av norske lønsmottakere viser at disse hadde en gjennomsnittlig lønnsvekst på bare 6,2 prosent. Men prosenttallene lurer oss. For vi snakker her om en vekst på litt over 15.000 kroner, fra ca 247.000 til ca 262.000. Dermed ser vi at toppledernes lønnsvekst faktisk var nesten 10 ganger så stor som den vanlige lønsmottaker fikk.

Hvorfor får topplederne så store lønnsstillegg? Den offisielle forklaringen er slik: De store bedriftene må gi så store tillegg for å kunne beholde lederne sine. Uten gigantiske lønnsstillegg går lederen over til en annen bedrift i stedet.

Pengene betyr alt

Som du skjønner. For topplederne er det pengene som betyr noe, ikke

« En uforholdsmessig stor del av lederne tar katastrofale beslutninger »

innholdet i jobben. De tenker ikke som så at «Nå har jeg en utfordrende og interessant jobb, og enten jeg tjener 800.000 eller 900.000 så klarer jeg meg bra økonomisk i alle fall». Nei, selv om de sitter med

skjebnen til flere hundre arbeidsplasser i hendene sine, så er de rede til å hoppe av når som helst. Derfor må de få store lønnsstillegg, for ellers slutter de.

Det er altså et typisk trekk for dagens toppledere at de først og fremst er opptatt av pengene. Forholdet til de menneskene de jobber sammen med, gir de stort sett blaffen i. Innholder og utfordringene i jobben betyr heller ikke stort for dem. Det er penger og makt det dreier seg om.

Samvittighetsløse ledere

Men så er de kanskje veldig dyktige i jobben sin – den tiden de er der? Ja, hadde det bare vært så vel. Siden topplederne er så opptatt av penger og makt, så blir også svært mange av dem stormannsgale. En uforholdsmessig stor del av dem tar katastrofale beslutninger, fordi de gaper altfor høyt. Noen eksempler: Kvarners oppkjøps-galskap truer nå konsernets eksistens. Saga kjemper med ryggen mot veggen på grunn av 9-milliarders-kjøpet av Santa Fe. Statøils utenlands-oppkjøp har inneholdt flere tapsbomber som svekker selskapets økonomi vesentlig. Elkems gigantopkjøp av Union Carbides ferrolegeringsvirksomhet i 80-årene holdt på å velte hele konsernet.

Siden de typiske toppledere er mest opptatt av penger og ikke av forholdet til sine medmennesker, vil de også være særlig tilbøyelige til å oppføre seg som drittsekker overfor mennesker som de har under seg. Derfor kan de lettere enn andre ta «upopulære beslutninger». Siden de prioriterer penger foran mennesker, er de mer samvittighetsløse. Det plager dem ikke særlig mye å foreta store og dramatiske endringer som mer eller mindre ødelegger tilværelsen for mange mennesker. I hvert

fall plager det dem ikke mer enn at de bare gjør det, siden det kan gi dem så mye penger selv.

Respektløse ledere

Et helt typisk trekk for dagens toppledere er at de har liten respekt for andre menneskers erfaringer og opparbeidede kunnskaper. De tar stadig beslutninger som innebærer at ansattes erfaringer og kompetanse går tapt. Og med så liten respekt

« Det er et typisk trekk for dagens toppledere at de først og fremst er opptatt av pengene »

for sine medmennesker er svært mange toppledere selvsagt lite egnede til å få fram de ansattes skaperkraft og oppfinnsomhet.

Har samfunnet egentlig råd til toppledere som først og fremst styres av eget begjær etter penger og makt? Jeg tror ikke det. De menneskelige og samfunnsmessige kostnadene blir rett og slett for store.

For å få et samfunn der menneskenes kunnskaper og evner kan få utfolde seg, og der de materielle ressursene kan bli utnyttet på en forsvarlig og effektiv måte, må det bli slutt på å premiere griskhet og stormannsgalskap. Det mest lønnsomme er å få lederlønnene ned på vanlige folks nivå. Så kan vi få ledere som ikke tar jobben for pengenes skyld, men fordi de synes den er interessant og utfordrende.

Torstein Dahle er økonom i De Facto

ERNIE

Tom side